

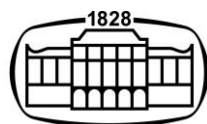
MANYE XXVII.
ABSZTRAKTFÜZET

Helyszín

Károli Gáspár Református Egyetem, Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar,
1146 Budapest, Dózsa György út 25–27.

Honlap

www.kre.hu/btk/manyexxvii.html

AKADÉMIAI KIADÓ

MANYE XXVII.

NYELV, KULTÚRA, IDENTITÁS
Alkalmazott nyelvészeti kutatások
a 21. századi információs térben

XXVII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus
KRE BTK Budapest, 2019. április 15–16.

ABSZTRAKTFÜZET

ISBN 978-615-5961-05-2

KRE BTK – MANYE
Budapest, 2019

MANYE XXVII.

2019. április 15–16.

A kongresszus programjának áttekintése

2019. április 15. hétfő

08.00–10.00	Regisztráció
09.30–11.15	Megnyitó, köszöntők, a Brassai-díj átadása és Brassai-előadások
11.15–11.30	Kávészünet
11.30–12.30	Plenáris előadás I.
12.30–14.00	Ebédészünet
14.00–16.00	Szekcióelőadások
16.00–16.20	Kávészünet
16.20–18.20	Szekcióelőadások
19.30–21.30	Fogadás

2019. április 16. kedd

09.00–10.00	Plenáris előadás II.
10.00–10.20	Kávészünet
10.20–12.20	Szekcióelőadások
12.20–13.30	Ebédészünet
13.30–15.30	Szekcióelőadások
15.30–15.50	Kávészünet
15.50–06.50	Kerekasztalok
17.00–18.00	MANYE-közgyűlés
18.00	A kongresszus zárása

A szekcióülések programjának áttekintése

	A szekció neve	Időpont	Helyszín
I/1	Fordítástudomány	hétfő 14:00–16:00	117
I/2	Fordítástudomány	kedd 10:20–12:20	117
II/1	Terminológia, lexikográfia, korpuszok	hétfő 14:00–16:00	118
II/2	Terminológia, lexikográfia, korpuszok	kedd 10:20–12:20	118
III/1	Nyelvhasználat, szociolingvisztika	hétfő 14:00–16:00	122
III/2	Nyelvhasználat, szociolingvisztika	kedd 10:20–12:20	122
IV/1	Nyelvpedagógia, nyelvoktatás, nyelvelsajátítás	hétfő 14:00–16:00	127
IV/2	Nyelvpedagógia, nyelvoktatás, nyelvelsajátítás	hétfő 16:20–18:20	127
IV/3	Nyelvpedagógia, nyelvoktatás, nyelvelsajátítás	kedd 10:20–12:20	127
IV/4	Nyelvpedagógia, nyelvoktatás, nyelvelsajátítás	kedd 13:30–15:30	127
IV/5	Nyelvpedagógia, MID	hétfő 16:20–18:20	24
V/1	Pragmatika és diskurzuselemzés	hétfő 14:00–16:00	236
V/2	Pragmatika és diskurzuselemzés	kedd 13:30–15:30	236
VI	Interkulturális kommunikáció	kedd 13:30–15:30	117
VII	Kontrasztív nyelvészet	hétfő 16:20–18:20	118

A műhelyek programjának áttekintése

	A műhely neve	Időpont	Helyszín
Fonetika	<i>A Röntgen-sugártól az elektromágneses indukcióig, avagy artikulációs kutatások a 21. században</i> (Markó Alexandra)	hétfő 14:00–16:00	20
Névtan	<i>Alkalmazott névtan műhely</i> (Bölcskei Andrea, Farkas Tamás és Slíz Mariann)	hétfő 14:00–16:00	24
Pragmatika, diskurzuselemzés	<i>„(Meta)pragmatika és műfaj” műhely 1.</i> (Dér Csilla és Csontos Nóra)	hétfő 14:00–16:00	20
Fonetika	<i>A beszédhangzás változatossága – beszélők közötti és beszélőn belüli variabilitás</i> (Grácsi Tekla Etelka)	hétfő 16:20–18:20	20
Fordítástudomány	<i>Műhely a fordítói kompetenciáról</i> (Bakti Mária, Lesznyák Márta és Dróth Júlia)	hétfő 16:20–18:20	117
Pragmatika, diskurzuselemzés	<i>„(Meta)pragmatika és műfaj” műhely 2.</i> (Dér Csilla és Csontos Nóra)	hétfő 16:20–18:20	236
Nyelvtörténet	<i>Alkalmazott nyelvtörténet 1. Elmélet és alkalmazás</i> (Szentgyörgyi Rudolf)	kedd 10:20–12:20	24
Fonetika	<i>Temporális jellemzők korpuszalapú vizsgálata gyermekek beszédében</i> (Bóna Judit)	kedd 10:20–12:20	20
Nyelvtörténet	<i>Alkalmazott nyelvtörténet 2. Nyelvtörténet és oktatás</i> (Sárosi Zsófia és Szentgyörgyi Rudolf)	kedd 13:30–15:30	24
Terminológia	<i>Gyakorlati megoldások a fordítás és terminológia területén – 150 éves az állami fordítószolgálat</i> (Tamás Dóra)	kedd 13:30–15:30	20

Plenáris előadások

TOLCSVAI NAGY GÁBOR

A határhelyzet termékenysége. Nyelvelmélet, módszertan és alkalmazás a nyelvtudományban

Az előadás az 'alkalmazás' státusát a nyelvtudomány alakulástörténetében helyezi el, az ezredforduló körüli funkcionális irányzatok jelentősége felől. A formális nyelvéírások, például a strukturalizmus vagy a generatív grammatika a nyelv legbelső, szerkezeti (alak- és mondattani) jellemzőire összpontosítanak, és a használatnak minden vonatkozását külsődlegesként kezelik. Innen nézve az alkalmazás és annak leírása egyértelműen elkülönül a tényleges nyelvtudomány (linguistics proper) tartományától. A funkcionális irányzatok elméleti és módszertani megerősödésével ez a helyzet megváltozott a használati alapú nyelvtanok rendszer és nyelvhasználat egységéből indulnak ki, azt érvényesítik meta- és tárgytudományos szinten egyaránt. Ennek következtében az alkalmazott nyelvészeti kutatási területek vagy részét képezik a nyelvtudománynak mint egy nyelv (és a nyelv) leírásának, vagy átfedésben vannak azzal és viszont. Az előadás ezt az igen változatos diszkurzív helyzetet két témakörben mutatja be. Az egyik terület a nyelvpedagógia, közelebbről a nyelvelmélet, nyelvéírás mód és a határon túli magyar kisebbségek államnyelvi oktatásának egymáshoz viszonyított kérdésköre. A másik terület a lexikológia és lexikográfia, a szemantika és terminológia, szótárírás, valamint a nyelvi tervezés relációja. Mindkét esettanulmány azt mutatja be, hogy egy-egy valós, életvilágbeli probléma megoldásában a helyzet szabatos megismerése (a leírás) és a fölmerülő kérdések jó megválaszolása (az innovatív alkalmazás) egymást feltételezik, alap kutatás és alkalmazás kölcsönviszonyban és kölcsönös függésben vannak egymással, egyik a másikat nem nélkülözheti.

Kulcsszavak: alkalmazás, elmélet, formális nyelvészet, funkcionális nyelvészet, lexikológia, nyelvpedagógia, szemantika

HONTI LÁSZLÓ

A nyelv kutatásának módszeréről

Nem szokványos előadásról van szó, tehát nem új eredményekről szólok, nem megoldási javaslatokat villantok föl, amint a cím is mutatja. Kényes helyzetben vagyok, mivel esetleges hallgatóim és olvasóim is a tudomány munkásai, félnem kell tehát attól, hogy mondandóm nem feltétlenül szolgál számukra tanulsággal.

Kutatói pályám során összegyűlt tapasztalataimat igyekeztem röviden összefoglalni, vagyis azt ismertetem, én miképpen végzem a munkámat, hogy hiteles vagy legalább annak tűnő eredményt érhessek el. Saját tevékenységem és mások munkáinak alapos tanulmányozása alapján fogalmazom meg, szerintem hogyan lehet eredménnyel kecsegtető kutatást végezni, és miképpen kerülhetjük el a buktatókat.

Mivel én szinte csak uralisztikai történeti-összehasonlító és leíró vizsgálatokkal voltam elfoglalva, szemléltető anyagomat természetesen ebből a témakörből merítettem abban a reményben, hogy a más jellegű nyelvészeti kutatással foglalkozóknak is tanulságos lehet.

Elrettentésül olyan példákat is megemlítek dióhéjban, amelyek azt mutatják, hogy nyelvészek vagy magukat legalábbis ekként ismerő személyek milyen könnyedén követnek el meghökkentő melléfogásokat, és hogyan téveszthetnek meg másokat akaratlanul vagy éppen szándékosan.

Nagyon fontos, hogy a kutató pontosan határozza meg, mit kíván tanulmányozni, és ismernie kell saját kompetenciájának határait.

Szakmai kiadványok szerkesztőjeként is sokat dolgoztam, így abbéli tapasztalataimat is megosztom a hallgatókkal és az olvasókkal, vagyis miként célszerű megformálni szó- és írásbeli produktumainkat.

Saját tapasztalataim összegzéséről lévén szó, természetesen legjobb igyekeztem ellenére sem lehet előadásom (az általam nem észlelt) szubjektívizmustól mentes.

Kulcsszavak: kutatási eljárás, szakmai tájékozódás, a mondandó megformálása, együttműködés

Brassai-előadások

MEDGYES PÉTER

Ki a jobb nyelvtanár: az anyanyelvű vagy a nem-anyanyelvű?

A „The non-native teacher” című könyvem első kiadása pont 25 évvel ezelőtt jelent meg (1994, Macmillan). Ebben amellett érveltem, hogy mi, nem-anyanyelvű angoltanárok jelentős hátrányban vagyunk anyanyelvű kollégáinkkal szemben gyöngébb nyelvtudásunk következtében. Ugyanakkor azt is állítottam, hogy olyan képességekkel rendelkezünk, amilyenekkel ők nem, és ennek révén képesek vagyunk ellensúlyozni nyelvtudásbeli hátrányunkat. Állításomat két hipotézissal támasztottam alá. Noha hipotéziseim kidolgozásához jórészt empirikus adatokra támaszkodtam, könyvem vegyes fogadtatásra talált a megjelenésekor éppen úgy, mint az azt követő negyedszázadban volt, aki teljes egyetértéséről biztosított, mások kétségbe vonták feltételezéseim helyességét.

Előadásomban röviden ismertetem könyvem lényegét és annak utóregzéseit, továbbá beszámolok azokról a fejleményekről, amelyek az anyanyelvű/nem-anyanyelvű tanár közötti különbségekre vonatkozó dilemmákat és – általánosabban – a nyelvoktatást érintik. Ezek fogalmazódnak meg könyvem harmadik kiadásában (2017, Swan Communication). Véleményem szerint paradigmaváltás előtt állunk, ezért érdemes lenne alaposan újragondolnunk nyelvpolitikánkat és tantermi munkánkat egyaránt. Ehhez kapcsolódóan kilencpontos akciótervet ajánlok megfontolásra.

Kulcsszavak: anyanyelvű nyelvtanárok, nem-anyanyelvű nyelvtanárok, angoltanítás, nyelvpolitika, tantermi munka

Szakirodalom

Medgyes, P. 1994. The non-native teacher. Houndsmills Macmillan.

Medgyes, P. 2017. The non-native teacher. Updated and revised third edition. Callander Swan Communication.

SÁRDI CSILLA

„Óriások vállán álltam.” A szerzői identitás megjelenése angol nyelvű tudományos szövegekben

A tudományos tevékenységek általános jellemzői – egzaktság, ellenőrizhetőség és érvényesség – szakterülettől függetlenül tetten érhetőek a tudományos szövegek regiszterének szintjén is (Halliday és Martin 2005). Kezdő kutatóknak szóló útmutatók szerint a tudományos szövegek felé támasztott általános elvárás a tárgyilagosság, az érzelemmentesség és a személytelenség. Ennek oka, hogy a tudományos kutatás célja az objektív valóság vizsgálata, így szükségszerűen tényszerű és részrehajlástól mentes. A kutatást végző és az eredményeket dokumentáló ember szerepe, attitűdje és érzései indifferensek, ezért mellőzendők. Tapasztalt kutatók angol nyelvű tanulmányainak vizsgálata azonban azt mutatja, hogy a szerzői én tetten érhető az írásokban, és jelenléte retorikai funkcióval bír (Hyland és Shaw, 2016).

Előadásomban a szerzői jelenlét nyelvi kifejezési formáit és retorikai funkcióját vizsgálom angol alkalmazott nyelvészeti szövegekben. Egyrészt bemutatom, hogy a szerzői én milyen nyelvi eszközök segítségével jelenik meg publikált tanulmányokban, és ez milyen üzeneteket közvetít. Másrészt angol nyelvpedagógiai szakdolgozatok tartalomelemzése segítségével azt kutatom, hogy kezdő szakírók milyen mértékben, hogyan és milyen eredménnyel használnak szerzői én kifejezésére alkalmas eszközöket angol nyelvű szövegekben. Az eredmények azt mutatják, hogy a gyakorlott szakírók szövegeiben számos explicit és implicit kifejezési forma található, amely elősegíti a hiteles szerzői kép kialakítását és az olvasó meggyőzését. A szakdolgozatokban a vizsgált nyelvi eszközök használata esetenként következtelen és nem kellően átgondolt, ezért nem feltétlenül alkalmas a kívánt funkció betöltésére. Az eredmények tükrében célszerű a szakdolgozat kommunikációs céljainak és a szerzői jelenlét szerepének tudatosítása értelmező olvasási feladatok segítségével.

Szakirodalom

Halliday, M. A. K. & Martin, J. R. 2005. Writing science. Literacy and discursive power. Washington, D.C. The Falmer Press.

Hyland, K. & Shaw, P. (Eds.) 2016. The Routledge handbook of English for academic purposes. London, Routledge.

Az egyes szekciók előadásainak absztraktjai

I/1 FORDÍTÁSTUDOMÁNY

ÁPRILIS 15. HÉTFŐ, 14:00–16:00 Helyszín: 117

SOHÁR ANIKÓ

A fantasztikus irodalom fordítása a Kádár-rendszerben

Az elsősorban ideológia és politika vezérelte Kádár-korszakban az irodalomnak kiemelt jelentőséget tulajdonítottak s ez természetesen rányomta bélyegét a műfordításra, azon belül a fantasztikus irodalom fordítására is, amelynek ideológiai szempontból ambivalens megítélése s ennek megnyilvánulása a fordítandó művek és fordítók kiválasztásától a ténylegesen kiadott fordítások manipulálásáig különös érdeklődésre tarthat számot, hiszen az akkori különleges helyzetből fakadó különleges bánásmód mind a mai napig érezteti hatását a fordítói társadalomban, valamint a műfordítási normákban is, s magyarázattal szolgál egyes jelenségekre.

Az elvégzett vizsgálat egyrészt makroszinten elemzi a korszak fantasztikus irodalmi fordításait és fordítóit befolyásoló tényezőket történelmi, szociológiai és statisztikai források, illetve feldolgozások alapján, másrészt mikroszinten alkalmazza Lambert és van Gorp korszerűsített (a privilegizált részek többrétű vizsgálatán alapuló) leíró, illetve Chesterman összehasonlító módszerét a kiadott fordítások elemzésére, és a két szint közötti összefüggések feltárására.

Eredmény: a műfordítók társadalmi helyzetének és a magyarra fordított fantasztikus irodalom normáinak leírása.

Kulcsszavak: műfordítás-szociológia, műfordítás-történet, műfordítás és ideológia, műfordítás-elemzés, műfordítási normák, cenzúra

Szakirodalom

A könyvkiadást érintő fontosabb jogszabályok 1987. Budapest: Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése.

Bak, János. 1970. Magyarország könyvkiadása 1945–1969. Statisztikai alapadatok. Budapest: Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése.

Bartus Zsolt & Paralla János. 1991. A fantasztikus irodalom bibliográfiája. I. Könyvek. Miskolc: ASTREIA Miskolci Sci-Fi Club.

Erdélyi Ágnes (szerk.). Külföldi szerzők művei Magyarországon 1945–1970, 1971–1975, 1976–1980. Budapest: Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése.

Varga, Alajosné. 1975. A magyar könyvkiadás 30 éve. 1945–1974. Budapest: Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése.

A fordítási folyamat művelet- és eljárásalapú konceptualizálása

Az interlingvális fordítás nyelvi dimenziójára fókuszáló előadás célja egy – új – fogalmi struktúra bemutatása, amelyben a fordítási folyamat a nyelvi recepció, a nyelvi produkció és a nyelvi transzfer mechanizmusára épülő különféle fordítási műveletek és fordítási eljárások komplex rendszereként értelmeződik. A *kognitív folyamat*, a *nyelvi folyamat*, a *fordítási művelet* és a *fordítási eljárás* fogalmának egymásra épülő definíciója által kijelölt koherens elméleti keret felvázolását követően a vonatkozó teoretikus és empirikus kutatások nyomán sor kerül a fordítási műveletek és a fordítási eljárások egy olyan átfogó taxonómiájának ismertetésére, amely a fordítás folyamatát determináló nyelvi recepció, nyelvi produkció és nyelvi transzfer különböző megnyilvánulási formáit képezi le (azonos fokú részletességgel).

A felvázolt kutatás eredményeként prezentált hierarchikus taxonómia lehetőséget kínál mindazon nyelvi folyamatok – elsősorban didaktikai célú – konceptualizálására, amelyek a forrásnyelvi szöveg első betűjének fordító általi feldolgozásával kezdődő és a célnyelvi szöveg utolsó írásjelének fordító általi feldolgozásáig terjedő komplex fordítási folyamatban szerepet játszhatnak. A fordítási, illetve a fordítói kompetencia részét képező fordításspecifikus procedurális és deklaratív tudás megszerzését elősegíteni hivatott osztályozási rendszer tehát nem korlátozódik a munkamemóriában megvalósuló szó-, tagmondat- vagy mondatszintű transzfer különböző fajtáinak osztályozására. Ennek a széles körű megközelítésnek az oka 1) az a tény, hogy a fordítás folyamatában a szövegfeldolgozási és a szövegalkotási műveletek épp olyan jelentőséggel bírnak, mint azok az átváltási műveletek, amelyekre a fordításkutatásban és a fordítóképzésben fokozott figyelem irányul; valamint 2) az az igény, hogy a fordításoktatás keretében történő elméleti reflexiónak minden olyan jelenség tárgyát képezze, amely a fordítás folyamatát érdemben meghatározza.

Kulcsszavak: fordítási művelet, fordítási eljárás, nyelvi folyamat, kognitív folyamat, taxonómikus osztályozás

Az újrafordítási hipotézis vizsgálata William Shakespeare Julius Caesar című tragédiájának újabb magyar fordításaiban

A 1980-as évektől kezdődően egyre jobban felerősödött William Shakespeare műveinek újrafordítása. Ez a tendencia részben a nyelv, részben pedig a fordítási norma változásával magyarázható. Előadásomban az újrafordítási hipotézis (Berman 1990; Bensimon 1990) gyakorlati megvalósulását vizsgálom William Shakespeare *Julius Caesar* című tragédiájának újabb magyar fordításaiban. Arra keresem a választ, hogy érvényes-e magyar vonatkozásban az újrafordítási hipotézis azon állítása, mely szerint a későbbi fordítások sokkal pontosabb, az eredetihez közelebb álló célnyelvi szövegvariánsok létrehozását eredményezik, mint a legelőször keletkezett fordítás, illetve milyen nyelvi es fordítási problémák, indítékok állnak az újrafordítások hátterében.

A nyelvi es fordítási kérdések vizsgálatát komparatív elemzéssel illusztrálom, amelynek során a forrásnyelvi szöveget szem előtt tartva összevetem Vörösmarty Mihály klasszikus fordítását (1839) Áprily Lajos (1943), Illés László (1994), Jánoshazy György (1996) es Forgách András – Fekete Ádám újabb fordításával (2015). A vizsgálat igazolja az újrafordítási hipotézis azon állítását, mely szerint az újabb fordítások – a Vörösmartyéhoz viszonyítva – sokkal pontosabb, az eredetihez közelebb álló, archaikus nyelvi elemeket es nyilvánvaló fordítási hibákat mellőző célnyelvi szövegvariánsok létrehozását eredményeztek. Ehhez az angol Shakespeare-értelmezés es az angol lexikográfia fejlődése is hozzájárulhatott.

Kulcsszavak: újrafordítási tendencia, újrafordítási hipotézis, Shakespeare-fordítás, nyelvi es fordítási norma, archaikus nyelvi elemek, fordítási hibák

VERESNÉ VALENTYINI KLÁRA

Képesítőfordítások tanulságai a lektori kérdések tükrében

Előadásomban a szakfordító képesítő fordításokra kapott lektori kérdéseket és megjegyzéseket elemzem 20 képesítőfordítás lektori értékelése alapján. A lektori megjegyzéseket és kérdéseket a SZIE-n használt értékelési lap kategóriái alapján csoportosítom, az értékelési lap minden kategóriája valamilyen szakfordító kompetenciának felel meg. A lektori megjegyzés és kérdés egyaránt vonatkozhat jó vagy kevésbé jó fordítói megoldásra. Ezután százalékban kiszámítom, mely kompetenciákra érkezett pozitív illetve negatív visszajelzés, ezt százalékban kiszámítom, majd megállapítom, mely kompetenciákat értékelték pozitívan a lektorok, illetve milyen kompetenciákra kell nagyobb hangsúlyt fektetnünk a képzés során a képesítőfordítások értékelése alapján. A vizsgált populáció alacsony száma miatt az eredményem nem tekinthető szignifikánsnak, ezért az eredményeket összehasonlítom egy korábbi tanulmányom eredményeivel (Veresné Valentinyi 2016), amelyben a képesítőfordítások lektori javításait elemeztem. A két tanulmány eredményei alapján megállapítom, hogy a stílus-, terminuskezelési és a szakmai kompetenciák kapták a legtöbb kritikai visszajelzést a lektoroktól. Előadásom végén bemutatom az EMT kompetenciaelvárásait, és rámutatok arra, hogy a képesítőfordítás mely kompetenciák meglétéről illetve hiányáról ad visszajelzést.

Kulcsszavak: lektori kérdések, megjegyzések, képesítőfordítás, szakfordítói kompetencia

Szakirodalom

Veresné Valentinyi Klára (2016): Vizsgafordítások, tanfordítások, képesítőfordítások és professzionális fordítók fordításainak tanulságai a szakfordítóképzés számára a lektori paraméterek és a lektori műveletek alapján. In: Besznyák Rita (szerk.): Porta Lingua – 2016. A szaknyelv rétegződése a szakmában, az oktatásban és a kutatásban. Cikkek, tanulmányok a hazai szaknyelvvoktatásról és – kutatásról. 339–353.

SÁROSI-MÁRDIROSZ KRISZTINA

A fordítói társadalom átalakulása a közösségi média által biztosított tér révén

Vizsgálatunk tárgya a fordítói szakmai identitás átalakulása a közösségi oldalak által biztosított lehetőségek révén.

Célunk megvizsgálni, hogy az elmúlt években a fordítói szakmát hogyan formálta át az egyes fordítók „on-line” és azonnali kommunikációja a szakma többi képviselőjével.

A vizsgálat célja tematikusan csoportosítani azokat a fordítói problémákat, amelyek felmerülnek a legismertebb közösségi oldalon jelen levő fordítással foglalkozó csoportok tagjai számára munkájuk végzése során. Főként a nyelvi jellegű problémákkal kívánunk foglalkozni, de kitérünk a fordításetikát és a fordítói szakma jogszabályi kereteit érintő kérdésekre is. Több héten át nyomon kívánjuk a követni a Minden ami fordítás és tolmácsolás nevet viselő magyarországi és a Traducători Transilvania nevet viselő erdélyi csoport egyes tagjai által feltett kérdésre adott válaszokat úgy, hogy ezáltal körvonalazzuk, hogy az on-line tér miként alakította át a fordítói szakmához való tartozást.

Kulcsszavak: szakmai identitás átalakulása, on-line tér, közösségi oldalak, szakmai kommunikáció, fordítói szakma

I/2 FORDÍTÁSTUDOMÁNY

ÁPRILIS 16. KEDD, 10:20–12:20 Helyszín: 117

LESZNYÁK MÁRTA

Az egyéni és szociális kompetenciák szerepe a fordításban és a tolmácsolásban

A fordítástudományon belül a 80-as évektől kezdődően fordult néhány kutató figyelme a fordító és tolmács személye felé. Az első kutatások leginkább a fordítás és tolmácsolás kognitív folyamataira irányultak, és a fordítás pszichológiai jellegű kutatásainak a mai napig az ilyen irányú vizsgálatok teszik ki a túlnyomó részét. Az ezredfordulót követően azonban egyre nagyobb számban jelentek meg olyan vizsgálatok, amelyek a nyelvi közvetítők ún. soft skilljeire fókuszáltak. Ennek háttérében az a felismerés állt, hogy egyes esetekben kiváló nyelvi és szűk értelemben vett szakmai kompetenciákkal rendelkező szakemberek vagy hallgatók is alulteljesíthetnek. Ennek okai részben egyéni és személyes kompetenciákban keresendők. A jelen előadás célja a fordítástudományon belül eddig elvégzett, soft skillre irányuló kutatások bemutatása, elemzése és rendszerbe foglalása. Ennek során olyan területeket érintünk, mint az együttműködési és kommunikációs készségek, az interkulturális kompetencia bizonyos elemei, az érzelmi intelligencia, az önértékelés, az énhatékonyság vagy a nézőpontváltás képessége. Az előadás további kutatási lehetőségek feltárásával zárul.

HELTAI PÁL

Új irányzatok a fordítástudományban

A fordítástudomány rövid története során elég gyakran váltott irányt. A kontrasztív nyelvészethez kapcsolódó nyelvészeti fordításelméletet a kulturális, illetve pragmatikai irányzat követte, majd a korpuszalapú kutatásokkal visszatért a nyelvészet is. Az utóbbi két évtizedben egyre komolyabb szerephez jut a fordítási folyamat kutatása, míg mások a fordítástudomány szociológiai fordulatáról beszélnek. A fordítástudomány egyre több más tudományággal kerül kapcsolatba, és a kialakuló határterületek növekvő száma miatt növekszik a fragmentalizáció veszélye is.

Az *Across Languages and Cultures* c. folyóirat egyik szerkesztőjeként ezeket a változásokat a beküldött cikkek témaválasztásán és számán keresztül is érzékelem. Egyre több a fordítók helyzetével, munkakörülményeivel, presztízsével, megelégedettségével foglalkozó cikk. Ez azzal is kapcsolatos, hogy a technikai fejlődés következtében látványosan megváltozott a fordítói munka, és újra kiéleződött az a kérdés, hogy van-e bármi jelentősége a hagyományos fordítástudományi kutatásoknak a fordítás gyakorlata számára. A változást az is jelzi, hogy a fordítási kompetencia középpontjába a transzfer helyett a fordításszolgáltatási kompetencia került.

Előadásomban az *Across Languages and Cultures* legutóbbi 5 évfolyama alapján mutatom be az új irányzatokat, az új irányzatok által megnyitott új lehetőségeket és fenyegetéseket.

Kulcsszavak: a fordítástudomány fordulatai, új irányzatok, határterületek, fragmentalizáció

MALACZKOV SZILVIA

Feliratok didaktikai célú lektorálása

A fordítástudományban a már publikált fordított szövegek kutatása mellett egyre erőteljesebben jelenik meg a lektorálás előtti és utáni szövegek kontrasztív kutatása. Az eredeti és fordított szövegeken végzett lektori műveletek jelentősen módosíthatják a szöveg nyelvezetét. A lektorok képzése bekerült a magyarországi fordítóképző intézmények tantervébe, mivel a lektorálás a fordítási folyamat szerves része.

A digitalizáció széleskörben lehetővé tette a nyelvi közvetítést. A kibertér nyújtotta feliratozási környezetben az önkéntes (hivatásos és nem hivatásos) fordítók is kialakították azt a struktúrát, mely

biztosítja a feliratok minőségellenőrzését. A munkafolyamat megfelelő szervezésén alapuló minőségellenőrzés egyik fontos állomása a lektorálás. A könnyen elérhető feliratozási környezet és az átlátható munkafolyamat vonzóvá tette ezt a feliratozási formát a fordítóképzők számára is. A fordítás oktatásában kezdetben a feliratozás gyakorlására használták az önkéntes feliratozó platformokat, de mostanában már a lektorálás oktatására is.

Előadásom az önkéntes lektorok (fordítóképzésben résztvevő hallgatók) lektorálási műveleteit elemzi Robin (2018) tipológiája alapján. Először bemutatom a lektorálás terminus különböző értelmezési lehetőségeit, majd a TED feliratok lektorálási folyamatát. Bevezetem a lektorálási lánc (Klaudy 1997) és a lektorálási hurok (Horváth 2011) mellett a lektorálási spirál fogalmát. A minikorpusz eredeti magyar nyelvű előadásátíratokat, ezek angol nyersfordítását, valamint a lektorált fordításokat tartalmazza. A kutatás rámutat a differenciált lektori jelölés relevanciájára, az audiovizuális műfajhoz kapcsolódó lektori műveletek megjelenésére, valamint a fordító és a lektor közös felelősségére a minőségellenőrzési folyamatban.

Kulcsszavak: lektorálás, feliratozás, TED Talks, önkéntes fordítás

Szakirodalom

Horváth, P. I. 2011. A szakfordítások lektorálása. Budapest: Tinta Könyvkiadó.

Klaudy K. 1997. Fordítás I. Bevezetés a fordítás elméletébe. Budapest: Scholastica.

Robin E. 2018. Fordítási univerzálék és lektorálás. Budapest: Eötvös Kiadó.

LAKATOS-BÁLDY ZSUZSANNA

Audiovizuális fordítás a XXI. sz.-ban, avagy tud-e a gép filmet fordítani?

Korábbi, interkulturális kommunikációról írt tanulmányaimban azt javasoltam, hogy a tolmács/fordító szerepét ebben a közegben határozzuk meg (inter)kulturális mediátorként. Az audiovizuális fordítás terén végzett kutatásaim egyik következtetése, hogy a filmfordítás maga interkulturális kommunikáció. Az idegennyelv oktatás módszertanával foglalkozó kutatásom során arra a megállapításra jutottam, hogy a szociokulturális tartalmak hosszú évtizedek óta jelen vannak a nyelvkönyvekben, méghozzá a legelső didaktikai egységtől kezdve. Ezekben a tanulmányokban emberi tolmácsokról, tanárokról, módszertani szakemberekről volt szó, most nézzük meg, mit tudnak a gépek, CAT eszközök, mesterséges intelligencia, különös tekintettel az audiovizuális fordításra. Miért pont az audiovizuális fordításra? Mert a képi információ nagymértékben segíti a feliratok megértését, a kulturális közvetítést, a szociokulturális tartalmak megértését. A gépi fordítás esetében még nemigen beszélhetünk adekvát és ekvivalens fordításról, de a megértés és érthetőség szintjeiről már igen.

Kulcsszavak: audiovizuális fordítás, gépi fordítás, adekvátság, ekvivalencia, érthetőség, kulturális reáliák

JERKOVICH GYULA

A szakmai és az irodalmi fordítás különbségeiről

A vizsgálat célja a szak- és műfordítás közötti különbségek mennyiségi jellemzése angolból magyarra fordított szövegekben (Heltai 2002, 2008). Ehhez csak azokat a fordítási műveleteket (Klaudy 1999) javaslom figyelembe venni, amelyek nem a forrás- és célnyelv grammatikai különbségeiből következnek, nincs szükség hozzájuk nyelven kívüli információkra (kivétel a teljes átalakítás), illetve nem szótári szintű műveletek, ilyen szempontból nem kötelezők (lexikai műveletként a konkretizálás-generalizálás, a jelentések összevonásának, betoldásának, áthelyezésének bizonyos esetei, antonim fordítás, teljes átalakítás, kompenzálás, továbbá néhány nem kötelező grammatikai művelet: felbontás, felemelés, összevonás-lesüllyesztés, áthelyezés, csere). A vizsgálat módszere: a kiválasztott műveletek annotálása a szövegben, majd számosságuk meghatározása szakmai és irodalmi fordítási példákon

manuálisan, és ennek alapján statisztikailag szignifikáns szövegkészenleten (Robin 2016) számítógéppel. A manuális példában kapott számok alapján kalibrálható az annotálás. Az előzetes manuális elemzés szerint a kétféle fordítás között elsősorban szövegkohéziós (Károly 2007) különbség lehet, az első eredmények alátámasztják ezt a hipotézist.

Kulcsszavak: szakfordítás, műfordítás, fordítási műveletek, annotálás, szövegkohézió

Szakirodalom

- Heltai Pál 2002. Szakfordítás és irodalmi fordítás. In: Dróth Júlia (szerk.) Szaknyelv és szakfordítás (Tanulmányok a Szent István Egyetem Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének kutatásaiból), 38–46.
- Heltai Pál 2008. Lexikai átváltási műveletek irodalmi és szakfordításokban. *Fordítástudomány* 10/1, 5–17.
- Klaudy Kinga 1999. Bevezetés a fordítás gyakorlatába. Scholastica, Budapest.
- Robin E., Dankó Sz., Götz A., Nagy A. L., Szegh H., Török G., Zolczer P. 2016. Fordítástudomány és korpuszkutatás: bemutatkozik a Pannónia Korpusz. *Fordítástudomány* 18/2, 5–26.
- Károly Krisztina 2007. Szövegten és fordítás. Akadémiai Kiadó, Budapest.

II/1 Terminológia, lexikográfia, korpuszok

ÁPRILIS 15. HÉTFŐ, 14:00–16:00 Helyszín: 118

SERMANN ESZTER, TAMÁS DÓRA MÁRIA

Vizsgálati szempontrendszer online terminológiai adatbázisokhoz

Az előadás célja a szakirodalmi előzmények alapján egy olyan lehetséges vizsgálati és minősítési szempontrendszer megalkotása, amely alapján objektív szempontok szerint értékelhetővé válnak az online elérhető nagy központi adatbázisok. Az ilyen jellegű kritériumok összegyűjtése megtörtént a nyomtatott (például Fóris–Rihmer 2007) és az elektronikus szótárak területén, az online terminológiai adatbázisok esetében azonban erre még nem került sor. Megtörtént viszont a terminológiai adatbázisok definiálása (Sermann–Tamás 2010), jellemzőinek összevetése az elektronikus szótárakkal, konkrét adatbázisok leírása, valamint születtek különböző osztályozások, szempontrendszerek is (Arntz–Picht–Schmitz 2014), amelyek azonban nem alkalmasak az átfogó elemzéshez és recenzáláshoz.

Az előadásban összegezzük nyomtatott és elektronikus szótárak minősítési szempontrendszeréből és a különböző osztályozásokból kiindulva azokat a vizsgálati szempontokat, amelyek a terminológiai adatbázisok átfogó elemzéséhez érvényesek lehetnek. Mivel azonban a szótárak mind a szerkesztési elveket, mind pedig a felhasználói felületet tekintve eltérő megközelítést tükröznek, ezért a terminológiai adatbázisok vizsgálata és minősítése a szótárakhoz képest alapvetően más szempontrendszer kidolgozását kívánja meg. Az előadásban néhány konkrét példára is kitérünk.

Kulcsszavak: minősítési szempontrendszer, terminológiai adatbázis, elektronikus szótár

Szakirodalom

- Arntz, R., Picht, H., Schmitz K-D. 2014. Einführung in die Terminologearbeit. Hildesheim/Zürich/New York: Georg Olms Verlag.
- Fóris Á., Rihmer Z. 2007. A szótárak minősítési kritériumairól. Fordítástudomány IX. évfolyam, 1. szám, 109–113.
- Sermann E., Tamás D. 2010. Hogyan definiálhatjuk a fordítói adatbázist? Egy olasz és egy spanyol fordítói terminológiai adatbázis vizsgálata. In: Károly K., Fóris Á. (szerk.) Nyelvek találkozása a fordításban. Doktori kutatások Klauzy Kinga tiszteletére. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 101–115.

DODÉ RÉKA

Tárgyszavak mint terminusok vizsgálata jogi korpuszon

A tárgyszavak témafeltárára, -indexelésre irányulnak (Pálvölgyi 2011). A tárgyszómegadás egy bizonyos mértékű szabályozással (szerkesztéssel) történik, emiatt feltételezi az adott szakember szakértelmét, mégis hasonlatosak a terminusokhoz olyan értelemben, hogy lexikai egységek, amelyek meghatároznak egy adott szöveget, illetve fontosak egy adott dokumentumban (Foo 2009).

Jelen tanulmány a Munka Törvénykönyve tárgyszavain végzett vizsgálat részeredményét közli, melynek célja feltárni a manuálisan hozzárendelt tárgyszavak tulajdonságait, annak érdekében, hogy hosszú távon automatikus módszereket kínálhasson a tárgyszavak hozzárendeléséhez.

A Munka Törvénykönyvéhez összesen 285 tárgyszót rendeltek.

Elsőként meghatároztam, hogy a tárgyszavak közül melyek tekinthetők biztosan terminusnak (107), és melyek tartalmazznak terminust, vagy tág értelemben véve terminusok (178).

A lexikai egységeket ezután szerkezetük szerint csoportosítottam. Majd azt vizsgáltam szerepelnek-e a szövegben, illetve ha nem, milyen módon szerepelnek. Ezt követően kigyűjtöttem a Munka Törvénykönyvének terminusait és összevetettem a tárgyszavakkal.

A tárgyszavak bár sok esetben egy fogalmat jelölnek és szakterülethez kapcsolhatók, azonban nem megegyezés alapján használják őket (vö.: ISO 1087-1), továbbá nem tesznek eleget a tömörség, könnyen kezelhetőség kritériumainak (vö.: Klár-Kovalovszky 1955). A 285 tárgyszóból 62 szerepelt a szövegben, ebből 59 jelölt terminus. A fogalmat tartalmazó szövegrészben megtalálhatók a terminusok és azok szinonimái. Szerkezetük szerint 160 esetben tartalmaznak birtokos személyjelet. Emellett előfordulnak névutót, határozószót és ragot tartalmazó tárgyszavak.

A tárgyszavak számos esetben inkább definíciók, hiszen ezek a lexikai egységek már a fogalom megkülönböztető jegyeit is tartalmazzák. A szakemberek utószerkesztése tehát mindenképpen befolyásolja az automatikus kinyerést, így a kinyerésén túl a szövegenerálásnak – és a terminológiai adatbázisoknak – is szerepe lesz a későbbi feladat elvégzésében.

Kulcsszavak: terminus, tárgyszó, korpusz

Szakirodalom

Foo, J. 2009. Term extraction using machine learning. Proceedings of NODALIDA 2007 (CD-ROM), 349–357.

ISO 1087-1 2000. Terminology work – Vocabulary – Part 1: Theory and application. https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/312608/mod_resource/content/1/ISO_1087-1_2000_PDF_version_%28en_fr%29_CPDF.pdf Letöltés: 2019. 01. 25.

Klár J. – Kovalovszky M. 1955. Műszaki tudományos terminológiánk alakulása és fejlesztésének főbb kérdései. Budapest: MTESZ.

Pálvölgyi M. 2011. Információkereső nyelvek II. Eszterházy Károly Főiskola. https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0005_12_infkereso_nyelvek_ii_scorm_05/531_a_trgyszavak_rendszerbe_foglalsa.html Letöltés: 2018. 12. 01.

FÓRIS ÁGOTA, FALUDI ANDREA

A terminológia mint minőségbiztosítási tényező az interkulturális transzfer folyamatában

A modern dokumentációk jellemzője, hogy nagy méretűek; több dokumentációegységből állnak; folyamatosan változtatandók, a változások gyakran csak a dokumentumok kis részét érintik és sok nyelven készülnek „szinte egyszerre”. A dokumentáció készítése és fordítása egy összetett, több lépésből álló folyamat, melyek gyakorlati értelemben nem függetleníthetők egymástól, folyamatos kölcsönhatásban állnak. A dokumentáció szinte minden területén, így a műszaki dokumentáció írásában (technical writing) és fordításában (többynnyelvű dokumentációkészítés) is kiemelt jelentőséggel bír a terminológia mint minőségbiztosítási (megfelelőségértékelési) tényező (Faludi 2017). Terminológiai minőségbiztosítás hiányában létrehozott szakszövegek esetében terminológiai inkonzisztenciából fakadó megértési, feldolgozási problémákkal szembesülünk; továbbá géppel támogatott fordítás során a terminológiai inkonzisztencia az egyezések számának csökkenését okozza, amely a fordítási költségek növekedéséhez és inkonzisztens fordításokhoz vezet. A szakírás folyamán a konzisztencia fenntartását a kontrollált szövegszerkesztő szoftverek támogatják, amelyekbe terminológiai adatbázis is beépíthető.

Az előadás célja a terminológia mint minőségbiztosítási tényező szerepének bemutatása a fordítási folyamatban, továbbá annak kimutatása, hogy milyen módszerekkel növelhető a hatékonyság az alkalmazásban. A kutatás módszertana forrás- és adatelemzés.

Kulcsszavak: dokumentáció, szakírás, technical writing, terminológia, fordítás

Szakirodalom

Faludi A., 2017. A dokumentáció mint információtudomány és a terminológia kapcsolata. Alkalmazott Nyelvtudomány, <http://alkalmazottnyelvtudomany.hu/wordpress/wp-content/uploads/FaludiA.pdf>.

Előadásunkban célunk annak bemutatása, hogy a színek mint színasszociációt vagy színszimbolikát megvalósító stíluseszközök milyen funkciót töltenek be, ill. milyen jelentéstartalommal rendelkeznek Füst Milán költészetében, valamint egyéb írásainak kiválasztott részleteiben (naplójában, esztétikájában, egyes prózai műveiben stb.). Kiindulópontunk egyrészt Füst Milán verseinek interaktív konkordanciája, Füst Milán digitalizált művei, és azok a korábban végzett és a Magyar Nyelvőrben publikált vizsgálatok (1977, 1979), amelyben a szerző, Büky László összegyűjtötte és részletekbe menően feldolgozta a színneveket Füst Milán költői nyelvében; másrészt azok a szimbólum(szó)tárak, jelképtárak, és egyéb (a színszimbolikához valamilyen módon kapcsolódó) monográfiák, amelyek az egyetemes és a magyar kultúra legfontosabb szimbólumait tartalmazzák.

Megközelítésmódunk alapvetően empirikus és konstruktív: a nyelvi adatokból (pl. szavak, kifejezések vagy szintagmák, mondatok, esetenként verbális vagy multimédiás szövegek vagy szövegrészletek stb.) indulunk ki, és ezeket csoportosítjuk, rendszerezzük (pl. listákban és táblázatokban), ill. szemléltetjük (színes ábrákon, tudástérképeken stb.) adott szempontok szerint. Célunk, hogy a feldolgozott színasszociációkat és színszimbólumokat egy kereshető hiperszövegbe, 'tudásbázisba' szervezzük, amelyből meghatározott következtetéseket vonhatunk le a vizsgált stilisztikai eszközök sajátosságairól, valamint (esztétikai, kognitív stb.) funkciójáról. Mivel a vizsgált stíluseszközök (ezen belül különösen a színszimbólumok) inter- és hipertextuális vonatkozásai nem hagyhatóak figyelmen kívül, az általunk kialakított tudásbázisban gyakran hivatkozunk más alkotóktól származó (verbális és multimediális) szövegekre is.

A kialakított tudásbázis áttekintése után kiválasztunk néhány jellemző színasszociációt és színszimbólumot, részletesen bemutatjuk ezek általános kontextusát és jelentéstartalmát, és kísérletet teszünk arra, hogy feltárjuk esztétikai hatásukat, különös tekintettel Füst Milán esztétikájának két alapvető kategóriájára, a látomásra és az indulatra.

Kulcsszavak: színasszociáció, színszimbolika, Füst Milán, inter- és hipertextualitás, színasszociációk és színszimbólumok tudásbázisa

Előadásunkban bemutatjuk a Történeti magánéleti korpusz néhány alkalmazási lehetőségét. A folyamatosan bővülő adatbázis 16–18. századi boszorkányszerű tanúvallomásokot és magánleveleket tartalmaz. Az a tény, hogy a korpusz teljes egészében elemezve van morfológiailag, elsődlegesen a különféle témájú (történeti grammatikai, pragmatikai, szociolingvisztikai) tudományos kutatásokhoz biztosít forrásanyagot. A szövegek nyelvezete ugyanakkor számos tekintetben viszonylag közel áll a mai nyelvhasználathoz (nem nélkülözve a történetiséggel járó sajátosságokat sem). Ennek, valamint a normalizálásnak és annotálásnak köszönhetően a TMK lehetőséget nyújt a múltbeli nyelvhasználat megismeréséhez a közép- és felsőfokú oktatásban tanítók és tanulók részére, valamint bármely érdeklődő számára, akár pusztán a szövegek böngészése által.

A korpuszt építő munkacsoport tagjaiként az alábbi eseteket tárgyaljuk. Az adatok feldolgozása és morfológiai elemzése során kulcsfontosságú volt, hogy a morfémaszintű elemeket az eredeti szövegalkotásnak megfelelően őrizzük meg, tekintettel az egyes használatok hagyományos, bevett vagy éppen szokatlan voltára. Ezáltal lehetővé válhat – a nagyközönség és az oktatás szempontjából egyaránt – egyes grammatikai, nyelvhasználati sztereotípiának, „helytelen”-nek, vagy más tekintetben stigmatizáltnak tartott elemek (például: de viszont, úgymond, mondatkezdő hát) megismertetése, megítélésük tisztázása, a metaadatok segítségével kitérve a szövegek időbeli, területi, társadalmi hátterére.

A korpusz (más, történeti anyagokat is tartalmazó adatbázisoktól eltérően) élőnyelv-közeli anyagokra épül. Ebből kiindulva térünk ki arra, milyen keresési lehetőségek kínálóznak a természetes nyelvhasználat (jellegzetes szókinccs, megszólítások, köszönésformák, frazeológia, udvariasság, udvariatlanság) iránt érdeklődők számára – ideértve a nagyközönség mellett az írókat, költőket, fordítókat.

Eseti elemzéseinkkel arra hozunk példákat, hogy a TMK széleskörű felhasználási módjai rávilágítanak a történeti és az alkalmazott nyelvészeti megközelítések közötti kapcsolatokra.

Szakirodalom

- Adolphs, Svenja – Lin Phoebe M. S. 2011. Corpus Linguistics. In: Simpson, James ed., The Routledge Handbook of Applied Linguistics. Routledge, London – New York, 597–610.
- Dömötör Adrienne 2011. Nyelvtörténet, nyelvváltozat, adatbázis. In: Hegedűs Orsolya – Psenáková Ildikó szerk., Tudomány az oktatásért – oktatás a tudományért. I. Univerzita Konstantína Filozofa v Nitre, Fakulta stredoeurópskych štúdií, Nitra. 49–53.
- Dömötör Adrienne 2012. A nyelvtörténeti adat: elvek, gyakorlat, lehetőségek. Magyar Nyelv 108: 39–51.
- Dömötör Adrienne – Gugán Katalin – Novák Attila – Varga Mónika 2017. Kiútkeresés a morfológiai labirintusból – korpuszépítés ó- és középmagyar kori magánéleti szövegekből. Nyelvtudományi Közlemények 113: 87–114.
- Novák, Attila – Gugán, Katalin – Varga, Mónika – Dömötör, Adrienne 2018. Creation of an annotated corpus of Old and Middle Hungarian court records and private correspondence. Language Resources and Evaluation 1–28.
- Novák Attila–Wenszky Nóra 2007. Mire jó és hogyan készül egy számítógépes morfológia. In: Alberti Gábor – Fóris Ágota szerk., A mai magyar formális nyelvtudomány műhelyei. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest. 157–169.

RODEK BEGELLA ANNAMÁRIA

Terminológiai sajátosságok egy többnyelvű vállalat információ áramlásában

Az előadás célja, hogy egy magyar-francia-angol nyelvi közegben működő vállalat terminológiai sajátosságait mutassa be. A kutatás alapjául huszonkét éves műszaki szaknyelvi tapasztalat szolgál, amely során az említett nyelvek mindegyikéből több száz szavas terminusgyűjtemény született. A vállalaton belüli kommunikáció igen változatos, hiszen lehet szóbeli és írásbeli közlés, egyirányú vagy interaktív, papíralapú vagy elektronikus; illetve vertikális és horizontális. Létrejöhét kettő vagy több szakember között, akik lehetnek anyanyelvi vagy idegen nyelvi beszélők. A felgyorsult információátadási igény a terminusok használatában mennyiségi és minőségi változáshoz vezetett. Ez nemcsak lexikai, hanem szintaktikai szinten is megnyilvánul, hiszen az idegen nyelvű és magyar dokumentációk nyelvezete egyszerű és lényegre törő. Például egy ellenőrzési utasítás, táblázat formájában, egy-egy szóval kifejezve tudatja a mérést végzővel a feladatokat. A francia anyanyelvi beszélőkre jellemző, hogy szóösszetételekből vagy kifejezésekből mozaikszót képeznek, például 'cad'- 'c'est-à-dire'- 'vagyis. Ennek a nyelvi „takarékoságnak” további szembetűnő példáit az elektronikus levelezések tárják elénk, mint például: 'Cdl.' – 'Cordialement'; 'FYI' – 'For your information'. Fordítási dilemmába ütközhetünk a poliszém vagy a szemantikailag egymáshoz közel álló terminusok esetén. A kutatás a következő kérdésekre keresi a választ: Hogyan tudjuk biztosítani két vagy több nyelv közötti ekvivalenciát egy nagyvállalatban belül? Milyen szinteken mentek végbe a mennyiségi és minőségi változások? Miért van erre szükség? Milyen előnyei és veszélyei vannak a szűkített megfogalmazásnak a szemantikai tartalom megfejtésében? A nyelvi intenció mögött bizonyára az ambiguitás elkerülése áll, de a gyors információátadási kényszer veszélyforrásokat rejt, amelyeket megfelelő terminológiai rendszer kialakításával kezelni lehet.

Kulcsszavak: terminológiai sajátosság, szóbeliség, írásbeliség, hierarchia, vertikális és horizontális jellemzők, mennyiségi és minőségi változások

II/2 Terminológia, lexikográfia, korpuszok

ÁPRILIS 16. KEDD, 10:20–12:20 Helyszín: 118

M. PINTÉR TIBOR

Az on-line szótár szerkesztésének és használatának előnyei

A papíralapú szótárak mögött elektronikus változat is van. Kérdés azonban, hogy a pusztán (mintaillesztésen alapuló) keresésre fókuszáló elektronikus szótárak többek-e papíralapú társaiknál. A számítógépes keresés gyorsasága és lehetséges komplexitása csupán a legegyszerűbb és legnyilvánvalóbb előnye a papíron történő olvasásnak, lapozgatásnak. Előadásomban az adatbázisként létező szótárak szerkesztésének és használatának néhány pozitívumát mutatom be két példán (Termini magyar–magyar szótár; Glossary of Uzbek GIS Terms) keresztül. Elsősorban azokra a mutatókra fókuszálok, amelyek elősegítik a szerkesztést, a szerkesztők munkáját, valamint a sokszor több tízezer szócikket tartalmazó szótárban történő mélyebb, részletesebb keresést, a szótáryanag felhasználását. A nagy mennyiségű rendszerezett adat adta lehetőségekről azonban sokszor a szótárszerkesztők sem tudnak. A szótár mögött sokszor megbúvó statisztikai, lexikológiai vagy szűkebb értelemben vett grammatikai ismeretanyag mélyebb elemzése csak az elektronikus formában tárolt szótárakon lehetséges. Előadásomban két esettanulmányon bemutatva illusztrálom az adatbázisként tárolt szótárak „jóságmutatóit”. Azokat a pozitívumokat, amelyek nemcsak a szerkesztés folyamatát segítik elő, hanem a szótár és az általa lefedett nyelvváltozat, regiszter mélyebb megismerését is. Azt az utat, amely a szerkesztők előtt ott van, ám ennek nincsenek tudatában.

Kulcsszavak: lexikográfia, online szótárak, adatbázisok

P. MÁRKUS KATALIN

Szótárhasználati munkafüzetek a közoktatásban

A szótárhasználat napjainkban egyre inkább a lexikográfiai kutatások középpontjába kerül. A szótárhasználat, mint feltérképezendő terület, Magyarországon vált kutatási témává az 1990-es évek végén, a téma és a kutatási módszerek azóta sokat változtak, igyekeznek konstruktív javaslatokkal elősegíteni a fejlődést. A XX. század nyelvészei a szótárak minőségi fejlődésére fókuszáltak, ez állt kutatásaik középpontjában, ahonnan azonban a század végén elmozdulást tapasztalhattunk a szótárhasználók felé. A lexikográfusoknak fokozatosan fel kellett ismerniük, hogy a szótárakban található információkat a kívülálló, vagyis a nem nyelvész olvasók/használók, csak nehézkesen vagy egyáltalán nem tudják értelmezni és alkalmazni.

Ennek következményeként a szótárak felépítése, struktúrája, valamint jelölési rendszere hatalmas változáson ment keresztül. Emellett a szótárpiac a célközönség szerinti megoszlásban is sokat színesedett. A XXI. századi szótárak tehát nem csak felhasználóbarátabbak, hanem célközönség szerinti rétegződésben is változatosabbak.

A lexikográfusok a szótárakat egyre inkább a célközönségre szabják, azonban a szótár természeténél fogva igényel bizonyos fokú készségeket, így a célközönségnek is rendelkeznie kell előismeretekkel. Napjainkban, amikor egyre fontosabb a nyelvek ismerete, nyelvvizsgák megszerzése, sokat olvashatunk a szótárhasználati készség oktatásának hiányosságáról a magyar nyelvtanulók körében. Ezt a hiányt igyekszik pótolni egy szótárhasználati munkafüzet-sorozat, valamint tanári kézikönyv, ami 2019-ben jelenik meg és már az általános iskola alsó tagozatától kezdve, egészen a gimnáziumokban, a nyelvvizsgára, illetve érettségire készülve használható lesz.

Az előadás szövegek és feladatok segítségével, különböző szótári információkra fókuszálva mutatja be a szótárhasználat tanítását.

Kulcsszavak: lexikográfia, szótárhasználat, szótárhasználati gyakorlatok

Egyetemi hallgatók szótárhasználati szokásai – Szlovéniai esettanulmány

A szótárhasználati kutatások a magyar lexikográfia viszonylag elhanyagolt területének számítanak. A témában ezidáig meglehetősen csekély számú publikáció látott napvilágot, amelyek közt Kontra (1997) szociolingvisztikai aspektusú, Márkus és Szöllősy (2006) középiskolások körében végzett, Dringó-Horváth (2017) némettanár szakos hallgatók, illetve Gaál (2016, 2017) fordítók és nyelvtanárok szótárhasználati szokásait vizsgáló kutatásait lehet példaként említeni.

A felsorolt kutatások kivétel nélkül magyarországi adatközlők bevonásával készültek, nem történt azonban még szótárhasználati vizsgálat a magyar nyelvközösség határon túli képviselőinek körében. Előadásomban egy Szlovéniában végzett, jelenleg is folyamatban lévő kérdőíves kutatás eredményeit és az abból levonható következtetéseket foglalom össze.

Az egyre fogyatkozó szlovéniai magyar kisebbség (standard) magyar nyelvvel való kapcsolatának vizsgálatára számos aspektus létezik, amelyek közül az egyik a szótárhasználati szokások vizsgálata. Felmérésemben szlovéniai magyar egyetemi hallgatók vesznek részt, a tőlük gyűjtött online kérdőíves mintavétel során szerzett adatokból összegzem, hogy a célcsoport tagjai milyen egy- és kétnyelvű szótárakat használnak (különösen a magyar nyelv vonatkozásában), mely szempontokat veszik figyelembe a szótárválasztás során, milyen célból használják a szótárakat, illetve a hagyományos vagy az elektronikus szótárak dominanciája erősebb-e körükben.

Kulcsszavak: lexikográfia, szlovéniai magyarok, szótárhasználat, szótárválasztási preferenciák, szótárválasztási nehézségek

Szakirodalom

- Dringó-Horváth Ida 2017. Digitális szótárak–szótárdidaktika és szótárhasználati szokások. *Alkalmazott Nyelvtudomány (Különszám)* <http://alkalmazottnyelvtudomany.hu/wordpress/wp-content/uploads/DringoHorvath.pdf>
- Gaál Péter 2016, 2017. Online-szótár-használat Magyarországon (OHM) – egy kérdőíves szótárhasználati felmérés eredményei I-II. *Alkalmazott nyelvtudomány* 16 (2),17 (1). <http://alkalmazottnyelvtudomany.hu/wordpress/wp-content/uploads/GaalP.pdf>
- Kontra Miklós 1997. Szótárhasználók a magyar szótárírás aranykorában. In: Kiss Gábor – Zaicz Gábor (szerk.) *Szavak – Nevek – Szótárak. Írások Kiss Lajos 75. születésnapjára.* Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézete. 228–232.
- Márkus Katalin – Szöllősy Éva 2006. Angolul tanuló középiskolásaink szótárhasználati szokásairól. In: Magay Tamás (szerk.) *Szótárak és használók (Lexikográfiai füzetek 2.).* Budapest: Akadémiai Kiadó. 95–116.

VARGA ÉVA KATALIN

Helyzetjelentés az orvosi latin szaknyelv állapotáról

Az orvostudomány művelése napjainkban is elképzelhetetlen a latin terminológia ismerete és használata nélkül. A magyar orvosi szaknyelv hagyományosan három területen, az anatómiai nevekben, a receptírásban és a klinikai és kórbonctani diagnózisokban használja a latint „élő nyelvként”. Az angol feltartóztathatatlan előretörése mellett a latin terminusalkotás ma is zajlik, a terminusok pedig a latin nyelvtan szabályai szerint vannak megszerkesztve. Az orvostanhallgatók számára a latin nem kötelező, elsőévesen pedig egyre kevesebben gondolnak arra, hogy későbbi orvosi munkájuk során rutinfeladat lesz a latin diagnózis gyors rögzítése, vagy a számítógép üzemzavara esetén meg kell tudniuk írni a receptet kézzel. A latin nyelvi hibák egyre gyakoribbak az orvosi szaknyelv minden területén, beleértve az egyetemi tankönyveket is.

Előadásomban egy 2016-ban kezdett vizsgálatomat folytatom. Az orvosi latin nyelv utóbbi évtizedekben tapasztalható erózióját történeti szempontból, családtagjaim zárójelentései alapján mutatom be. A számítógép használata és a BNO-kódok bevezetése kedvezőtlenül hat a latin nyelvhasználatra. Nemcsak a nyelvi hibák szaporodása, hanem az orvosi dokumentumokban a latinul szereplő részek fokozatos visszaszorulása is megfigyelhető.

Kulcsszavak: magyar orvosi nyelv, terminológia, orvosi latin, orvosi nyelvhasználat

TÓTH ÁGOSTON

Ezzel mindent megmagyarázhatunk az Oxford 3000 szólista lexikográfiai szerepe

Az egynyelvű tanulói szótárakban a címszóértelmezések érthető megfogalmazása és az ehhez felhasznált szókincs megfelelő megválasztása kulcsfontosságú tervezési és implementációs feladat. Az előadásban áttekintem az irányított értelmező szókincs használatát az angol egynyelvű tanulói szótárakban, különös tekintettel a Longman Dictionary of Contemporary English és az Oxford Advanced Learner's Dictionary szótárak megoldásaira. Az Oxford Advanced Learner's Dictionary szótárban az értelmezések szókincsét ma egy körülbelül 3000 szótípusra korlátozott listáról választják ki a szótárszerkesztők. Az előadásnak aktualitást ad ennek a listának (Oxford 3000) legújabb, 2019-es frissítése. Az előadás a régi és az új lista eltéréseit elemzi, bemutatva az újonnan megjelent és a listáról eltávolított szavak előfordulási gyakoriságát nagy méretű korpuszból gyűjtött szógyakorisági adatok felhasználásával. Az Oxford University Press ebben az évben további szólistákat is megjelentetett, és a listák szavait hozzárendelte a Közös Európai Referenciakeret (CEFR) nyelvtudási szintjeihez, így a nyelvoktatásban is hatékonyabban felhasználhatóvá tette őket. Az előadásban ismertetem ezeknek az új listáknak a főbb tulajdonságait is.

Kulcsszavak: Oxford 3000, tanulói szótárak, lexikográfia

H. VARGA MÁRTA

Az IT-szókincs jövevényigéinek beilleszkedése a magyar nyelv morfológiai rendszerébe

A jövevénytörzseknek – az átvevő nyelvek rendszerébe kerülve – be kell illeszkedniük annak grammatikai (fonológiai, morfológiai és szintaktikai) rendszerébe. Ennek során a kölcsönszó hangalakja nemegyszer hozzáidomul az átvevő nyelv hangrendszeréhez, alaki szempontból pedig gyakran olyan toldalékot vesz fel, amely lehetővé teszi az átvevő nyelvi közlésekbe való akadálytalan beillesztését.

Előadásomban a magyar nyelvbe bekerült jövevényigéknek a magyar nyelv rendszerébe való beilleszkedését vizsgálom, elsősorban alaktani szempontból. Először az ómagyar kor folyamán jelennek meg nagy számban különböző nyelvekből származó (latin, szláv, német eredetű) jövevényigék. Ezek beillesztésében kulcsszerepet kapnak az igeképzők, melyek a honfoglalástól kezdve minden igei átvétel során megjelennek. Az idegen eredetű igék – analógiás hatásra – úgynevezett igésítő (honosító vagy beillesztő) képzőket vesznek fel, hogy beilleszkedhessenek az igeragozási rendszerbe, ezzel mintegy megszüntetve idegenszerűségüket az átvevő nyelvben. Az igék tehát már több mint ezer éve képzők segítségével épülnek be, ennél fogva a magyar igék egyik jellegzetes morfológiai sajátossága a képzőre végződés.

Vizsgálatom elsősorban leíró jellegű, és arra a kérdésre keresem a választ, melyek a leggyakoribb honosító képzőink. A vizsgált nyelvi anyag arra – az információtechnológia (IT) szókincsét bemutató – többnyelvű online szótárra épül, amelyet egy EU által támogatott nemzetközi tanulási projekt, a „Hungarobox” partnerintézményei (Magyarországról a Károli Gáspár Egyetem, Németországból a Hamburgi Egyetem, Észtországból a Tartui Egyetem és Olaszországból a Firenzei Egyetem) készítettek 2013 és 2015 között. Vizsgálódásaimhoz a „Hungarobox” projektben elkészült magyar –

angol – észt – finn – német – olasz IT szójegyzéket mint adatbázist használtam, és azt vizsgáltam, hogyan illeszthetők be az angol szókincsből átvett igealakok a magyar nyelv morfológiai rendszerébe.

Kulcsszavak: jövevényigék, képzőfunkciók, szófajjelölő képzők, beillesztő képzők, Hungarobox-projekt

III/1 Nyelvhasználat, szociolingvisztika ÁPRILIS 15. HÉTFŐ, 14:00–16:00 Helyszín: 122

SZABÓ T. ANNAMÁRIA ULLA

Származásnyelvi beszélők vernakuláris nyelvhasználatának identitásalakító hatása

Az előadás Franciaországban élő magyar mint származásnyelvi beszélők vernakuláris nyelvhasználatának jellegzetességeit mutatja be. A harminckét családban végzett felmérés olyan beszédhelyzetekhez kötődő jelenségeket vizsgál, amelyek nagyon bensőséges, intim kapcsolatot feltételeznek az adott nyelvvel vagy nyelvváltozattal, vagyis a vernakuláris nyelvváltozattal. A vernakuláris nyelvváltozatot a szociolingvisztika a beszélők által legjobban birtokolt nyelvváltozatnak tekinti, amelyet mindennapi társadalmi közegükben, illetőleg spontán beszédükben használnak. Bell megfogalmazásában: „az a beszélt stílus, amelyben a legkevesebb figyelmet fordítják tudatosan a beszédre” (Wardhaugh 1995: 22).

A franciaországi kutatás során olyan spontán beszédtevékenységek nyelve képezte a vizsgálat tárgyát, mint a számolás, az ima vagy a káromkodás, amely beidegződésekhez, nyelvi automatizmusokhoz köthetők; illetve olyan tudattalan, nem akaratlagos tevékenységek nyelve, mint az álomnyelv (Szabó T. 2015). Az előadás során saját kutatási eredményeimet kitekintésképpen, tágabb keretbe helyezve, Kárpát-medencei vizsgálatok adataival is összevetem (Gereben 2005: 76).

Kiinduló hipotézisem, hogy a kétnyelvű első és a második nemzedék vernakuláris nyelvváltozata nem azonos. Az első nemzedék esetében a magyar feltételezhető ennek, a második nemzedék származásnyelvi beszélői esetében viszont a francia nyelv elsődlegességét lehet valószínűsíteni. A nyelvhasználati interjúk önreflexióiból számos nyelvi szocializációs gyakorlathoz és identitásalakító szándékról is összetettebb képet kaphatunk, melyek bemutatása tovább árnyalja az adatközlők identitásával kapcsolatos korábbi kutatásai eredményeimet (Szabó T. 2012).

Kulcsszavak: identitásalakítás, kétnyelvűség, magyar mint származásnyelv, nyelvi szocializáció, vernakuláris nyelvhasználat

Szakirodalom

- Gereben Ferenc 2005. Olvasáskultúra és identitás. A Kárpát-medence magyarságának kulturális és nemzeti azonosságtudata. Kisebbségkutatás könyvek. Lucidus Kiadó. Budapest.
- Szabó T. Annamária Ulla 2012. Studies about French – Hungarian bilingual identity. In: Bárdosi Vilmos (főszerk.) Tanulmányok. Nyelvtudományi Doktori Iskola. ELTE BTK. Budapest. 337–350.
- Szabó T. Annamária Ulla 2015. Tudatos tudattalan? In: Bárh M. János, Bodó Csanád, Kocsis Zsuzsanna (szerk.) A nyelv dimenziói. Tanulmányok Juhász Dezső tiszteletére. ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke. Budapest. 308–312.
- Wardhaugh, Roland 1995. Szociolingvisztika. Osiris – Századvég Kiadó. Budapest.

ROSENBERG MÁTYÁS

Ukrainai beás nyelvváltozatok

Előadásomban be kívánok számolni Ukrajnában, a magyar határhoz közelebb eső régióban élő, egykori hagyományos famesterségből élő, leggyakrabban beásként ismert cigány közösségekről, nyelvi valóságukról. Az előadásom kettős célt szolgál: (1) fel kívánja térképezni az egyes nyelvközösségeket, hiszen a térségben élő beásokról szóló publikációk semmilyen nyelven nem állnak rendelkezésre; (2) hozzá kíván járulni a beás nyelvváltozatokról szerzett eddigi ismereteink bővítéséhez, lehetővé téve az összehasonlítást Magyarország, Szlovákia különböző területeiről származó adatainkkal.

A kutatás a maga nemében hiánypótló, ugyanis semmilyen korábbi adatgyűjtést nem végeztek az ukrain beások körében, így a téma jobb megértése hozzájárulhat annak tudományos szintű feldolgozásához, kiegészítve azt a sokszínű képet, melyet a beások magyarországi és szlovákiai csoportjaival kapcsolatban már ismerhetünk. Célom, hogy a beások által beszélt nyelvváltozatok könnyebben klasszifikálhatóak legyenek, továbbá felfedjem a különböző beás közösségek által beszélt nyelvjárások eredetét és a kapcsolatukat egymással. Előadásomban főként a terepmunka során gyűjtött adatokra támaszkodom: azokra a hangfelvételekre, melyek a mondatfordításos kérdőív használata, valamint spontán beszélgetés során születtek, tehát elicitált és nem elicitált korpuszt is elemzek. Az így kapott eredmények pedig összehasonlíthatóak a korábbi, más országokban folytatott gyűjtésekkel, amelyek a nyelvléírást, szótárakat, illetve a lejegyzett beszélt hagyományt (népdalok, népmesék, történetek) jelentik.

A kutatás egyidejű felmérés alapján kívánja bemutatni a dialektológiai szempontból eltérő lényegesebb jelenségek megoszlását elsősorban a lexika, de a fonológia, a morfológia terén is, hogy a tényezők megoszlásából releváns következtetéseket lehessen levonni, melyek felhasználhatóak az általános nyelvészet és a nyelvtörténet számára éppúgy, mint a nyelvtervezés során felmerülő kérdések megválaszolására, valamint vizsgálja a nyelvi és társadalmi asszimiláció azon folyamatát, melynek révén két nyelv, a beás (és elvéve a magyar) használatát adják fel és térnek át az ukrán nyelvre.

Kulcsszavak: dialektológia, szociolingvisztika, beás cigányok

BÓDI ZOLTÁN

Identitás a digitális kommunikáció környezetében

Az identitás rétegeinek (személyes, csoportos, nemzeti stb.) része a digitális vagy virtuális identitás is. Az előadásban azt kívánom bemutatni, hogy a digitális térben zajló kommunikáció, az IT nyelvi környezete, nyelvhasználata miként hat az identitás különböző rétegeire és a nyelvi identitásra. Ehhez azt a módszert választom, hogy áttekintem a nyelvi identitásról, az internet és az identitás kapcsolatáról szóló szakirodalmat, meghatározásokat, és azokat kritikai összehasonlító elemzésnek vetem alá. Áttekintem a digitális kommunikációs környezet meghatározó műfajait, szövegtípusait, nyelvhasználati jelenségeit, és azokból példákat hozok a megállapításaim szemléltetésére. (A kiinduló forrásokat lásd a szakirodalomban felsorolva.)

A virtuális vagy digitális identitást elsősorban a személyes szférára, a netes környezetben megjelenő személyes adatokra értik. Az előadás várható eredményei között szerepel annak bizonyítása, hogy az identitásunk része a digitális, internetes környezetben alkalmazott nyelvhasználat is. Az internetes, digitális környezet hat a virtuális identitásra – így az internetes nyelvhasználatra is. Ennek néhány meghatározó eleme: a többnyelvűség, az interaktivitás, a multimedialitás, a technológiai környezet, az önreklámozás és önkifejezés, a közösségi média és az ott előforduló visszaélések, az online videojátékok nyelvi környezete stb.

Kulcsszavak: identitás, digitális identitás, internet, információs társadalom, internetes nyelvhasználat,

Szakirodalom

Holt, Jennifer, Malčić, Steven (2015). The Privacy Ecosystem: Regulating Digital Identity in the United States and European Union. *Journal of Information Policy*, Vol. 5, 155–178. Penn State University Press.

Kiss Jenő (2017). Identitás és anyanyelv a magyarság történetében. *Magyar Tudomány* 2017. július, 805–809.

Kontra Miklós (2006). Nyelvi emberi jogi problémák. In: Benő Attila, Szilágyi N. Sándor szerk., *Nyelvi közösségek – nyelvi jogok*. Kolozsvár, Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége.

Péntek János (2010). Anyanyelv és identitástudat. *Debreceni Szemle*, 10. évfolyam 3. szám, 160–168.

NAGY NATÁLIA

Néhány szó az ungvári magyar filológusok frazémahasználatáról

A hatékony kommunikáció a társadalmi felelősségvállalás alapvető eszköze. Ennek megvalósításához birtokolnunk kell a szóbeli szövegalkotás képességét. Megnyilvánulásaink milyenségére, formai és tartalmi sajátosságaira azonban rányomja bélyegét lakóhelyünk, a körülöttünk élők nyelvhasználati jegye is.

A kárpátaljai magyar diákok nyelvhasználatára rányomja bélyegét a nyelvi környezet, hiszen a lakosok ukrán és orosz nyelven is beszélnek, ami jelentős hatást gyakorol anyanyelvük használatára, s ezzel együtt azon a frazeológiai egységek alkalmazására is, melyeknek birtokában vannak.

Jelen kutatás célja rávilágítani azokra a jellemző sajátosságokra, melyek befolyásolják a magyar filológus diákok frazémaalkotását, -használatát. Gondolok itt azokra a kifejezésekre, szókapcsolatokra, melyek a nyelvi környezet hatására beépülnek nyelvezetükbe, valamint azokra, melyeket saját ízlésüknek megfelelően alkotnak, variálnak, tehát a defrazeologizáció kérdése is. Mindezekon kívül nagy hatást gyakorol a világháló is nyelvhasználatukra. A kutatás módszerül a kérdőíves felmérés és a közvetlen beszélgetés szolgált, melyek előnye, hogy viszonylag rövid idő alatt nagymennyiségű, statisztikailag könnyen feldolgozható és összehasonlítható adatot nyerhetünk.

A kutatás során bebizonyosodott a tény, hogy az ungvári magyar filológus hallgatók mind a mindennapi kommunikáció során, mind tudományos megnyilvánásaikkor előszeretettel használnak közmondásokat és szólásokat. Eltérés figyelhető meg azonban e két szintér között. Míg az első esetben kifordított szóláshasonlatok vannak többségben, addig a második esetben a hagyományos közmondásokkal élnek.

Kulcsszavak: szókincs, nyelvhasználat, közmondás, kommunikáció, szólás, defrazeologizáció.

SZABÓ LILLA

Mitől lesz Amerika újra nagyszerű? Kollokvializáció Donald Trump elnöki beszédeiben

Christian Mair szerint a huszadik század folyamán az angol nyelvben megfigyelhető stilisztikai változás, a 'kollokvializáció' azt mutatja, hogy az írott nyelvi produktumokban egyre inkább megjelentek az addig a beszélt nyelvre jellemző elemek; ezen kívül a huszadik századig formálisnak vélt írott kommunikáció is megengedőbb az informális nyelvi megnyilatkozásokat illetően (Mair 2006). Példaként Mair (2006) többek között az angol beszélt nyelvre jellemző olyan tagadásokat hozza, amelyek esetében a tagadó alakot összevonjuk, például a 'You aren't reading' [Nem olvasol] mondatban az írott nyelvben gyakrabban használnak vélné az 'are not' tagadó alakot szemben az 'aren't' összevont tagadással. Biber és Gray (2016) kutatásai afelé mutatnak, hogy a kollokvializáció észlelhető mind az irodalomban, mind pedig az újságok tudósításaiban. Az informalitás megjeleni látszik a politikai kommunikációban is; Ahmadian és mtsai. (2016) számítógépes szövegelemzése kimutatta, hogy Donald Trump, az Amerikai Egyesült Államok 45. elnökének retorikai stílusa többek között abban különbözött a republikánus kihívókkal szemben, hogy a nyelvezete egyszerűbb és kevésbé formális volt, kilenc másik, az elnöki posztot megszerezni kívánó republikánus politikus indulását bejelentő beszédével szemben. Ezen ismeretek tükrében a jelen kutatás azt feltételezi, hogy Donald Trump politikai retorikájában is megfigyelhető a huszadik században útjára indult jelenség, a kollokvializáció.

A kutatás alapjául a Fehér Ház által gyűjtött és rendszerezett, az elnöki beiktatástól elhangzott, gazdaságot érintő beszédek szöveges átíratái szolgálnak (<https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/>). A szövegeket attól függően soroljuk külön csoportokba, hogy milyen alkalom okán születtek, tehát hogy szélesebb közönség előtt szólalt fel Trump elnök, például egy középiskolai ünnepségen, avagy az országa gazdaságáról számol be. A szöveg elemzése nagyban támaszkodik a Mair (2006) és Leech és mtsai. (2009) által megfigyelt kollokvializációt bizonyító nyelvtani elemekre,

így például a fent említett összevont alakokra. Ezeket összehasonlítjuk a szövegek összes olyan példájával, ahol az összevont alakok helyett Trump elnök használhatta volna az írott műfajokban gyakrabban előforduló, teljes alakot.

A kutatás másik feltételezése, hogy az elnöki beszédekben a kollokvializációt nem csak a nyelvtani sajátosságok alapján szükséges szemléltetni, hanem a jelenség megfigyelhető a lexikai szinten is. Ezen megfigyelést példázza az elnök beiktatásakor elhangzó 'totally unstoppable' [totál megállíthatatlan], amely kifejezésben az Oxford English Dictionary (<http://www.oed.com/>) (OED) szerint a 'totally' az informális nyelvhasználat része. Ezen megfigyelés alátámasztására az OED segítségével meghatározzuk, milyen arányban fordulnak elő kollokvialisnak kategorizált szavak és kifejezések az elnöki beszédekben.

Szakirodalom

- Ahmadian, S., Azarshahi, S., & Paulhus, D. L. (2017). Explaining Donald Trump via communication style: Grandiosity, informality, and dynamism. *Personality and Individual Differences*, 107, 49–53.
- Biber, D. & Gray, B. (2016). *Grammatical complexity in academic English: linguistic change in writing*. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press.
- Leech, G., Hundt, M., Mair, C. & Smith, N. (2009). *Change in contemporary English: A grammatical study*. Leiden: Cambridge University Press.
- Mair, C. (2006). *Twentieth-century English: history, variation, and standardization*. Cambridge: Cambridge University Press.

NAGY LÁSZLÓ

A helyes nyelvhasználat kérdése egy népi nyelvészeti vizsgálat tükrében

Az előadás abból a nem-nyelvészek körében 2018-ban végzett empirikus vizsgálat adataiból nyújt ízelítőt, melynek célja a megkérdezett laikusok metanyelvi ismereteinek, nyelvi attitűdjeinek és nyílt értékítéleteinek megismerése volt. A vizsgálatba bevont adatközlők elsőéves tanító szakos hallgatók, kiválasztásukat az indokolta, hogy leendő pedagógusként fontos szerepet játszanak majd a nyelvi ideológiák továbbörökítésében.

Az előadásban bemutatott adatok gyűjtése kérdőíves adatfölvétellel történt. Az eredményekből kiderül: a) miként ítélik meg a megkérdezett laikusok a helyes nyelvhasználatot, továbbá b) a megkérdezettek szerint kik és hol beszélnek a leghelyesebben magyarul, c) kiknek a beszédjére mondják, hogy a leghelytelenebb magyar nyelvhasználat, d) milyen jegyekkel jellemzik a vizsgálatba bevont hallgatók a nyelvváltozatok helyességét?

Az eredmények ismerete lehetővé teszi, hogy a pedagógusjelöltek egy csoportjának a sztenderd nyelvi ideológiáról meglévő vélekedéseit közelebbről megismerjük. Így lehetővé válik a pedagógusképzés tartalmi kérdéseinek újragondolása.

Kulcsszavak: metanyelv, népi nyelvészet, nyelvi ideológia, pedagógusképzés

III/2 Nyelvhasználat, szociolingvisztika ÁPRILIS 16. KEDD, 10:20–12:20 Helyszín: 122

HELTAI JÁNOS IMRE, MAJZIKNÉ LICHTENBERGER KRISZTINA

Tanulásszervezés transzlingváló osztálytermekben

A transzlingválás terminus egyszerre jelöl egyes nyelvek határait átlépő (fluid) beszédmódokat és egy olyan pedagógiai orientációt, amely ezekre épít az iskolai jelentésalkotásban és tanulásszervezésben. Tiszavasváriban 2016-ban megkezdett nyelvpedagógiai projektünk roma gyerekek romanihoz kötött nem sztenderd otthoni beszédmódjainak, illetve ezzel a magyar és romani erőforrásokat egyaránt mozgósító (transzlingváló) megszólalásoknak biztosít helyet az iskolában. Bár a projekt explicit célja a beszélők iskolai sikerességének elősegítése, a romani beszéd megjelenése az iskolában emeli e beszédmódok presztízsét. Ezzel a projekt alternatíváját kínálja azoknak a megközelítéseknek, amelyek a romani iskolai megjelenését sztenderdizált, tantárggyá vált formában írják elő: a romani új szintéren, de a gyerekek számára is ismerős, otthon is beszélt módon, a mindennapok részeként jelenik meg.

Ez nagy hatással van az iskolai szerepekre és a tanulási folyamatra. A jobb romanihoz köthető nyelvi kompetenciákkal rendelkező, korábban hallgatagként vagy gyengeként elkönyvelt diákok aktivizálódnak és a középpontba kerülnek. A gyerekek otthoni beszédmódjaik alkalmazásával magabiztosabbakká válnak, azok elfogadásán keresztül azt élhetik meg, hogy személyiségükben is jobban elfogadják őket, ezáltal tanórai jelenlétük is szorongásmentesebbé, aktívabbá válik. A pedagógusoknak a transzlingváló órákon ellenben nem csak az – általuk nem vagy kevéssé értett – romanihoz kötött megszólalásokat kell kezelnie, hanem a csoportdinamika módosulásait és a változó tanulói attitűdöket is. Előadásunkban arról számolunk be, hogy ezekre a megváltozott viszonyokra milyen tanulásszervezési válaszokkal keresi a megoldást a tantestület tagjaiból, nyelvész és pedagógus szakemberekből és egyetemi hallgatókból álló Tiszavasvári Transzlingváló Műhely.

Kulcsszavak: transzlingválás, transzlingváló osztálytermek, tanulásszervezés, romani

GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ

A nyelvi hátrány szociolingvisztikai jellemzői hátrányos szociális helyzetűekkel készített interjúszövegek alapján

A nyelvi hátrány jelensége különböző társadalomtudományi módszerekkel vizsgálható, több szemléletmódot egyesítő értelmezéssel leírható fogalom. A jelenség nem homogén, hiszen különböző okokból bekövetkező, változatos jellemzőket mutató hátránytípusokat ismerünk. A szociológia és a nyelvtudomány módszereinek összefüggésében végeztem interdiszciplináris jellegű vizsgálatot: a szocializáció és a nyelvhasználat összefüggését szeretném bizonyítani előadásomban hátrányos szociális helyzetű felnőttekkel készített interjúk alapján. Előadásomban az interjúalanyok társadalmi-kulturális, szocializációs vagy gazdasági okokból bekövetkező nyelvi hátrányos helyzetének jellemzőit kívánom bemutatni. Korpuszom alkalmas arra, hogy adatközlőim szociális hátterének, nyelvi és kulturális közegének, szocioökonómiai státusának feltárását követően az interjúk nyelvi elemzését kommunikációs, pragmatikai, grammatikai és lexikai szempontok alapján elvégezzem. Az interjúszövegekből vett adatokkal bizonyítva szeretném előadásomban bemutatni a nyelvi hátrány nyelvhasználati-kommunikációs jellegzetességeit kitérve arra, hogy a nyelvi hátrány heterogén jelenség, egyéni jellemzőktől, kulturális-társadalmi közegtől, szocializációtól függő változatokat mutat.

Kulcsszavak: nyelvi hátrány, nyelvi hátrányos helyzet, szociolingvisztika

NÉMETH MIKLÓS

A nyelvjárási beszéd megítélése az iskola falai között

Előadásomban azzal a problémakörrel foglalkozom, milyen szerepe van a nyelvjárások funkcionális és térbeli visszaszorulásában az iskolai környezetnek. Előadásomat az empiria oldaláról a Szögedi Szociolingvisztikai Interjú (SZÖSZI) interjúnak nyelvi életrajzi adataiban elhangzottak alapozzák meg egyfelől, tanárszakos hallgatóim iskolai élményei másfelől. A SZÖSZI több interjújában visszatérő motívumként bukkant föl az a fordulat, hogy az interjúalany iskolás éve alatt, egy-egy meghatározó élmény hatására „szokott le” a nyelvjárási beszédéről. Ez a „leszokás” a visszaemlékezések szerint sokszor nem folyamat jellegű, hanem sokkal inkább egy éles cezúrával jellemezhető hirtelen változás, melyet az iskolai környezet váltott ki az adatközlőből. Ebben a tanárok és diáktársak szerepét sejtethetjük elsősorban, de olyan is előfordulhat, hogy az öncenzúra folyamata nyílt megbélyegzés nélkül is működésbe lép. A hallgatóim által az iskolai hospitálások és gyakorlótanítás során tapasztaltak azt is bizonyítják, hogy a 2010-es évek közoktatási intézményeiben is támadhatnak nehézségek, zavarok és konfliktusok abból, ha a diák megszólalásaiban nyelvjárási jegyek is föllelhetnek.

SINKOVICS BALÁZS

Szegedi tanárjelöltek és a Szeged környéki ö-ző nyelvjárás

A nyelvi attitűdök formálásában, így a nyelvjárásokhoz való viszony alakításában fontos szerepe van a tanároknak. Korábbi kutatásaimhoz kapcsolódva a Szeged környéki nyelvjárás megítélését vizsgálok szegedi bölcsészhallgatók, pontosabban tanárjelöltek körében. 2017 és 2019 között interjúkat készítettem olyan tanárjelöltekkel, akik Szegeden vagy a Szeged környékén élnek. Többek között mindennapi nyelvi tapasztalataikról, az otthoni nyelvhasználatról, az ö-ző nyelvjárás iskolai használatáról és megítéléséről is kérdeztem őket. Az interjúk átlagosan 20 és 35 perc közöttiek. Az interjúk célja egyfelől az volt, hogy képet kapjak a nyelvjárásokhoz való hozzáállásokról a különböző iskolákban, valamint hogy feltárjam maguknak a tanárjelöltek az attitűdjeit az ö-ző nyelvjáráshoz.

Jelen előadásban azt mutatom be, hogyan értékelik a hallgatók a Szeged környéki ö-ző nyelvjárást. Hogyan viszonyulnak a nyelvjáráshoz, a nyelvjárási beszédhez? Van-e különbség egy szegedi, egy makói vagy hódmezővásárhelyi, illetőleg valamely környező faluból származó hallgató attitűdjében? Mennyire meghatározó az attitűdjük szempontjából az, hogy családi körben ők maguk beszélnek-e nyelvjárásban, vagy csak a szülők, nagyszülők, vagy esetleg senki sem? Ugyanezen szempontok szerint azt is megvizsgálom, hogy fontosnak tartják-e a nyelvjárás fennmaradását.

Kulcsszavak: Szeged környéki nyelvjárás, nyelvi attitűd, tanárjelöltek

SZABÓMIHÁLY GIZELLA

A szlovákiai magyar nyelvi jogi aktivizmus megítélése Facebook felhasználók körében, különös tekintettel a nyelvi tájképre

Az utóbbi években több olyan szlovákiai magyar civil szervezet is létrejött, amelyek célja a kisebbségi nyelvi jogok (ezen belül elsősorban a szlovákiai magyarok nyelvi jogai) érvényesítésének elősegítése, figyelemfelhívás a jogsértésekre. Az előadásban két szervezet, a Kétnyelvű Dél-Szlovákia Mozgalom és a fiatal jogászokat tömörítő Jurista társaság tevékenységével kapcsolatos reakciókat elemzem. Az első szervezet főként „gerillaakciókkal” hívta fel magára a figyelmet: szlovák egynyelvű köztéri feliratok (pl. útjelző táblák) mellé magyar nyelvű feliratot helyeztek el aktivistái. A Jurista egyesület olyan mobilalkalmazást fejlesztett ki, amely támogatja a magyar nyelv hivatali használatát, egyben egyszerűen bejelenthetőek a kisebbségi nyelvi jogokat érintő jogsértések.

A szervezetek Facebook oldalán több száz hozzászóló (a magyarok mellett szlovákok is) fejtette ki véleményét, az előadásban ezeket mutatom be és elemzem a nyelvi jogok értelmezése és a

hozzászólások mögött megbújó nyelvi ideológiák alapján. Mivel a hozzászólások nagy többsége (a Kétnyelvű Dél-Szlovákia esetében szinte mindegyike) a nyelvi tájképet érinti, az elemzésben is ez kap központi szerepet.

Kulcsszavak: kisebbségi nyelvi jogok, nyelvi ideológia, nyelvi tájkép, szlovákiai magyarok

LUDÁNYI ZSÓFIA

Nyelvi ideológiák és kvalitatív szövegelemzés a nyelvi tanácsadói diskurzusokban

Az előadás egy olyan átfogó, folyamatban lévő kutatáshoz kapcsolódik, melynek célja, hogy feltárja az intézményesített nyelvalakítás egyik – a társadalom által kiemelt fontossággal felruházott – tevékenység típusának, a nyelvi tanácsadásnak a nyelvideológiai hátterét. A nyelvvel kapcsolatos stratégiai lépések, cselekvési tervek fontosságára Tolcsvai Nagy Gábor többször is rámutatott (pl. Tolcsvai Nagy 2004, 2018). Az ezredforduló egyik kiemelt nyelvi tervezési, nyelvstratégiai lépése az általa nyelvi igazgatásnak, nyelvi menedzsmentnek nevezett nyelvalakító tevékenység szervezetének és nyelvtudományi hátterének kialakítása (Tolcsvai Nagy 2018: 500). A ma Magyarországon működő nyelvi tanácsadás megújításához ismerni kell a tanácsadás jelenlegi formájának nyelvideológiai hátterét.

A kutatás az Atlas.ti kvalitatív tartalomelemző szoftver segítségével tervezi feltárni a nyelvi anyagban érvényesülő nyelvi ideológiákat. A társadalomtudományokban régóta használt kvalitatív tartalomelemző szoftverek alkalmazására a magyar nyelvészeti kutatásokban kevés példa akad, annak ellenére, hogy kvalitatív szempontú nyelvészeti elemzésekben is kiválóan alkalmazhatók (pl. Juhász 2009; Kaló 2012; Kuna 2015; Domonkosi–Kuna 2018). A szoftver segítségével az egyes ideológiák különféle (akár egymást átfedő) kódokkal jelölhetők, kategóriákba rendezhetők. Mindemellett az egyes elemzési kategóriák, jelen esetben nyelvi ideológiák jellemző együttállása segítségével olyan további értékes információk nyerhetők ki, mint például a nyelvvel, nyelvváltozatokkal vagy egyes nyelvi formákkal kapcsolatos egyéni vagy társadalmi jelenségeket, folyamatokat jelző, tükröző, vagy azt meghatározó viszonyok, jelentések (Juhász 2009). A nyelvi ideológiai vizsgálatok pedig éppen az ilyen típusú információk kinyerését célozzák meg.

A kutatás nyelvi anyagát az MTA Nyelvtudományi Intézetének nyelvi tanácsadó szolgálatához érkezett e-mailek és az azokra írt nyelvi tanácsadói válaszok képezik. A kutatás első fázisában az utóbbi évek, a 2016-tól 2018-ig terjedő időszak leveleinek feldolgozása zajlik. Az előadásban az ebből az időszakból származó tíz tanácsadói diskurzus próbaelemzésének a tanulságait ismertetem (az elemzést az Atlas.ti 8.0 demóverziójával végeztem).

A kutatás távlati célja a szociolingvisztikai szemléletű nyelvalakítás egyik tevékenység típusa, a nyelvi tanácsadás nyelvtudományi hátterének kialakítása az érvényesülő nyelvi ideológiák módszeres feltárásának segítségével.

Szakirodalom

Domonkosi Ágnes – Kuna Ágnes 2018. Kreatív-produktív módszerek és kvalitatív szövegelemzés a poétikai kutatásban. In: Domonkosi Ágnes – Simon Gábor (szerk.): *Nyelv, poétika, kogníció. Elmélet és módszer a poétikai kutatásban*. Líceum Kiadó. Eger. 113–137.

Juhász Valéria 2009. A MaxQDA szövegelemző program. In: Nádor Orsolya (szerk.): *A magyar nyelv mint európai világnyelv*. CD-melléklet. MANYE XVIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. MANYE – Balassi Intézet. Budapest.

Kaló Zsuzsa 2012. A pszichológiai ágencia kognitív nyelvészeti leírása droghasználói narratívákban. Doktori disszertáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem. Budapest. 78–88.

Kuna Ágnes 2015. A meggyőzés nyelvi mintázatai a 16–17. századi orvosi receptben: kognitív nyelvészeti elemzés. Doktori disszertáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem. Budapest.

Tolcsvai Nagy Gábor 2004. *Nyelv, érték, közösség*. Gondolat Kiadó. Budapest.

Tolcsvai Nagy Gábor 2018a. Tervezés, (ön)értelmezés, fenntartás. A magyar nyelvstratégia lehetőségei és kötelességei. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) A magyar nyelv jelene és jövője. Gondolat Kiadó. Budapest. 487–507.

IV/1 Nyelvpedagógia, nyelvoktatás, nyelvelsajátítás ÁPRILIS 15. HÉTFŐ, 14:00–16:00 HELYSZÍN: 127

KONTRA EDIT, CSIZÉR KATA

Siket és nagyothalló diákok nyelvtanulási tapasztalatai. Az angol nyelv három európai országban

Az előadás célja egy nemzetközi kutatás bemutatása, melynek során a szerzők arra a kérdésre keresték a választ, hogy milyen idegennyelv-tanulási tapasztalatai vannak a felsőoktatásban résztvevő siket és nagyothalló fiataloknak. Az adatgyűjtés olyan siket és nagyothalló nyelvtanulók körében folyt, akik érettségi után közvetlenül, vagy némi kihagyással folytatták tanulmányaikat különböző felsőoktatási intézményekben. A közös nemzetközi kutatást az is indokolta, hogy a vizsgálandó populáció minden országban meglehetősen alacsony számú. Így nemcsak kérdőíves adatokat gyűjtöttünk Ausztriából, Csehországból és Magyarországról, hanem mindhárom országban készítettünk egyéni interjúkat is, hogy minél jobban megismerjük a helyzetüket, a nyelvtanulási lehetőségeiket és a hallásállapotukból fakadó nehézségeiket. A kérdőíves vizsgálat során 54-en válaszoltak az egyes országok jelnyelvén elérhetővé tett online kérdőívre, míg az interjú kutatásunkban 12 adatközlő vett részt. A kvantitatív adatok megerősítették a feltételezésünket, hogy a siket és nagyothalló diákoknak pozitív képzetek és beállítódásaik vannak az idegen nyelvek tanulásáról. A nyelvtanulási motivációjukat pedig három tényező befolyásolja pozitív módon: a lehetőség, hogy angolul használják az internetet, az interkulturális kontaktus és a megfelelő tanítási módszerek. A kvalitatív eredmények tovább árnyalják a képet, amennyiben bemutatják, hogy mennyire fontos a tanulás során a tanár személyisége, az instrumentális motiváció, a jelnyelvek használata az oktatás folyamatában, illetve melyek lehetnek a leghasznosabb tanulási és tanítási stratégiák. Az eredmények nagyon hasonlóak voltak a három vizsgált országban, ám Csehországgal ellentétben Magyarországon és Ausztriában nincs szervezett nyelvoktatás a felsőoktatásban a siketek számára. A helyzet javítása akkor lehetséges, ha a jelelni tudó nyelvtanárok képzése elérhetővé válik ezekben az országokban, hogy legyenek olyan tanárok, akik egyéni vagy csoportos felnőttoktatás keretén belül vállalják idegen nyelvek tanítását a siket érdeklődők számára.

Kulcsszavak: siket nyelvtanulók, második nyelvi motiváció, nyelvtanulási tapasztalatok

BOKOR JULIANNA, HATTYÁR HELGA

Siket gyermekek írásbeli szövegalkotásának jellemzői

A magyarországi siket gyerekek a nyelvi és kommunikatív készségek tekintetében heterogén csoportot alkotnak, amelyen belül kirajzolódnak bizonyos mintázatok. Hattyár 2007-es vizsgálatának eredményei szerint a legmagasabb szintű kétnyelvű nyelvhasználati mód kialakítására azon siket gyerekek képesek, akik siket jelnyelvhasználó családban nőnek fel, így egy normál ütemű jelnyelvelsajátítás után könnyedén tanulják meg a hangzó nyelvet. A halló családban nevelkedő siketek azonban csak siket iskolatársaiktól sajátíthatják el a jelnyelvet, s a kései jelnyelvelsajátítás miatt számukra nehézséget okoz a hangzó nyelv megtanulása és használata (Hattyár 2008).

Bokor 2013 és 2016 között egy árnyaltabb, nagyobb mintán, a JelEsély projektben (szakmai vezető Bartha Csilla) végzett empirikus vizsgálata (Bartha–Hattyár–Bokor 2018) fókuszában szintén a siket tanulók kompetenciáinak feltérképezése állt. Mindkét kutatásnak részét képezte az önálló szövegalkotás jelnyelven, illetőleg magyar nyelven. Előadásunkban bemutatjuk, hogy a vizsgált siket gyerekek írásbeli szövegalkotási készségeit mi jellemzi grammatikai szinten, valamint a szövegkohéziót illetően, továbbá hogy milyen, a siket közösségre jellemző kulturális mintázatok tükröződnek az önállóan alkotott szövegekben. Az eredmények azt mutatják, hogy a siket gyerekek nehezen, főleg klisékre támaszkodva alkotnak szöveget, s ennek legfőbb okát a siketiskolában alkalmazott nyelvi fejlesztési módszerekben kereshetjük.

Kulcsszavak: siket gyerek, kulturális mintázatok, szövegalkotás, jelnyelv, összehasonlító vizsgálat

Szakirodalom

- Bartha Csilla – Hattyár Helga – Bokor Julianna 2018. Siket gyermekek jelnyelvi teljesítményének értékelése. Egy empirikus vizsgálat kezdeti lépései a Jelesély projekt keretében. In: Balázs Géza – Lengyel Klára (szerk.) Grammatika és oktatás – időszzerű kérdések. Struktúra, funkció, szemiotika, hálózat. ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék – Inter (IKU) – Magyar Szemiotikai Társaság. 419–432.
- Hattyár Helga 2008. A magyarországi siketek nyelvvelsajátításának és nyelvhasználatának szociolingvisztikai vizsgálata. ELTE BTK. Budapest. Doktori disszertáció.

JUHÁSZ VALÉRIA

Óvodapedagógusok hallás utáni szövegértés-fejlesztési stratégiái

A hallás utáni szövegértés-fejlesztés az új Nat-tervezetben is kiemelten jelen van, azonban elsődleges helye a köznevelésben már korábban elkezdődik. A hallás utáni szövegértés, annak fejlesztése többféle formában és elképzeléssel megjelent már a magyar oktatáskutatási szakirodalomban. Jelenkutatásunk a hallás utáni szövegértést szókincsfejlesztési stratégiák alkalmazásával mutatja be.

A kutatás során óvodapedagógus hallgatóknak fejből kellett népmesét mondaniuk. Az óvodapedagógus hallgatók elemezték a 77 magyar népmese szókészletét, kiválogatták, majd kategorizálták a feltételezhetően megértési nehézséget okozó szavakat és kifejezéseket. A hallgatók azt a feladatot kapták, hogy a gyerekek számára várhatóan ismeretlen szavakat (pl. ipa; glédába állít; lelket ereszteni valakibe; megette már azt a rozsdá; kötötte magát a kondás; ejnye, hogy a farkasok rágjanak meg; elagyabugyálta; ellazsnakolta; nyaka közé szedte a lábát stb.) jelentéssel ruházzák fel a mesélés közben. A hallgatók által használt stratégiák közt volt a szinonimahasználat, a gesztikuláció, az interaktív meséléssel a gyerek bevonása, a kommentálás, a körülírás, a dramatizálás, dramatizáltatás stb. amelyekkel mesélés közben segítették a gyerekek szövegértésének fejlődését. Az előadás ezt a kutatást mutatja be, és értelmezi ezt a korábbi kutatások fényében.

Kulcsszavak: hallás utáni szövegértés-fejlesztés, óvodapedagógusok, szókincsfejlesztési stratégiák

SITKEI DÓRA

Nyelvtanulói produktumok kultúrakötött jellemzői – ugratás és a relációs identitás

Az ugratás többek között fontos vizsgálódási lehetőséget rejt a társas kapcsolatok alakítása, az identitás(megőrzés) és az önmenedzselés terén. A három említett területet átfogja a relációs identitás fogalma: a társas interakciókat vizsgálva Buchholtz és Hall (2005) szerint az identitás mindig relációs, vagyis diskurzusaink során változhat a felek közötti alkuk és egyezkedések, különböző pragmatikai nyelvi események eredményeként. Közeli vagy ún. pszeudointim kapcsolatban álló személyek ugrathatják egymást (Partington 2006), melynek tartalma közös diskurzusuniverzumra épül, arra utal (Boxer–Cortés–Conde 1997).

A jelen vizsgálat során magyarul tanuló és legalább B1-es szinten tudó japán (n=45), koreai (n=49) és lengyel (n=90) anyanyelvű hallgatók magyar nyelvű megnyilatkozásait vizsgáltam egy ugratási szituációban magyar nyelvű nyílt végű diskurzuskiegészítő teszttel történő adatfelvétellel. A nyelvtanulói válaszokat összevettem az egyazon szituációra adott magyar (n=40), japán (n=25), koreai (n=25) és lengyel (n=35) anyanyelvi produktumokkal is. A szituációban egy ugratást kiváltó vagy önmagában ugratónak is tekinthető, szemtelen megnyilatkozásra válaszoltak az adatközlők, ahol hallgatótársuk meglepően jó tanulói eredményével dicsekszik. A nyelvtanulók reagálásai szemantikai-pragmatikai tartalmukban az adott anyanyelvi csoportbeli válaszokkal mutatnak hasonlóságot, így arra következtethetünk, hogy anyanyelvük, saját kultúrájuk alapján fogalmazták azt meg.

A magyar hallgatók visszaugrattak, humorral éltek, csodálkozásukat fejezték ki, esetleg agresszíven válaszoltak (a hazugság lehetőségét nem verbalizálva), melyhez képest a japán, a koreai és a lengyel hallgatók nagy arányban vagy hazugsággal vádolták meg a diskurzusindító személyt, vagy gratuláltak neki. Az adott kultúrákban megfelelő reagálást adták az adatközlők a szituációra, menedzseltek az

interakciót, mely kultúrakötött jellemzőitől a nyelvtanulóknak nehéz elszakadniuk idegennyelvi megszólalásukkor (Kecskés 2006).

Szakirodalom

- Boxer, Diana – Cortés-Conde, Florencia 1997. From bonding to biting: conversational joking and identity display. *Journal of Pragmatics* 27(3): 275–294.
- Buchholtz, Mary – Hall, Kira 2005. Identity and interaction: A sociocultural linguistic approach. *Discourse Studies* 7(4–5): 585–614.
- Kecskés, István 2006. On My Mind: Thoughts about Salience, Context, and Figurative Language from a Second Language Perspective. *Second Language Research* 22: 219–237.
- Partington, Alan 2006. *The linguistics of laughter. A corpus-assisted study of laughter-talk.* (Routledge Studies in Linguistics). Abingdon, Routledge.

N. CSÁSZI ILDIKÓ

IKT-tananyagok a magyar nyelv tanításához a középiskolai tankönyvek tükrében

Ma már általános tény, hogy a mai fiatalok leginkább az internetről szerzik ismereteiket. A digitális bennszülöttek számára a legoptimálisabb, ha gyorsan juthatnak az információkhoz, jobban kedvelik, ha egyszerre több csatornán keresztül, ingergazdag módon áramlik hozzájuk az információ, ha egyszerre több tevékenység felett oszthatják meg figyelmüket. Jobban kedvelik az ábrákat, képeket, a szimpla szöveggel ellentétben, a hálózati működés a legeredményesebb számukra. A digitális nemzedék nem egységes a digitális tanulói jellemzőket illetően, vannak olyanok, – nem is kevesen, – akiknél a mindennapos internethasználat mellett sem fejlődnek ki olyan tanulási preferenciák és jellemzők, amelyeket alapvetésként kezelünk a gimnazista korosztállyal kapcsolatban. A tanulók a tanórai tevékenységeknek és a követelményeknek megfelelően próbálnak alakítani stratégiáikon, ami hosszabb távon szintén hatással lehet a digitális tanulói jellemzők kialakulásában. Fontosabb azonban, hogy sokféle problémahelyzethez megfelelően alkalmazkodni tudó, hatékony tanulók kerüljenek ki a közoktatásból, akik annak megfelelően, hogy mivel állnak szemben, képesek stratégiát választani.

Az infokommunikációs eszközök elősegítik az együttműködési folyamatokat, hiszen a tanuló iskolán kívüli információszerzési-és megosztási szokásaira építenek, és gyakran új távlatokat nyitnak a kooperáció terén (mennyiségi és minőségi értelemben egyaránt). Jóllehet ezek a tevékenységek is a hagyományos környezetben végzett együttműködési modellekre építenek, de az azonos elemeken túl itt megjelennek egészen sajátos, csak a digitális környezetre jellemző sajátosságok is, melyek ismerete és módszertanilag helyes kezelése kihat a munkaforma eredményességére, tehát a tanulási folyamatba való hatékony beépítést el kell sajátítani.

A digitális technikák megjelenésének és módszertanának kutatása időszerű és indokolt, mert a középiskolai korosztály tanulási szokásaira épül, ezeket hasznosítja a tanórán (multitasking, multimédia használata, kommunikatív, kooperatív és közösségi információfeldolgozás és -átadás). A magyarországi középiskolai felhasználásban az e-learning-elemeket tartalmazó tananyagok, kézikönyvek felhasználási mértéke igen alacsony a jelenlegi gyakorlatban a benne rejlő potenciál ellenére. A digitális technikák lehetőséget nyújtanak az élethosszig tartó tanulást megalapozó és elősegítő készségek és kompetenciák elsajátítására, hiszen a középiskolai tanulmányok befejezése után nagy arányban állnak rendelkezésre képzések és továbbképzések e-learning és blended learning formájában, ahol a tanulás alapvetően digitális keretek között folyó kooperatív tudás-elsajátításra épül.

Az előadás a digitális tankönyv-kiegészítő anyagok áttekintését tűzi ki a magyar nyelv oktatásához kapcsolódóan. Ez az Oktatásinformatika a felsőoktatásban KRE BTK projekt keretén belül (témaszám: 20629B800) annak a kutatási programnak a része, amely a tanárképzéshez kapcsolódóan kiegészítő felmérést végez a szaktárgyhoz kapcsolódó tankönyvpiaci fejlesztésekkel kapcsolatban, feltárva a fejlesztési trendeket, melyek kihatnak a tanárképzés tartalmára, módszertanára.

Kulcsszavak: digitális nemzedék, digitális technikák, tankönyvvizsgálat, magyar nyelvtan

Többsnyelvű, soknyelvű és multikulturális közösség létrehozása az eTandem keretein belül

Az Európa Tanács Modern Nyelvek Európai Központja prioritásaként Európa népei plurilingvizmusának és plurikulturalizmusának előmozdítását jelöli meg (Candelier 2007). A Közös Európai Referenciakeret szerint az interkulturális kommunikatív kompetencia az idegennyelv-tanulás egyik legfontosabb célja. Mindez nyelvpedagógiai paradigmaváltást kíván meg (Lawrence 2010: 33, Rózsavölgyi 2013).

A digitális generáció által igen kedvelt közösségi hálózatokon, mint például a Facebook, a Twitter és a Youtube, sok fiatal tölt egyre több időt naponta. Ha e technológiai eszközök adta lehetőségeket a nyelvoktatásba is integráljuk, nemcsak igazodunk a társadalmi fejlődéshez, hanem az új generációkkal való kommunikációt is gördülékenyebbé tesszük, és innovatív pedagógiai módszerek bevezetésével nagyobb hatékonyságot érünk el a nyelvtudás minden területén.

Egy a Padovai Egyetem Nyelvi Központjában a 2015/2016-os tanévben bevezetett, és azóta rendszeresített eTandem projektről szeretnék beszámolni, amely 2016-ban elnyerte az Európai Bizottság által létrehozott és koordinált, a leginnovatívabb nyelvtanulási projekteknek adományozott European Language Label Award elismerést (http://ec.europa.eu/education/initiatives/label/label_public/index.cfm). A projekt egy olyan virtuális nyelvi és kulturális cserét alakít ki a padovai olasz hallgatók és a Padovába a világ minden részéről érkező nemzetközi diákok között, amely lehetővé teszi több nyelv párhuzamos használatát egy soknyelvű és multikulturális közösségben, illetve az önálló tanuláshoz szükséges készségek kifejlesztését, melyek szükségesek ahhoz, hogy egész életünk folyamán újabb nyelveket tudjunk elsajátítani.

Az előadásban bepillantást kívánok nyújtani a projekt alkalmazásának körülményeibe, illetve szeretném bemutatni, hogy az eTandem keretei támasztotta tanulási/tanítási lehetőségek milyen előnyökkel és eredménnyel járnak.

Szakirodalom

- Candelier, Michel (ed.) 2007. *Plurilingual and Intercultural Competencies. A Framework of Reference for Pluralistic Approaches*. ECML – Council of Europe. Magyar ford. Horváth József (2008). *Nyelvek és kultúrák találkozása. Referenciakeret a nyelvek és kultúrák pluralisztikus megközelítéséhez*. Budapest: OFI. <http://carap.ecml.at/Portals/11/ECML.Publications.Files/ALC-HU.pdf>
- Lawrence, G. P. J. 2010. *Learning About Otherness: a Comparative Analysis of Culture Teaching and Its Impact in International Language Teacher Preparation*. Doctoral thesis. University of Toronto. Available online at https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/24805/6/Lawrence_Geoffrey_PJ_201006_PhD_thesis.pdf
- Rózsavölgyi Edit 2013. *A Web 2.0 kihívása az idegennyelv-oktatásban a nyelvhasználói készségek fejlesztése terén (The challenges offered by Web 2.0 tools in the improvement of L2 students' communication skills)*. *Hungarológiai Évkönyv* 14, 77–88. Letölthető: http://epa.oszk.hu/02200/02287/00014/pdf/EPA02287_hungarologiai_evkonyv_2013_14.pdf

IV/2 Nyelvpedagógia, nyelvoktatás, nyelvelsajátítás ÁPRILIS 15. HÉTFŐ, 16:20–18:20 Helyszín: 127

PERGE GABRIELLA

Az olvasási kompetencia fejlesztésének lehetőségei a német mint idegen nyelv oktatásában

Az olvasási kompetencia fejlesztéséről hazai és nemzetközi szinten is több szakmai vita zajlik. Az olvasási kompetencia iránti nagy érdeklődés arra vezethető vissza, hogy a tudásalapú társadalomban ez egy kulcsfontosságú kompetencia. Sajnálatos módon a nemzetközi felmérések azt mutatják, hogy ennek a kompetenciának a fejlesztése nem történik meg kielégítő módon, ezért további kutatásokra van szükség. Ezek közé a kutatások közé sorolható az az empirikus kutatás, melyre a Lehrkompetenzentwicklung für extensiven Leseunterricht (<https://leelu.eu/>) címmel zajló Erasmus+ projekt keretén belül kerül sor.

A projekt az élményszerű olvasás módszertani koncepció olvasási kompetencia fejlődésére gyakorolt hatását vizsgálja meg azzal a céllal, hogy az élményszerű olvasás milyen módon járul hozzá a nyelvtanulók olvasási kompetenciájának fejlesztéséhez idegen nyelven. A kipróbálásra egy empirikus kutatás keretében került sor 2017 szeptembere és 2018 márciusa között.

Az előadás bemutatja a kutatás menetét, a módszereket és az eredményeket. A módszertani koncepció kipróbálására három országban, kilenc középiskolában 10. osztályos tanulók körében került sor. A kipróbálás előtt felmérésre került a tanulók általános nyelvi kompetenciaszintje és az olvasással kapcsolatos attitűdje. A kipróbálás során a tanulók olvasási naplót vezettek, ahol rögzítették olvasási élményeiket és az esetleges problémákat. A kipróbálás zárásaként ismét sor került a tanulók kompetenciáinak mérésére. Párhuzamosan megtörtént a kompetenciamérés egy olyan kontrollcsoportban is, melyben nem került bevezetésre az élményszerű olvasás. Az eredmények alapján egyértelműen elmondható, hogy mutatkozik különbség a két csoport nyelvi szintjének változásában, de a legfőbb eredmény az olvasás iránt megmutatkozó attitűdváltozás. Ennek áttételesen feltétlenül pozitív hatása van az olvasási kompetencia fejlődésére, hiszen az olvasási kompetencia legfőképpen a gyakori és rendszeres olvasás által fejleszthető.

JÁMBOR EMŐKE, JULIA SALAMERO SESÉ

Készségfejlesztés interkulturális környezetben

Előadásunkban szeretnénk bemutatni néhány példát arra, hogy a BME Idegennyelvi Központban, a spanyol nyelvoktatás során, a kontaktórákon, illetve azokon kívül, hogyan segítettük hallgatóinkat abban, hogy az órán elsajátított különböző készségeket begyakorolják és továbbfejlesszék valós élethelyzetekben. Tudjuk, hogy nagy számú Erasmus hallgató érkezik Magyarországra Erasmus csereprogram keretében és az is köztudott, hogy alapvetően a saját Erasmus társaikkal szocializálódnak, azaz a magyar hallgatókkal kevésbé. Az előadásunkban azt szeretnénk bemutatni, hogyan alakítottunk olyan tanulási helyzeteket, amelyekben mind a Erasmus csereprogramban résztvevő spanyol diákok, mind a magyar, spanyolul tanuló hallgatóság közösen fejlesztették a különböző pl. nyelvi, kommunikatív, interkulturális kompetenciájukat. Az együttműködés keretében már több „mini” projektet valósítottunk meg.

Az egyik megvalósult projekt például abból állt, hogy a hallgatók párosával (egy-egy spanyol és magyar hallgató), videofilmet készítettek Budapest nevezetességeiről, valamint a nevezetességhez kapcsolódó egy-egy adott témáról. Pl. az egyik páros esetében, a spanyol hallgató a Városligetről, a magyar hallgató, a Széchenyi fürdő kapcsán, a termálfürdőkről beszélt spanyolul. A hallgatók a felvételeket egyedül készítették, de a projekt elkészítése közben folyamatosan kapcsolatban álltak a spanyol tanáraikkal. A vágást és a kész videó összeállítását a tanárok végezték el a beadott anyagok alapján.

Egy másik, részben órai projekt keretében a diákok által közösen elkészített gasztronómiai specialitásokból hoztak be kóstolót és tartottak rövid prezentációkat az étel elkészítésével és más, a

régióra jellemző ételspecialitással kapcsolatban. Ebben a projektben hasonlóképpen, a spanyol és a magyar hallgatók párosával vettek részt. A projektek során minden esetben közösen kellett létrehozniuk egy-egy produktumot, ehhez többször kellett találkozniuk, így a félév során közelebb kerültek egymáshoz és barátságok is alakultak.

Kulcsszavak: készségfejlesztés, kontaktórán kívül, közös projektek

FELD-KNAPP ILONA

A szövegnyelvészeti ismeretek jelentősége a nyelvtanárképzésben

Az idegennyelv-tanárok képzéséről hazánkban is évtizedek óta számos szakmai vita zajlik. A fokozott érdeklődés elsősorban annak köszönhető, hogy a tanári feladatok komplexitásának következtében megnövekedtek a tanári pályával kapcsolatos igények és elvárások, melyek a tanárképzés számára új kihívásokat jelentenek. A tanárképzés csak abban az esetben töltheti be fontos szerepét, ha a leendő tanárokat felkészíti az iskolai oktatásra és lehetőséget teremt a későbbi feladatok ellátásához szükséges tanári kompetenciák elsajátításához.

Az idegennyelv-oktatás legfőbb célja a nyelvi cselekvőképesség fejlesztése az adott nyelven. Ezen célok megvalósításában döntő jelentősége van a szövegeknek. Így a szövegekkel való kompetens bánásmód, a szövegkompetencia fejlesztése receptív és produktív területen az egyik legfontosabb nyelvtanári feladat. A szövegekkel végzett órai munka során a tanároknak speciális tanári tudásra van szükségük, mely magában foglalja a képzés során elsajátított szakmai ismereteket. Ezeknek a tanárok számára nem önmagukban van jelentősége, hanem a didaktikai döntéseik során, melyeket a tanítási és tanulási folyamatok optimalizálása érdekében hoznak meg. A szövegek központi szerepéből adódóan a szövegnyelvészeti ismeretek kiemelten fontos szerepet játszanak az idegen nyelvtanárok esetében, különös tekintettel a nyelvi eszközök funkcionális megközelítésére.

Az előadás a nyelvtanárképzés szakmai tartalmainak egyik kulcsfontosságú területével foglalkozik. Megvizsgálja a tanári szövegnyelvészeti eszköztár összetevőit, kiemeli a legfontosabb fogalmakat és ezek jelentőségét a tanári munka szempontjából. Foglalkozik továbbá azzal a kérdéssel, hogy milyen módon hasznosul az idegennyelv-oktatásban a tanárok szövegnyelvészeti eszköztára a tanulók szövegkompetenciájának fejlesztése érdekében. Konkrét szövegek didaktikai környezetbe helyezésével bemutatja, miként hasznosul a speciális tanári tudás a szövegkompetenciát fejlesztő feladatok összeállításában.

KERTES PATRÍCIA

A tudományos szövegalkotási készség fejlesztésének lehetőségei a német mint idegen nyelv oktatásában

Az előadás a német mint idegen nyelv oktatásának egy egyetemi közegben fontos részterületére, a tudományos nyelvhasználat, azon belül az írásbeli szövegalkotási képesség fejlesztésének lehetőségeire fókuszál. Az előadás első részében elsőként a német mint tudományos nyelv, a német tudományos nyelvhasználat sajátosságai kerülnek bemutatásra (Ehlich 1993, 1999), középpontba helyezve az idegennyelv-oktatás szempontjából jelentőséggel bíró jelenségeket. Ezt követően az egyetemi közegben zajló szövegalkotás folyamatát mutatom be két szempontból. Egyrészt a szövegalkotó perspektívájából azokat a szakaszokat tekintem át, amelyek az egyetem kezdetétől a tudományos pályára lépésig vezetnek (Kruse 2007), másrészt az oktató szempontjából tárgyalom azokat a didaktikai irányzatokat, amelyek az egyetemi közegben zajló szövegalkotási folyamat optimalizálását segíthetik elő (Kruse 2003). Az előadás második részében német szakos egyetemi hallgatók által készített tartalmi összefoglalások elemzésére kerül sor. Miután bemutatom a szövegtipológia azon összetevőit, amelyek segítségével leírhatóak a szövegtípus sajátosságai, és amelyek az elemzés alapjául szolgálnak, ismertetem az eredményeket, majd kiértékelem azokat az előadás célkitűzésére, az írásbeli szövegalkotási képesség fejlesztésének lehetőségeire vonatkozóan.

Szakirodalom

- Ehlich, Konrad (1993): Deutsch als fremde Wissenschaftssprache. In: Wierlacher, A. [et. al.] (szerk.): Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache, 19. München, 13–42.
- Ehlich, Konrad (1999): Alltägliche Wissenschaftssprache. In: Deutsch als Fremdsprache 1/1999, 3–24.
- Kruse, Otto (2003): Schreiben lehren an der Hochschule: Aufgaben, Konzepte, Perspektiven. In: Ehlich, Konrad; Steets, Angelika (szerk.): Wissenschaftlich schreiben – lehren und lernen. Berlin / New York: de Gruyter, 1005–1027.
- Kruse, Otto (2007): Wissenschaftliches Schreiben und studentisches Lernen. URL: http://www.hochschuldidaktik.uzh.ch/instrumente/dossiers/WissSchreiben_01_10.pdf (20.1.2019).

PINTYE ERZSÉBET

Kollokationen im Fremdsprachenunterricht - Kollokációk a nyelvoktatásban

Előadásomban a szókinccstanítás egyik fontos aspektusával, a kollokációkkal mint állandósult szókapcsolatok közvetítésével szeretnék foglalkozni.

Előadásom célja a kollokációk idegennyelv-oktatásban betöltött szerepének, fontosságának hangsúlyozása. Az idegennyelv-tanulás során elkerülhetetlen a kollokációkkal való találkozás, hiszen már a kezdő, a KER szerint meghatározott A1-es nyelvi szinten is számos olyan helyzettel találkozhat a nyelvtanuló, ahol a kollokációk használata szükségessé válik. Empirikus kutatásokból kiderül, hogy a kollokációk alkalmazásakor leggyakrabban elkövetett hibák az L1-transzferre vezethetők vissza. Különösen az anyanyelvvvel ekvivalens kollokációtípusoknál tapasztalható leginkább a tévesztés. Mivel rengeteg hiba azonosítható a kollokációk használatakor (főleg haladó szinten), érdemes lenne a kollokációkat minél előbb, explicit módon már a kezdő szintű idegen nyelvi órákon kontrasztív módon közvetíteni a nyelvtanulóknak.

Előadásomban nemzetközi empirikus kutatások eredményeit szeretném bemutatni, melyek a német mint idegennyelv-oktatásában használt tankönyvek (Sicher, Aspekte stb.) elemzését tüzték ki célul. A kutatások arra a kérdésre irányultak, hogy milyen arányban fordulnak elő kollokációk a kiválasztott tankönyv és munkafüzetekben az egyes nyelvi szinteken a kollokációk közvetítése, gyakorlása és alkalmazása során. A tankönyvelemzés eredményeinek bemutatása mellett a kutatások során felmerült egyéb kérdésekre is szeretném felhívni a figyelmet az idegennyelv-oktatásban, többek közt a kollokációs hibatípusok azonosítására, valamint a kollokációs hibák elkerülésének lehetőségeire. Mindemellett a digitális eszközök nyújtotta lehetőségeket kihasználva szeretnék módszertani tippet, ötleteket megosztani a kollokációk hatékony gyakorlásához és alkalmazáshoz.

Kulcsszavak: német mint idegen nyelv, nyelvoktatás, szókinccstanítás

HUBER ÁGNES

Funktioniert die Working-Out-Loud-Methode im universitären (DaF)Unterricht?

Working-Out-Loud ist eine moderne, im unternehmerischen Bereich eingesetzte Arbeits- und Lernmethode, die sich immer mehr verbreitet und den Anwendern verspricht, im professionellen Alltag effektiver, offener, organisierter, kreativer und strukturierter zu fungieren. Darüber hinaus lässt das Tool eine Art Persönlichkeitsentwicklung für alle, die in sogenannten Zirkeln miteinander verbunden sind bzw. miteinander kooperieren, erhoffen. Die Methode wird bereits von zahlreichen Unternehmen unterstützt und angewendet, darunter auch BMW und Bosch.

Könnte diese im Wirtschaftsleben so vielversprechende und anscheinend adäquat funktionierende Technik auch in anderen Segmenten eingesetzt werden? Könnte sie heute, wo vom gesamten Hochschulwesen, aber in erster Linie von den Geisteswissenschaftlern, darunter natürlich auch von unserem engeren Tätigkeitsfeld, der Linguistik und dem universitären Fremdsprachenunterricht Modernisierung, gar ein Paradigmenwechsel erwartet wird, eine potentielle Lösung darbieten? Könnte sie uns bei der Erfüllung der so häufig formulierten Forderung helfen, unsere Studierenden im Laufe

der universitären Bildung zielgerichtet auf die konkreten Erwartungen des Arbeitsmarktes vorzubereiten? Könnte sie bei der Vermittlung bestimmter, im beruflichen Alltag wichtigen, gar notwendigen Kompetenzen und Soft Skills behilflich sein? Der Vortrag setzt sich zum Ziel, nach einem näheren Einblick in das WOL-Konzept den genannten Fragen empirisch, d.h. auf den Erfahrungen einer – im aktuellen Semester an der Eötvös-Loránd-Universität durchgeführten sprachwissenschaftlichen – Seminarsitzung basierend nachzugehen.

IV/3 Nyelvpedagógia, nyelvoktatás, nyelvelsajátítás ÁPRILIS 16. KEDD, 10:20–12:20 Helyszín: 127

LANNERT KERESZTÉLY ISTVÁN

A drámapedagógiai módszerek alkalmazása az idegen nyelv (orosz, francia) tanításában

Az idegen nyelvoktatásban jelenleg az új módszerek és technológiák korát éljük. Nagy számban állnak rendelkezésre weblapok, blogok, elektronikus eszközök, digitális táblák, audiovizuális eszközök. A kommunikatív módszer és a feladat orientált oktatás felülkerekedett a strukturalista, nyelvtanközpontú szemléleten és úgy tűnik, hogy a közösségi oldalak használatának tömegessé válása is ezt az irányvonalat erősíti.

A célok, szükségletek és eszközök egyesítésének egyik formája a drámapedagógia, a színház.

A színháznak nincs szüksége különleges eszközökre, sem terekre. Ennek ellenére a tankönyvekben, a nyelvoktató weblapokban a dráma, mint nyelvoktató eszköz nincs eléggé kiaknázva. És ha meg is jelenik a tananyagokban, csak elszigetelten és nem komplexen öleli fel a különböző tartalmakat.

Előadásom első részében a drámapedagógia fogalmáról kialakulásáról, irányzatairól, illetve az idegen nyelvtanításban alkalmazott módszereiről szeretnék beszélni.

A második részben ismertetem a dramatikus gyakorlatok típusait, azoknak használatát az orosz és a francia nyelv tanításában (például: érzékszervi finomítás, ismerkedő, koncentráció szókincsfejlesztő gyakorlatok, szerepjátékok, improvizáció).

A harmadik részben a globális szimuláció, mint módszer bemutatása következik az idegen nyelv tanításában.

Ismertetem a dramatikus játékok használatának előnyeit és nehézségeit.

Zárásképpen, ha lehetőség lesz, 5 perces játékokra invitáljuk a részt vevőket.

Kulcsszavak: drámapedagógia, dramatikus gyakorlatok, szerepjátékok, improvizáció, globális szimuláció

HIDAS JUDIT

Jó gyakorlat az idegennyelv-oktatás szingapúri modellje

1965 óta még csak egy jó fél évszázad telt el, de Szingapúr mint városállam gazdasági, üzleti és technológiai eredményei lenyűgözők. Ennek a látványos felfutásnak a háttérében valamennyi elemző és kutató szerint elsősorban az oktatás áll. A diákok – bármely nemzetközi felmérést nézzük is – évek óta folyamatosan az első öt helyen teljesítenek bármely tárgyból. Ennek a sikeres oktatáspolitikának része a nyelvoktatás is, ami egy olyan par excellence multikulturális és multilingvális országban mint Szingapúr sajátos kihívásokat jelent. Az előadás a nyelvhasználati környezet bemutatása mellett kitér a nyelvoktatás politika kialakításának koncepciójára, a célok és azok mozgatóinak ismertetésére, a nyelvoktatás intézményi és szerkezeti jellegzetességeire (iskolaklaszterizáció), és a tanulói előmenetel mérési sajátosságaira. Külön figyelmet szentel a tanárképzés és az oktatói továbbképzés példaszerű szervezettségére. Végezetül számba veszi azokat a gyakorlatokat, amelyek megfelelő adaptáció után a magyarországi nyelvoktatási közegben is alkalmazhatók lennének.

Kulcsszavak: szingapúri oktatás, multilingvális nyelvhasználati környezet, Tanulói előmenetel mérési módszerek, nyelvoktatói továbbképzés

ÖVEGES ENIKŐ

Az iskolai nyelvoktatás keretei Magyarországon

Az előadás egy 2018-ban lezajlott, az iskolai nyelvoktatás kereteit, folyamatait és hatékonyságát vizsgáló kutatásba nyújt bepillantást. A feltáró vizsgálat során nagymintás kvantitatív módszert használva, reprezentatív mintán vizsgáltuk az adott intézményben folyó nyelvoktatás jellemzőit, a nyelvtanárok és az intézményvezetők véleményét és a tanulók idegennyelv-tanulással kapcsolatos nézeteit, valamint feltérképeztük a nyelvtanulás osztálytermi folyamatait. A bevont 170 intézményből 149-ben szolgáltatott adatot egy intézményi adatlap kitöltésével, az igazgatók (összesen 149) egy online intézményvezetői és a nyelvtanárok (összesen 1138 fő) egy online nyelvtanári kérdőívben adtak válaszokat. Az általános iskolákban a 7. évfolyamos, a középiskolákban a 11. évfolyamos tanulók véleményét papíralapú kérdőívvel vizsgáltuk (összesen 8131 fő). Jelen előadás az intézményi adatlap eredményeit mutatja be. Az Excel formátumú adatgyűjtő eszközzel az iskolai nyelvoktatás kereteire kérdeztünk rá azzal a céllal, hogy a kutatásban részt vevő évfolyamok munkáját csoportszinten megismerjük. Ez hiánypótló, mert az elérhető idevágó információk többsége legfeljebb osztály, illetve évfolyam szinten vagy országosan, iskolatípus szerint áll rendelkezésre. Emellett az ilyen adatok sokszor egyáltalán nem elérhetőek, ily módon valójában nem tudható, hogy milyen feltételekkel valósul meg a nyelvtanítás a köznevelési intézményekben. Rákérdeztünk többek között tehát a következőkre: az adott nyelvi csoportban a nyelvet első vagy második idegen nyelvként tanulják-e, milyen heti óraszámban, milyen kurzuskönyvvel haladnak, és milyen nyelvi szinten vannak. Van-e anyanyelvi tanár, mekkora a csoport létszáma, mi a csoportba kerülés módja, és mi történik a sikeres érettségit teljesítő nyelvtanulókkal? Az előadás a kapott eredményeket foglalja össze hazai és nemzetközi kitekintésbe helyezve, külön figyelmet szánva néhányra (például a megjelölt nyelvi szintek és a csoportban használt nyelvkönyvek közti ellentmondások vagy a heti óraszámok kérdése).

RÁCZ EDIT

A nyelvkönyvekben feltáruló világ – Egy esettanulmány tanulságai

A modern technika nyújtotta lehetőségek ellenére a nyelvkönyv a nyelvoktatás mai napig elvitathatatlanul legszélesebb körben használt taneszköze. Ez igaz az angol nyelvre is, melyet számos országban, köztük Magyarországon is, leginkább nemzetközi piacra szánt nyelvkönyvekből tanítanak. Jelen kutatás a nyelvkönyvnek nem az úgy nevezett nyelvi elemeit (nyelvtan, szókincs) vagy a különböző készségfejlesztésre irányuló feladatait vizsgálja, hanem a nyelvkönyvet mint tartalomközvetítő közeget veszi górcső alá, és arra keresi a választ, milyen információt közvetít a nyelvkönyv a tanulók számára az őket körülvevő világról.

A kutatás módszere tartalomelemzés, melynek segítségével a szövegek rejtett üzenetei is feltárhatók. Az elemzés tárgya egy nemzetközi kiadó tankönyvcsaládjának középszintű (B2) kötete, mely szerepel az Oktatási Hivatal Közoktatási Tankönyvjegyzékén is: Falla & Davies (2012).

Risager (2018) öt komponensű modelljét alkalmazva a nyelvkönyvben feltáruló világot öt különböző szemszögből („olvasatból”) elemezem. Az öt megközelítés egymásra épülve, egy fokozatosan táguló horizont mentén mutatja meg a világ nyelvkönyvbéli reprezentációját. Ezek a következők: (i) a nemzeti olvasat az egyes országok bemutatására összpontosít; (ii) az állampolgári olvasat a társadalmi problémák tárgyalásait vizsgálja; (iii) a kulturális olvasat az etnikai, vallási, osztálybeli sokszínűségekre koncentrál; (iv) a posztkoloniális olvasat a jelen kor múltban rejlő gyökereire való reflektálást figyeli; míg (v) a transznacionális olvasat a nemzeti határokon átívelő globális folyamatok, gondolatok és szervezetek tankönyvbéli jelenlétével foglalkozik.

A kutatás eredményeként felvázolt tankönyvprofil a fenti öt szempont alapján egyértelműen megmutatja, hogy a vizsgált nyelvkönyv a nyelvtanulás folyamata közben milyen információegyüttessel járul hozzá a nyelvtanulók világlátásának szélesítéséhez.

Szakirodalom

Falla, T.; Davies, P. (2012): Solutions – Intermediate Student's Book. Oxford: Oxford University Press.

Risager, K. (2018): Representations of the World in Language Textbooks. Languages for international communication and education: 34. Bristol: Multilingual Matters.

SZIJJ ILDIKÓ

Speciális írásjegyek és írásjelek az iberoromán nyelvekben

Az Ibériai-félsziget két nagy hivatalos nyelvén kívül (spanyol és portugál) a terület más nyelveinek is kialakult helyesírási normája, mely többé-kevésbé hosszú múltra tekint vissza, egyes esetekben a norma változásokon ment keresztül vagy tudományos vitát váltott ki. Vizsgálatom célja az iberoromán kisebbségi nyelvek normáiban szereplő speciális írásjegyek és írásjelek összevetése, pl. palatális nazális vagy laterális mássalhangzót jelölő graféma, szóhangsúlyt jelölő ékezetek, fordított kérdő- és felkiáltójel a kérdő és felkiáltó mondat élén. Az írás szimbolikus értékkel bír, a karakterek a nyelv identitását jelölő eszközök is lehetnek, ezért lehet érdekes megnézni, mennyiben térnek el a többségi nyelv karaktereitől. Ugyanakkor a norma kialakítói didaktikus céllal választhatják a többségi nyelv megoldását, mivel ezzel megkönnyítik a kisebbségi nyelv írásának az elsajátítását. A régebbi írásbeliséggel rendelkező nyelvek esetében a norma a hagyományos írásmódot rögzítette. Az összehasonlításhoz a nyelvek régebbi és jelenlegi normáit vetem össze, figyelembe véve az alternatív javaslatokat is. Konkrétan a katalán, galego, aragóniai és asztúriai helyesírási normákat hasonlítom össze. Az utolsó, nagyobb részben spanyolországi kisebbségi nyelv esetében különösen érdekes a mirandai változata, mely átnyúlik Portugáliába, ahol hivatalos státusza van, így a két nagy iberoromán nyelv befolyása alatt áll. Általános konklúzió, hogy a nagyobb írásos hagyományú katalán kivételével a spanyolországi kisebbségi nyelvek követik a spanyolt, pl. a palatális nazális mássalhangzó jelölésében. Ezt teszi az asztúriai is, míg mirandai változata a portugál megoldást választja.

Kulcsszavak: iberoromán írásjegyek, írásjelek

STURCZ ZOLTÁN

Száz év távlatából a Magyar Tanácsköztársaság nyelvoktatási reformtervezetei

A magyar nyelvpedagógia történetében a XX. század második évtizedét a hazai nyelvoktatás első reformévtizedének nevezhetjük. A nyelvoktatás körüli felvetések, törekvések ebben az időszakban együtt mozogtak az oktatás teljes átalakításának ügyével, sőt a nyelvoktatási kérdések bizonyos értelemben az átfogó reformok legjelentősebb mozgatójának is tekinthetők. A korszak sajátos jellemzője, hogy az alulról jövő és a felülről jövő átalakító, modernizáló szándékok több szálon és több fázisban is összetalálkoztak. Így történt ez az őszirózsás forradalom, majd az azt követő Tanácsköztársaság ideje alatt is. A törekvések az őszirózsás forradalom idején is két szálon futottak: egyrészt az állami politika által létrehívott bizottságokban, másrészt a szakmai körök által létrehozott és részben a már korábban is tevékenykedő szervezetekben. A Tanácsköztársaság viszont létrehozta a saját oktatási reformbizottságát, és ebbe igyekezett összefogni a legjobb erőket. A reformok a nyelvoktatás kérdéseire is kiterjedtek. A kérdéskörbe tematikusan a következők tartoztak bele: az élő és a holt nyelvek viszonya; a nyelvi paletta, a milyen nyelveket tanítsunk; a módszer, a direkt módszer elfogadása, szemben a nyelvtani-fordító módszerrel; a nyelvoktatás megerősítése és kiterjesztése a teljes közoktatásra, azaz a nyolc osztályos népiskolára és a középiskolára. Az oktatás témájában az Iskolai Reformbizottság keretében 25 tantárgyi bizottság dolgozott. Ezen belül két önálló, de egymással kapcsolatot tartó nyelvi albizottság foglalkozott a népiskolai és a középiskolai nyelvoktatási program kidolgozásával. Így két javaslat született. Ezeket joggal nevezhetjük a reformévtized összegző dokumentumának, mivel egyrészt a kor legjobb nyelvpedagógusai végezték el az összegzést, másrészt valóban a reformfolyamat ezekben a tervezetekben érte el a szakmai csúcspontját.

Kulcsszavak: iskolarendszer, tanügyi reform, nyelvi kultúra, nyelvoktatás, módszertan

IV/4 Nyelvpedagógia, nyelvoktatás, nyelvelsajátítás **ÁPRILIS 16. KEDD, 13:30–15:30 Helyszín: 127**

WERNER RÉKA

Beszédértés és olvasáskészség feladatok diszkriminációmentességének vizsgálata

Magas kockázatú vizsga (high-stake-Tests) – mint például a nyelvvizsga – esetén különösen fontos a mérés során felhasznált feladatok diszkriminációmentessége. A vizsgázók nemi hovatartozása és életkora nem befolyásolhatja a vizsga sikerességét, ill. nem okozhatja az esetleges sikertelenséget.

Ezzel kapcsolatban az ECL vizsgaközpont egyik célkitűzése, hogy egyenlő esélyt biztosítson a vizsgázóknak nemüktől és koruktól függetlenül. Ennek érdekében a feladatírók igyekeznek elkerülni azokat az itemeket, amelyek feltehetően előnyben vagy hátrányban részesítenék a különböző vizsgázói alcsoportokat. Az ilyen jellegű itemek kiszűrése jelenleg a tesztfejlesztési szakaszban kvalitatív módszerek alkalmazásával történik. Az aktuális elemzés célja a kvalitatív eljárás hatékonyságának ellenőrzése statisztikai módszerek segítségével. Az elemzés során az olvasáskészség és a beszédértés mérésére használt itemek működését a klasszikus és a modern tesztelmélet segítségével vizsgálom. Az elemzés a 2018. decemberi vizsgaidőszakban felhasznált német nyelvű B2 szintű feladatsorokra koncentrál és 350 vizsgázó itemszintű eredményét dolgozza fel. A vizsgálat célja annak felderítése, hogy kimutathatóak-e az ECL vizsgafeladatokban olyan itemek, amelyek megoldottsága különböző nemű vagy életkorú vizsgázók esetén szignifikáns különbséget mutatnak. A klasszikus elemzés lehetővé teszi a feladatok alcsoportokon belüli megbízhatóságának, az itemek nehézségi fokának és diszkriminációs indexének összehasonlítását. A modern tesztelmélet segítségével pedig az itemek modellszerű működése ellenőrizhető.

Kulcsszavak: diszkriminációmentesség, nyelvvizsga, olvasáskészség és beszédértés itemek működése

ADORJÁN MÁRIA

Automated essay scoring in a language teaching context design, basic features, potential and limitations

The emergence of large-scale standardised testing and the demand for fast and reliable feedback have given rise to automated essay quality assessment at international examination centres. While the first fully automated essay quality assessment applications examined texts as mainly quantifiable entities, the latest programmes are much more sophisticated and versatile. Instead of two human examiners judging the texts, one human and one programme evaluate student writing. Publications (mainly written by the programme developers) indicate high inter-rater reliability results in this field.

In this presentation I will discuss methodological and theoretical issues concerning the design of automated essay scoring instruments. First, I will describe what experienced examiners look at in students' texts because the programmes were developed by modelling this process. Next, I will explain how sample texts help the applications in data collection regarding the quality of discourse. Basic judgement methods, particularly how they can detect lexical cohesion, the most prominent type of cohesion in text, will be highlighted. Some concerns raised by language teachers about the use of such technology in standardised assessment will also be addressed.

Kulcsszavak: automated essay scoring, language assessment, lexical cohesion

KEREKES GÁBOR

Die moderne ungarndeutsche Literatur zwischen den Sprachen und Varietäten

Im Falle einer Volksgruppe, deren Sprache sich tagtäglich nur in der Mundart artikuliert, müsste eigentlich ihre Literatur eine Literatur in der Mundart sein – könnte man annehmen, doch ist der Gebrauch des Dialekts in der ungarndeutschen Literatur alles andere als dominierend. Das heißt nicht, dass es in der ungarndeutschen Literatur keine Werke in der Mundart gäbe, schließlich wurde ja auch etwa im Jahre 1989 die Anthologie mit dem Titel „Tie Sproch wiedegfune“ herausgegeben. Trotzdem ist es aber nicht zu übersehen, wie wenige Texte sich an der eigenen, von der Elterngeneration übergebenen und – in manchen Fällen – auch selber benutzten Sprache orientieren.

Der Beitrag möchte der Frage nachgehen, inwieweit eine Art Zuordnung von Thema bzw. Themenkreisen und Sprachvarietät im Rahmen der ungarndeutschen Literatur nachvollziehbar ist sowie darüber hinaus die kulturellen Traditionen und Einflüsse beleuchten, die hierbei eine Rolle gespielt haben.

Kulcsszavak: german minority in Hungary, german dialects, modern Literature of the german minority in Hungary

BADITZNÉ PÁLVÖLGYI KATA

Magyar ajkú spanyol nyelvtanulók kiejtése spanyol anyanyelvűek szemével

A kutatás célja a legalább küszöbszinten álló magyar ajkú spanyol nyelvtanulók kiejtésének vizsgálata félszigeti és latin-amerikai spanyol anyanyelvűek szemszögéből. A vizsgálatban három, B1-B2-es KER szinten álló nyelvtanuló spontán beszédét értékelte 33 félszigeti és 33 latin-amerikai spanyol ajkú informáns egy anonim kérdőív segítségével. Az volt a feladatuk, hogy egy skálán értékeljék a nyelvtanulók spanyol kiejtését adott szempontok alapján (például bizonyos hangok vagy szekvenciák kiejtése, átszótagolás, kitöltött szünetek, beszédtempó, beszéddallam). Ezt követően a kitöltőknek szövegesen is meg kellett indokolniuk, milyen aspektus tekintetében érzik a tanulók beszédét „külföldinek”, majd egy listából ki kellett választani, hogy a megfelelő szakmai képesítés birtokában mely állásokra tartanak a hangminták beszélőit alkalmasnak (itt több választ is megjelölhettek a nyelvtanár, diplomata, tv-, illetve rádióbemondó, idegenvezető, pincér és telefonos operátor közül).

Az eredmények kapcsán kijelenthető, hogy mindkét csoport – az európai és latin-amerikai beszélők egyaránt – a magyar mintákban leginkább a beszédtempót, a beszéddallamot, a kitöltött szünetek megvalósítását és bizonyos hangok, például a folyékony és sziszegőhangok kiejtését találták a legidegenebbnek saját anyanyelvüktől. A sziszegőhangok kiejtése a várakozásainknak megfelelően kevésbé zavarta a latin-amerikai kitöltőket, vélhetően azért, mert a szibilánsok tekintetében az európai spanyolhoz képest a magyarhoz közelebb áll a hangrendszerük. A beszédtempóval kapcsolatos intolerancia azonban meglepő eredmény a latin-amerikaiaktól, hiszen esetükben feltételezhető volt, hogy az európainál lassabb beszédtempójuk toleránsabbá teszi őket a magyarok beszédtempójával kapcsolatban.

Ami a magyar informánsok feltételezett munkaalkalmasságát illeti, a kérdőív kitöltői magasabb presztízsű állások betöltésére nem tartották alkalmasnak a hangminták alanyait. Az eredmények azt sugallják, ezeknek a területeknek érdemes kiemelt figyelmet szentelni a nyelvtanítás során még haladó szinten is.

Kulcsszavak: küszöbszint, beszédtempó, beszéddallam, kitöltött szünet, kiejtés

SZITÓ JUDIT

A piros és vörös 3–10 éves gyermekek nyelvében

A piros és vörös színnevek alapszínnevi státuszát illetően nincs egyetértés. A vitát Benczes és Tóth-Czifra (2014) szerint az döntené el, ha gyermeknyelvi adatok állnának rendelkezésünkre. Ezért elkezdtünk egy empirikus vizsgálatot 3–10 éves gyermekekkel, mely jelenleg kísérleti szakaszában áll, 68 fővel, köztük 53 kísérleti személlyel folytatott adatfelvétel alapján. A tanulmányban főként a két színnév tipikus kollokációira vonatkozó eredmények kerülnek bemutatásra, például az, milyen szókapcsolatokban bukkan fel elsőként és szilárdul meg a vörös (bor, hajsín / szőrsín: róka, haj, cica), a piros (jelzőlámpa, alma), illetve hol és milyen arányban bukkannak fel később (érzelmekek vagy egészséggel kapcsolatos szavak társaságában). A vizsgálat azt mutatja, hogy a vörös elsajátítása jóval a piros után, hatéves kor körül kezdődik és még az iskola harmadik osztályában is elmarad a felnőttekétől. Az eredmények azt is illusztrálják, hogy a vörös sokkal inkább használatos figuratív jelentésben, és kevésbé színjelölésre (MacLaury et al. 1997).

Kulcsszavak: színnevek, piros, vörös, nyelvvelsajátítás, gyermeknyelv

Szakirodalom

- Benczes Réka, Tóth-Czifra Erzsébet. 2014. The Hungarian colour terms piros and vörös: A corpus and cognitive linguistic account. *Acta Linguistica Hungarica* 61 (2): 123–152.
- MacLaury, Robert E., Almási Judit and Kövecses Zoltán. 1997. Hungarian Piros and Vörös: Color from points of view. *Semiotica* 114,1/2, 67–81.

HAVADI NAGY MARIANN

A szabálytalan nyelésfunkció (myofunkcionális diszfunkció) klasszifikációs lehetőségei

A témakörre vonatkozó hazai szakirodalom a myofunkcionális típusú szabálytalan nyelésfunkció szinonim fogalmaként a nyelvlökéses nyelést használja. A napjainkban is érvényes osztályozás Barrett nevéhez fűződik (közli: Vassné Kovács 2015), mely az 1960-as évekből származik.

E klasszifikáció értékelő jellegű bemutatásával új csoportosítási lehetőségeket állítunk fókuszba. Kutatási célunk, hogy az előzetes eredmények, valamint a logopédiai praxis tapasztalatai alapján célzott kísérlettel támasszuk alá a nyelv nyelés közben történő, három síkban megjelenő mozgását. Az egyes síkok az állcsontoknak megfelelő dentális terület palatális (belső, szájpad felőli) részének addentális jellegű érintését jelentik nyelésfunkció közben, így maxilláris és mandibuláris lingvális nyelésről beszélhetünk. A harmadik sík a kettő között helyezkedik el, és a nyelvtest egyes részeinek interdentális jellegű, mediális megjelenésére utal. A sematikus felosztás a lingvális nyelésfunkció mellett megkülönbözteti az ún. egyéb szabálytalan nyelések csoportját, ahol nem-lingvális, hanem egyéb, így labiális (ajakműködést érintő), labiodentális (ajak-fog relációt jelző), illetve bukkális (az orcák beszívására, felfúvására irányuló) funkciódominanciát állapíthatunk meg.

A lingvális myofunkcionális diszfunkció további alcsoportjai a mediális síkot érintik, ahol a nyelvtest funkciódominanciája alapján mediális-klasszikus (a nyelvhegy interdentális megjelenése a fogsorok között), mediális-teljes (a nyelvtest körkörös, szétterülő jellegű mozgása ugyancsak a fogsorok között), illetve mediális-unilaterális (jobb vagy bal oldali) és mediális-bilaterális (kétoldali) nyelvműködést tapasztalunk. Ez utóbbinál a nyelvtest koronális része végez nem-normatív mozgást. A már említett maxilláris és mandibuláris lingvális nyelés alcsoportokra nem bontható, és nyelvhegyi dominanciát mutat.

A rendszerszerű vizsgálatban kutatási módszerként a lingográfát és a palatográfát alkalmazzunk lingvális típusú szabálytalan nyelésfunkciójukban érintett személyek körében.

Kulcsszavak: szabálytalan nyelésfunkció, myofunkcionális diszfunkció, klasszifikáció, lingográfia, palatográfia

IV/5 Nyelvpedagógia, MID

ÁPRILIS 16. HÉTFŐ, 16:20–18:20 Helyszín: 24

MARÓTI ORSOLYA

Köztesnyelvi kérdések a származásnyelvvvel kapcsolatban

2019-ben már kijelenthetjük, hogy Giay Béla származásnyelv-fogalma nem csupán egy közösség nyelvhasználatának leírásához kapcsolódik, hanem egy olyan fontos szemléleti változást is hozott a kétnyelvű beszélők kutatásában, amelyre érdemes figyelmet fordítani.

Hosszú éveken keresztül gondot jelentett a magyar mint idegen nyelv oktatása során egy sehova be nem sorolható nyelvtanulói csoport. A magyarországi nyári egyetemeken, nyelvtanfolyamokon, illetve a vendégoktatói hálózatban a külföldi egyetemek magyar szakos képzéseiben felbukkanó magyar származású hallgatók oktatása komoly kihívást jelentett nyelvtudásuk egyenetlensége, kiegyensúlyozatlansága miatt. Nyelvi szintjük meghatározása szinte lehetetlen a megszokott eszközökkel, hiszen akár készségenként is eltérő lehet.

További gondot jelenthet az oktatásuk során, hogy a származásnyelvi beszélők sokszor maguk is azonosulnak a nyelvtudásukkal kapcsolatos elképzelésekkel, így azokkal a nyelvi leírásokkal, amelyek elsősorban az anyanyelv teljességével szembeni hiányokat állítják a középpontba. Előadásomban Selinker köztesnyelv-fogalmának felhasználásával szeretném bemutatni, hogyan változtatható meg az önképük. A kutatások eredményeképp megfogalmazott rendszerszemlélet alapvető változásokat hozott és hoz a tananyagtervezés folyamatában, része lett a magyar mint idegen nyelvi tanárképzésnek, azaz elkezdődött a tanári szemlélet átalakítása, formálása. Így egyre több származásnyelvi diák válhat tudatosabbá, fogalmazhat meg nyelvi fejlesztési feladatokat akár önmaga számára is.

Kulcsszavak: magyar mint idegen nyelv, származásnyelv, köztesnyelv

NÁDOR ORSOLYA

Nyelv-kultúra-identitás alkalmazott nyelvészeti kutatások a Modern Nyelvoktatás című szakfolyóiratban (2008 – 2018)

Az előadás közvetlen előzménye az a tanulmány, amely az Újvidéki Egyetemen tartott előadásom nyomán készült, és tárgya az alkalmazott nyelvészet Kárpát-medencei múltjának, jelenének az áttekintése, a domináns jegyek és tendenciák körvonalazása volt. A jelen előadás egy szűkebb témát vizsgál a Magyarországon létező alkalmazott nyelvészeti folyóiratok egyikének, a Modern Nyelvoktatásnak a középpontba helyezésével.

A Modern Nyelvoktatás – amint a folyóirat címe is mutatja, elsődlegesen a széles értelemben vett nyelvpedagógiával, valamint a nyelvoktatás-politika kérdéseivel foglalkozik, tehát a magyarországi szerteágazó alkalmazott nyelvészetnek egy kis szeletéről adhat csak képet, a kutatást viszont szeretném folytatni más folyóiratok, a MANYE konferenciaköteteinek tanúságtételével.

Az előadás fő kérdése az, hogyan változott a folyóirat utolsó tíz évében a kutatások tematikája, milyen mértékben van jelen az egyes rovatokban publikált tanulmányokban a 21. századi információs tér, mely tudományterületekkel kapcsolódnak össze a tanulmányok, esetleg kirajzolódik-e valamiféle tematikai hálózatosodás.

SCHMIDT ILDIKÓ

A határozott és határozatlan ragozás, valamint a tárgy jelöltségének kapcsolata a magyar köztesnyelvben

A magyar nyelv leírásához szervesen kapcsolódik a nyelvelsajátítás folyamatainak vizsgálata, nemcsak az elsőnyelv elsajátításának szempontjából, hanem a második nyelvként történő elsajátítás irányából is. Ez utóbbi, sajátos megközelítéshez köztesnyelvi kutatásokon keresztül juthatunk, amelyek jelentős mértékben hozzájárulnak a magyar nyelv szerkezeti elemeinek és azok működésének megértéséhez. A magyar nyelvet eddig köztesnyelvi keretben vizsgáló kutatások elsősorban pragmatikai irányultságúak voltak.

Előadásomban két gyermek beszélt nyelvi produkciójának köztesnyelvi elemzésén keresztül mutatom be a kapcsolódó kutatómódszertani sajátosságokat: a köztesnyelvi megközelítés elméleti keretének aspektusait, az adatgyűjtés módját, az adatelemzés rigorózus folyamatát és az eredmények értelmezésének módszerét. A kutatási alanyok köztesnyelvi jellemzőit morfológiai és szintaktikai szempontból vizsgáltam, az elemzésekből – terjedelmi okok miatt – egy területet emelek ki. A határozott és határozatlan ragozás, valamint a tárgy jelöltségének kapcsolatát mutatom be az empiriából származó adatok alapján, majd az eredményeket a köztesnyelv elméleti keretében értékelem. Az elemzés során láthatóvá válik, hogy a gyermekek nyelvhasználatuk során egy sajátos, a köztesnyelvre jellemző szabályrendszert alkottak. A szisztematikusság mellett jól látható a variabilitás jelenléte is, amelyen keresztül tetten érhető az éppen zajló nyelvi változás folyamata. Az adatgyűjtés során a felvételeket egymástól eltérő időpillanatban rögzítettem, így lehetőség nyílik a fejlődés jósolt – spekulatív –, és valós irányát megfigyelni és leírni.

KRUZSLICZ TAMÁS, OSZKÓ BEATRIX

Valós kommunikáció és célnyelvi kultúra a MID tanításában – kommunikatív kompetencia és interkulturális kommunikatív kompetencia fejlesztése virtuális térben

Miközben a Z vagy a fiatalabb generációk tagjai a közösségi oldalakon gyakran folytatnak idegen nyelvi kommunikációt, az osztályteremben az idegennyelv órákon korlátozottak a lehetőségek valódi kommunikáció megteremtésére, a célnyelvi kultúra megismerése is leginkább a nyelvtanár személyén keresztül történik, ha a nyelvtanulás nem célnyelvi környezetben zajlik. Az előadás azt vizsgálja, mennyiben segítheti elő a digitális tanulás a kommunikatív kompetencia és az interkulturális kommunikatív kompetencia (IKK) fejlesztését.

A web 2.0-s környezet meghatározó tulajdonsága az interaktivitás, amely támogatja a kollaborációt, a virtualitás pedig lehetőséget biztosít valódi kommunikációs szituációk létrehozására a célnyelv anyanyelvi beszélőivel. Ezekből a tényekből kiindulva hoztunk létre tanulási céllal egy Facebook-csoportot.

A csoport tagjai leendő MID-tanárok és magyarul tanuló horvát egyetemisták voltak. A tanárjelöltek web 2.0-s eszközöket használó feladatokat készítettek, míg a nyelvtanulók ezek megoldása mellett egyéb interakciót is kezdeményezhettek. A feladatok tematikája az IKK fejlesztésére irányult.

Az előadás a csoportban zajlott diskurzus elemzésével, valamint a projekt keretében felvett hallgatói kérdőívek eredményein keresztül mutatja be, hogyan és milyen mértékben fejlődött a nyelvtanulók idegen nyelvi kommunikációja.

A Facebook megfelelő felületnek bizonyult az idegen nyelvi fejlesztésre, de a projektfeladatok megoldásán kívül nem alakult ki jelentősebb spontán kommunikáció a résztvevők között. Ezzel együtt kimutathatóan nőtt a tanulói motiváció, és a projekt a kommunikációs készségek fejlesztése mellett pozitív hatással volt a nyelvtanulók szókincsének bővülésére is. A kísérlet elősegítette a nyelvtanulók tudatosabb és érzékenyebb hozzáállását a cél- és anyanyelvi kultúrájukhoz és nyelvhasználatukhoz.

Kulcsszavak: valós kommunikáció, kommunikatív kompetencia, interkulturális kommunikatív kompetencia, információs és kommunikációs technológia, projektmunka, magyar mint idegen nyelv

BÁNDLI JUDIT

Kérés e-mailben. A pragmatikai transzfer jelensége a magyarul tanuló külföldiek nyelvhasználatában

A nyelvórákon a pragmatikai kompetencia fejlesztésének alapfeltétele, hogy tisztában legyünk az anyanyelvi beszélők nyelvi viselkedésével, de emellett hasznos információkat nyújtanak a célnyelvi beszélők megnyilatkozásait elemző köztesnyelvi pragmatikai kutatások eredményei is.

A kérés pragmatikáját több munka (pl. Blum-Kulka–Olshtain 1984) feldolgozta már, s a magyar nyelv vonatkozásában is születtek tanulmányok a témában (pl. Szili 2002, Bándli–Maróti 2016). Ezekhez kapcsolódik jelen kutatás is, amely e-mailekben vizsgálja a kérés beszédaktusának megvalósulási módjait. Az elemzéshez kétszáz magyar, illetve magyarul tanuló külföldi egyetemistától származó elektronikus levelet használok fel, amelyekben az adatközlők kéréseket fogalmaztak meg.

Első lépésként bemutatom a kérést tartalmazó levelek szerkezetét, a korpuszban megjelenő stratégiákat, majd összevetem az adatközlői csoportok nyelvi viselkedését. Az összehasonlításnál elsősorban a nem magyar anyanyelvűek produkciójára összpontosítok. A szakirodalom alapján (Lee 2004) külön megvizsgálom a kínai nyelvtanulók nyelvhasználatát. Az eredmények segítségével elemzem a nem magyar anyanyelvű adatközlők pragmatikai kompetenciájának jellemzőit, bemutatom a korpuszban található pragmatikai félresiklásokat, különös tekintettel a pragmatikai transzferjelenségekre.

Szakirodalom

- Bándli Judit – Maróti Orsolya 2016. Culture and language behavior. In: Szili Katalin, Bándli Judit, Maróti Orsolya (szerk.) *Pragmatics in Practice: Empirical studies in the Hungarian language*. Budapest: ELTE, 2016. pp. 139–150.
- Blum-Kulka, S. – Olshtain, E. 1984. Request and apologies. *Applied Linguistics*, 3, 196–213.
- Lee, C.F.K. 2004. Written Requests in Emails Sent by Adult Chinese Learners of English. *Language Culture and Curriculum* vol. 17. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07908310408666682>
- Szili Katalin 2002. A kérés pragmatikája a magyar nyelvben. *Magyar Nyelvőr*, 12–30.

V/1 Pragmatika és diskurzuselemzés
ÁPRILIS 15. HÉTFŐ, 14:00–16:00 Helyszín: 236

POLCZ KÁROLY

A direktív és kommisszív beszédaktusok közötti ütközési pontok a filmfordításban

A kutatók általában egyetértenek abban, hogy a konvencionálisan indirekt beszédaktusok univerzálisak, tehát minden nyelvkultúrában megtalálhatók, de ez nem jelenti azt, hogy az egyes pragmalingvisztikai formák megfeleltethetők egymásnak, vagyis ugyanazt az illokúciós erőt fejezik ki (Blum-Kulka 1989; Szili 2004). Az audiovizuális fordításokban viszonylag gyakori jelenség, hogy a pragmalingvisztikai forma tükrözése eltérő implikaturákat hoz létre a célnyelvi szövegben. Az előadás célja azoknak az ütközési pontoknak a feltárása, amelyek eltérő implikaturát vagy bizonyos mértékű idegenszerűséget eredményezhetnek a célnyelvi szövegben. Az ütközési pontok feltárása eredeti forrásnyelvi filmszövegekből és azok fordításaiból nyert 1000 beszédaktus, valamint összehasonlítható szövegekből nyert 731 beszédaktus elemzése alapján történt. A vizsgálat eredményei a következő ütközési pontokra világítottak rá. A *Why don't you do X?* javaslattevő forma az angol nyelvben alkalmas az utasítás, a kérés, a tanács, a meghívás és az ajánlat kifejezésére, míg a *Miért nem teszed meg X-et?* forma nem alkalmas az egyéb jelentésárnyalattól mentes utasítás, kérés, meghívás és ajánlat aktusának kifejezésére. Az angol nyelvben az előkészítő forma (*Could you/Will you do X? stb.*) kifejezheti a tanács beszédaktusát, míg a *Megteszed/Megtennéd X-et?* forma erre nem alkalmas. Az előkészítő forma az angol nyelvben kifejezhet udvarias utasítást, a magyar nyelvben azonban bizonyos szituációkban túlságosan udvariasnak hat, ezért gúnyos, szarkasztikus benyomást kelthet.

Kulcsszavak: fordítástudomány, beszédaktusok, audiovizuális fordítás, idegenszerűség

Szakirodalom

Blum-Kulka, S. 1989. *Playing it Safe: The Role of Conventionality in Indirectness*. In Blum-Kulka, S. – House, J. – Kasper, G. (eds.): *Cross-Cultural Pragmatics: Requests and Apologies*. Norwood, New Jersey: Ablex Publishing. 37–70.

Szili, K. 2004. *Tetté vált szavak: A beszédaktusok elmélete és gyakorlata*. Budapest: Tinta.

SZENTE GÁBOR

Petőfi hát! A hát diskurzusjelölő Petőfi A nagyapa című elbeszélésében

A *hát* a leggyakrabban előforduló diskurzusjelölőnk. Számos kutatás foglalkozott jelenkori alkalmazásaival, de történeti korpuszokban is vizsgálták (többek között Dér–Markó 2017, ill. Schirm 2007–2008). Azonban feltárásra vár, hogyan működik irodalmi alkotásokban.

Petőfi Sándor a legkülönfélébb műfajú írásokban törekedett arra, hogy korának élőnyelvi megnyilvánulásait felhasználja. Ez sok esetben a hát kisebb-nagyobb számú megjelenését is eredményezte.

Egy átfogóbb kutatás keretében pragmatikai elemzés alá vetem a szerző egyik népies elbeszélését, amely a mai olvasók többsége számára zárt alkorpusz. A korszak nyelvállapota és a szerző nyelvhasználati sajátosságai iránti érzékenység – azaz a pót-kompetencia (Forgács 1993–1994) – Petőfi levelei és egyéb vegyes prózai írásai alaposabb megismerésével fejleszthető. Első lépésként ezekben térképezem fel a hát lehetséges szerepeit.

A rövid prózaepikai művek és A nagyapa vizsgálatának elméleti hátterét a ReALIS (Alberti 2011) dinamikus pragmaszemantikájában felvázolt intenzionális profilok alapján kidolgozott tíz hát-típus képezi (főleg Szeteli et al. 2019). Ebben a munkafázisban öt független annotátor lesz segítségemre.

Az így kapott eredményeket összevetem az elbeszélés hangzó változatának Praat szoftverrel végzett analízisével. Az eltérések alapján következtetéseket fogalmazok meg a szakirodalomban megállapított

kategóriákra vonatkozóan. Előadásomban kitérek a hát funkciómegoszlásának különbségeire párbeszéd és narrációs részek viszonylatában.

Kulcsszavak: diskurzusjelölők, hát, ReALIS, Praat, Petőfi-művek, A nagyapa

Szakirodalom

Alberti Gábor (2011): ReALIS. Interpretálók a világban, világok az interpretálóban. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Dér Csilla Ilona – Markó Alexandra (2017): A hát funkciói a prozódiai megvalósulás függvényében. *Beszédkutatás* 2017, 105–117.

Forgács Tamás (1993–1994): Zárt korpuszok és pótkompetencia. *Néprajz és Nyelvtudomány* 35, 17–23.

Schirm Anita (2007–2008): A hát diskurzusjelölő története. *Nyelvtudomány* III-IV, 185–201.

Szeteli Anna et al. (2019): Vocal Differentiation of Segmentally Identical Expressions in Hungarian. [Benyújtott konferenciaabsztrakt.]

GYURICZA KATALIN

Az intertextualitás szerepe a szövegértésben

Az intertextualitás vizsgálata a magyar szakirodalomban jelenleg még elsősorban az irodalmi szövegek körére vonatkozik, ebből adódóan az anyanyelvi oktatás területén is azt tapasztalhatjuk, hogy a jelenlegi nyelvtankönyvek többsége kevésbé, s leginkább csak irodalmi példákön keresztül szemlélteti a jelenséget. Csupán néhány, újabb tankönyvcsalád taglalja az intertextualitás kérdéskörét a hétköznapi szövegekre vonatkozóan (l. Antalné-Raácz 2007, 2011).

Előadásom célja rámutatni az intertextualitás szerepére a magyar nyelv oktatásában, hiszen az intertextuális tudás a hétköznapi szövegek értelmezésében is fontos szerepet játszik, így az anyanyelvi oktatásban is érdemes hangsúlyosabban foglalkozni a hétköznapi szövegekben megjelenő intertextualitás kérdésével.

A vizsgálat elméleti hátterét a nyelvészeti intertextualitás-kutatás jelenti (l. Szikszainé Nagy 1999, Fix 2000, Janich 2008, V. Rada 2013), s elsősorban a referenciális intertextualitás körére (l. Janich 2008) vonatkozik, tehát a konkrét szövegek szintjén megjelenő szövegközi összefüggések állnak a középpontban.

Előadásomban reklámszövegeken keresztül szeretném bemutatni, hogyan fejleszthető a szövegértés az intertextualitás tudatosításával, rávezetve a tanulókat arra, hogy a szöveg felszínéről hogyan juthatnak el a mélyebb értelmezésig, megragadva a konkrét szövegek szintjén előforduló intertextuális kapcsolatokat. Előadásomban ennek lehetőségeit szeretném szemléltetni, különféle feladatokon, javaslatokon keresztül, rámutatva, hogy az anyanyelvi órák keretein belül érdemes nagyobb figyelmet fordítani az intertextualitás tanítására, hiszen a szövegközi viszonyok felismerése és tudatosítása jelentős mértékben hozzájárul a szövegértéshez.

Szakirodalom, tankönyvek:

Antalné Szabó Ágnes – Raácz Judit (2007): Magyar nyelv és kommunikáció. Tankönyv 11–12. évfolyam. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Antalné Szabó Ágnes – Raácz Judit (2011): Magyar nyelv és kommunikáció. Tankönyv 9–10. évfolyam. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Fix, Ulla (2000): Aspekte der Intertextualität. In: Brinker, Klaus – Antos, Gerd – Heinemann, Wolfgang – Sager, Sven Frederik (Hrsg.): Text- und Gesprächslinguistik. Halbbd. I. Walter de Gruyter, Berlin/New York (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft; 16), 449–57.

- Janich, Nina (2008): Intertextualität und Text(sorten)vernetzung. In: Janich, Nina (Hrsg.): Textlinguistik. 15 Einführungen. Narr Verlag, Tübingen, 177–96.
- Sziksainé Nagy Irma (1999): Leíró magyar szövegtan. Osiris Kiadó. Budapest.
- V. Rada Roberta (2013): „Und man zieht aus diesem Bruch stilistischen Gewinn”. Stilistisch motivierte typologische Intertextualität in deutschen und ungarischen Gebrauchstexten. ELTE Germanistisches Institut, Budapest (Budapester Beiträge zur Germanistik 64).

FALYUNA NÓRA

Az online közösségiség és részvételi kultúra hatása az (ál)tudományos diskurzusra

A web 2.0 alapvetően megváltoztatta a társadalmi nyilvánosság és valóságformálás természetét, illetve a kommunikációs szereplők viselkedését. A web 2.0 lényege a közösségiség, a tartalommegosztás, az interaktivitás és a részvétel, aminek egyik legfontosabb következménye, hogy már nemcsak a professzionális tartalomgyártók, hanem a felhasználók is alakíthatják a web tartalmát. Átalakul a nyilvánosság fogalma is, „a webkettő korszakában újra az alulról szerveződés lett jellemző az egyenlő részvétel lehetősége révén” (Egyed et al. 2012: 40). Ez lehetőséget teremt „a szokások, a formalitás, az intézményesültség megkérdőjelezésének” (Aczél 2015: 147). A megváltozott információs- és médiakörnyezet kedvez az áltudományos tartalmak megjelenésének és terjedésének is. Az előadás a laposföld-hívők mozgalmának esettanulmányát mutatja be egy magyar Facebook-csoport diskurzusának vizsgálatán keresztül. A csoport egy tudományosan megcáfolt és elutasított elméletet képvisel, amely az interneten egyre nagyobb népszerűsége tesz szert. A mozgalom jó példája a részvételi kultúrának: egy alulról építkező, alternatív, amatőr „tudományt” művel. A kutatás a diskurzuselemzés módszerével vizsgálja, hogy a csoport milyen nyelvi, nyelvhasználati, retorikai és egyéb diszkurzív eszközökkel definiálja identitását, hitelességét és „tudományosságát”, különösen a polarizáció és a tudományos stílus elemeinek tekintetében. A vizsgálat célja rámutatni olyan nyelvi és formai jellegzetességekre, amelyek segíthetnek az áltudományos tartalmak felismerésében, és ezzel hosszú távon hozzájárulhat a tudománykommunikációs stratégiák fejlesztéséhez, illetve a kritikus olvasási készségek és a digitális- és médiakompetencia fejlesztését célzó tréninganyagok kidolgozásához.

Kulcsszavak: digitális kommunikáció, részvételi kultúra, áltudomány, tudománykommunikáció

Szakirodalom

- Aczél Petra 2015. Médiaműveltség. In: Aczél Petra (szerk.): Műveljük a médiát. Wolters Kluwer. 133–175.
- Egyed László – Mécs Anna – Neumann Viktor – Palugyai István 2012. A tudománykommunikáció nem hagyományos színterei. Eötvös Loránd Tudományegyetem.

DORÓ KATALIN

Alkalmazott nyelvészeti tárgyú cikkek angol nyelvű összefoglalóinak retorikai szerkezete magyar és nemzetközi folyóiratok összehasonlító elemzése

Az összefoglalóknak vagy absztraktoknak fontos szerepük van: betekintést nyújtanak a művek tartalmába, meggyőzik a szerkesztőt/bírálót arról, hogy érdemes-e foglalkozni a beküldött anyaggal, az olvasót pedig arról, hogy érdeklődési területéhez tartozik-e a cikk. Mivel sokszor csak az összefoglalók érhetőek el nyelvi vagy hozzáférési korlát miatt, informatív és promóciós szerepet is ellátnak. Ennek is köszönhető az a tendencia, hogy a nem angolul írt cikkekhez is egyre több folyóirat jelentet meg angol nyelvű absztraktot. Kevés tanulmány foglalkozott olyan angol nyelvű absztraktokkal, amelyeket más (különösen magyar) nyelven írt cikkek mellett publikáltak. Előadásomban éppen ezért két magyar alkalmazott nyelvészeti és nyelvtanítással foglalkozó folyóirat (Alkalmazott Nyelvtudomány és Modern Nyelvoktatás) magyar cikkei mellett megjelent angol

összefoglalók retorikai szerkezetét elemzem. Tseng 2011-es tanulmányát és módszerét követve 30–30 absztraktot vizsgálok meg az öt leggyakoribb retorikai mozzanat meglétéről. Míg Tseng alkalmazott nyelvészeti folyóiratokban 90% feletti előfordulást talált a cikkek céljainak, módszereinek és eredményeinek a leírásában, addig a két magyar minikorpuszban kisebb arányban fordul elő a módszerek és az eredmények említése. A százalékos arányokon túl a magyar absztraktok elemzése kitér még a retorikai mozzanatok lineáris vagy ciklikus megjelenésére is. Mindkét elemzés fontos kiindulópontot szolgáltat az angol nyelven publikálóknak arra vonatkozóan, hogy mely retorikai lépések elengedhetetlenek az összefoglalókban és melyek opcionálisak, illetve betekintést nyújt abba, hogy a hasonló profilú nemzetközi folyóiratokban közölt összefoglalók milyen mértékben tekinthetők követendő példának vagy használhatóak fel tudományos íráskészség oktatásában.

Kulcsszavak: tudományos cikk, absztrakt, retorikai szerkezet

Szakirodalom

Tseng, F. 2011. Analysis of move structure and verb tense of research article abstracts in applied linguistics journals. *International Journal of English Linguistics*, 1(2), 27–39.

V/2 Pragmatika és diskurzuselemzés ÁPRILIS 16. KEDD, 13:30–15:30 Helyszín: 236

SZALAI ANDREA

A kínálás interakciós rítusa a romaniban

Az előadás egy hétköznapi beszédhelyzet, a kínálás interakciós mintáit vizsgálja roma közösségekben. Az adatok romani anyanyelvű közösségekben végzett terepmunka során kerültek rögzítésre. Az elemzés kínálási helyzetekben elhangzott spontán interakciókra és a beszélők metapragmatikai narratíváira támaszkodik. A kínálás a romaniban olyan interakciós helyzet, amelyben rendszerint több párszekvenciából álló rituális egyezkedés (pl. kínálás–elutasítás; ismételt kínálás feltételes átokformulával erősítve–elutasítás feltételes átokformulával erősítve+jóvátevés aktusai (pl. indoklás, bocsánatkérés) előzi meg a kínálás elfogadását (Salmani Nodoushan 2006).

Ezt az interakciós viselkedést Kádár (2013, 2017) nyomán kapcsolati rítusként értelmezem. A kapcsolati rítus „olyan formalizált/sematikus, konvencionalizálódott és ismétlődő kapcsolaterősítő aktus, amely működésével megerősíti/átalakítja a csoporton belüli viszonyokat. A rítus egy beágyazott (mini)előadás révén valósul meg (...), és ez az előadás kötődik a kapcsolat történetéhez (és a vele összefüggő éthoszhoz)” (Kádár 2013: 11). Az előadás vizsgálja a kínálás interakciós rítusának szerkezetét, és figyelmet szentel az erősítés nyelvi, paralingvisztikai és interakciós eszközeinek (pl. ismétlések, hangerő, felkiáltó intonáció, feltételes (ön)átkok használata).

Az átokhasználat mind a romák, mind a nem roma környezet perspektívájából etnicizált nyelvi gyakorlat, amelyhez gyakran eltérő értelmezést és morális értékelést kapcsolnak. Míg a nem romák gyakran a nyelvi agresszió vagy az udvariatlanság megnyilvánulásaként értelmezik és negatívan minősítik az átokhasználatot, a romák számára az nem csupán a szociopragmatikai értelemben kompetens interakciós viselkedéshez elengedhetetlen, hanem egyes helyzetekben kifejezetten pozitív értékelés (pl. jólneveltség, tisztelet jelzése) kapcsolódik hozzá. Ilyen használati kontextust jelent a kínálás interakciós rítusa is, amelyben a romani beszélők számára az átokhasználat a kapcsolati munka, többek között a nyelvi udvariasság fontos eszköze is.

Kulcsszavak: szociopragmatika, romani nyelv, nyelvi udvariasság, kapcsolati rítusok

Szakirodalom

- Kádár, Z. D. 2013, *Relational Rituals and Communication: Ritual Interaction in Groups*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Kádár, Z. D. 2017. *Politeness, Impoliteness and Ritual: Maintaining the Moral Order in Interpersonal Interaction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Salmani Nodoushan, M. A. 2006. A sociopragmatic comparative study of ostensible invitations in English and Farsi. *Speech Communication* 48: 903–912.

PAP ANDREA

Megfelelőség az elismerő megnyilvánulásokra adott válaszokban

Az interperszonális viszonyok meghatározója az udvarias nyelvi viselkedés, amely a társas interakciót, az alapvető kommunikációs helyzeteket alakítja (Leech 1983). Az udvariasság viszonyfogalom, amely szerint egy kijelentés udvariassága vagy udvariatlansága, az adott kontextusban, a beszédpartnerek között fennálló interperszonális viszony alapján értelmezhető (Tátrai 2011). A megfelelő viselkedés annak az ismeretét feltételezi, hogy mely nyelvi struktúra fogadható el egy interakcióban egy sajátos társadalmi közegben. A megfelelőtől (helyénvalótól) eltérő viselkedés lehet udvarias vagy udvariatlan (Watts 2003). Egy udvariasságot elváró interakcióban egy megnyilatkozás implikálhat udvariasságot vagy udvariatlanságot is az adott közösség társadalmi normáinak megfelelően. Az udvariasság egyik jellegzetes megnyilvánulási módja elismerésünk kifejezése beszédpartnerünknek, a (szociokulturális

szokásoktól befolyásolt) bók vagy dicséret. Az elismerő megnyilvánulásokra adott válaszok a beszélőnek a dolgok állásával kapcsolatos magatartását jelenítik meg (Searle 1975), a bókhoz, a dicsérethez kapcsolódó értékelő viszonyulást fejeznek ki.

A diskurzuskiegészítő tesztekben (Pap 2011), magyar anyanyelvű adatközlőktől származó nyelvi adatokra építő kérdőíves kutatás (101 kitöltő) az udvarias nyelvi viselkedéshez történő reflexív viszonyulást helyezi a középpontba, az elismerő megnyilvánulásokra adott válaszok megfelelőségére (adekvátságára) összpontosít. A kérdőívben a válaszadóknak a bókra adott válaszok megfelelőségét kellett értékelni, ilyen módon megfigyelhető (az adekvátságot kiemelő wattsi koncepció alapján), mennyire tartanak megfelelőnek, azaz udvariasnak vagy épp udvariatlannak egy adott választ. Az udvariasság és udvariatlanság mellett a közömbösség kategóriáját is érdemes vizsgálni a reagálásokban. Az előadás célja annak elemzése, hogy a magyar beszélők mennyire érznek megfelelőnek (adekvát) egy-egy megnyilatkozást egy udvariasságot elváró szituációban (bókra adott válaszok esetében). Az elismerő megnyilvánulásokra adott reagálások különféle pragmatikai funkciókkal jellemezhetők, az eltérő választípusok megfelelőségét más-más módon ítéljük meg.

Kulcsszavak: udvariasság, bókra adott válasz, megfelelőség (adekvátság), metapragmatikai reflexió

Szakirodalom

Leech, Geoffrey Neil 1983. Principles of pragmatics. London. Longman.

Pap Andrea 2011. Adalékok a nyelvi benyomáskeltés stratégiáihoz (udvariassági elvek a magyarok nyelvhasználatában). Magyar Nyelvőr, 135. évf. 1. 78–89.

Searle, John Rogers 1975. A taxonomy of illocutionary acts. In: Gunderson, K. (szerk.) Language, mind and knowledge. Minnesota Studies in the Philosophy of Science, 7. Minneapolis. University of Minnesota Press.

Tátrai Szilárd 2011. Bevezetés a pragmatikába. Funkcionális kognitív megközelítés. Budapest. Tinta Könyvkiadó.

Watts, Richard 2003. Politeness. Cambridge. Cambridge University Press.

BARI DIÁNA

Amikor a bocsánatot nem egyenlő a bocsánattal. A bocsánatkérés mint nyelvi tevékenység a magyar-német ügyfél-kommunikációban.

Nyelvhasználói visszajelzés, minek értelmében a magyar idegennyelv-oktatásban tanított nyelvhasználat a tényleges nyelvhasználattól eltér. Ez kiemelten a nemzetközi gazdasági életben okozhat fennakadást, ahol a nyelvi tevékenység egyben üzleti tevékenységet is jelent. A nyelvmenedzsment-elmélet megközelítésű előadásom a magyar és német bocsánatkérő e-mailek kontrasztív-pragmatikai korpuszvizsgálatán át annak a kérdésfelvetésnek óhajt utánajárni, hogy a két szóban forgó nyelvi kultúra vállalati ügyfelekkel szemben miképp alakítja a nyelvi tevékenységét. A bocsánatkérő e-mail szövegtípusa kiemelten a vállalati környezetben tölt be jelentős szerepet, ahol a megfelelő nyelvi és grammatikai kompetenciák mellett a pragmatikai, valamint kulturális aspektusok sem elhanyagolhatók. Az így nyert különbségek meghatározásán keresztül, a németet oktató vagy német nyelven dolgozó nyelvhasználók figyelmét az előadás arra szeretné terelni, hogy a német üzleti ügyfelekkel történő levélváltásban az e-mail megfogalmazáskor mely szociokulturális és pragmatikai tényezőkre ügyeljének.

Kulcsszavak: nyelvmenedzsmentelmélet, nyelvtervezés, nyelvpolitika, pragmatika

PÖLCZ ÁDÁM

A mondattani elemzés retorikai összefüggései – Egy hagyományos módszer kidolgozásának alapjai

Előadásom a retorikai érvelés és a mondattani elemzés összefüggéseinek szempontjából kívánja feltárni a grammatikai gondolkodás alapmotívumait. Kiindulópontul Adamikné Jászó Annának az az észrevétele szolgál, amelyet a retorikai érvelés és a mondattani elemzésben használt kérdések (Mit állítunk? Ki, mit, hol, mely eszközök által, miért, hogyan, mikor csinált? stb.) összefüggése kapcsán vetett föl, de bővebben nem fejtett ki (Adamikné 2016: 177–178). Eszerint lehetséges az összefüggés a retorikai és a mondattani elemző gondolkodás között. Az előadás első felében a logikai alapon álló retorikai gondolkodás (az ún. kvázilogikai érvelés) és a körülményekre alapozott érvek, valamint a mondatrészekről való gondolkodás kapcsolatával foglalkozom. A bizonyítás részeként igyekszem bemutatni, hogy az alany és az állítmány logikai eredetén túl a körülményeket kifejező határozók mondatbeli megkeresése retorikai kérdésekkel, a retorikai gondolkodásmódot követve valósul meg. Adamikné másik feltételezése szerint (2016: 177) Kármán Mór és Simonyi Zsigmond gondolkodásában is retorikai kérdések munkáltak, amikor a mondattani elemzés ma is meghatározó módszertanát kidolgozták. Az előadás második felében ennek az állításnak a létjogosultságát vizsgálom.

Kulcsszavak: logika, kvázilogikai érvek, körülmények, mondatelemzés, retorika, Simonyi Zsigmond, Kármán Mór

Szakirodalom

Adamikné Jászó Anna 2016. A mondattani elv és a kisnyelvtanok. Az anyanyelvi tárgyak tanítása a magyar népiskolában 1868-tól 1905-ig. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

ERDEI TAMÁS

Három módszer diskurzusjelölők gépi azonosítására

Az előadásban bemutatok három olyan módszertani irányt, amelyek a diskurzusjelölők gépi azonosításában jellemzőek: bizonyos minták felismerése a már meglévő (nyelvtani és pragmatikai) annotációban, fordítási feladatként való meghatározásuk (amennyiben az egyik nyelven már jelölve vannak), valamint az szövegegységhatárok kézi megjelölése utáni gépi tanulás segítségével.

A diskurzusjelölőknek nevezett nyelvi elemek fontos funkciókkal bírnak egy szövegben: az egyes szövegrészeket egyrészt elválasztják, másrészt összekötik, összefüggést biztosítanak. Mindemellett informálják a befogadót arról, hogy a szöveg létrehozója hogyan viszonyul az általa közöltekhöz, és hogyan szerkesztette a szöveget. Ezek miatt igény merült fel hatékony számítógépes azonosításukra is, hiszen a diskurzusjelölők által reprezentált viszonyok, kapcsolatok, összefüggések kimutatása hozzájárulhat olyan területek fejlődéséhez, mint az automatikus szövegfeldolgozás, a szövegcsoportosítás, az információkinyerés vagy a szentimentelemzés (azaz annak azonosítása, hogy a beszélő az általa közöltekhöz pozitívan vagy negatívan viszonyul (Jurafsky–Martin 2018)).

Kulcsszavak: diskurzuselemzés, diskurzusjelölő, nyelvtechnológia, gépi szövegfeldolgozás

Szakirodalom

Jurafsky, Dan – Martin, James H. 2018. Speech and Language Processing. 3rd edition draft. <https://web.stanford.edu/~jurafsky/slp3/> (Utolsó hozzáférés: 2019.03.01.)

Előadásomban arra keresem a választ, hogy magyar anyanyelvi beszélők mennyire tartják elfogadhatónak az átszövődéssel szerkesztett mondatokat. Az első felmérés 2011-ben készült, a kérdés az volt, mi a véleményük a magyar nyelvvel különféle kapcsolatban lévő alanyoknak a jelenségről, van-e összefüggés az ítélet és a nyelvi tudatosság között. A második, jelen kutatás célja annak felderítése, mennyire tartják egyetemi hallgatók elfogadhatónak az átszövődött mondatokat az átszövődés nélkül szerkesztettekhez képest. Az előadás bemutatja és összeveti a két attitűdfelmérés eredményeit, és megpróbál magyarázatot találni az esetleges eltérések okaira. Mivel a mondatátszövődés megítélése nem egységes (Haader 2005c: 844), érdemes megvizsgálni, ki hogyan vélekedik róla, ha írásban látja, tehát a vizsgálat célja, hogy megmutassa a mondatátszövődéshez kapcsolódó elfogadhatósági ítéletek megoszlását.

Az előadás klasszikus grammatikai keretben értelmezi a mondatátszövődést, a használt módszer kérdőíves felmérés. A kérdőívekben az utasítás így hangzott: Kérem, döntse el, hogy Ön szerint grammatikailag mennyire jól formáltak az alábbi mondatok! A 100 adatközlőnek 16 mondatról kellett eldöntenie, hogy rossz, kevésbé elfogadható, elfogadható vagy helyes. Kétféle kérdőívbe 10 átszövődéses mondat került, az egyikbe írott, a másikba beszélt nyelvi adatok (saját gyűjtésű korpuszból). A 10 mondat a típusokat reprezentálta, alanyi, tárgyi és határozói alárendelést alany, tárgy és határozó átszövődésével, ill. a tárgyasznál alany-tárgy megváltozó szintaktikai szerepű átszövődéssel. Ehhez került 6 kontrollmondat, 2–2 alanyi, tárgyi és határozói alárendelésű (írott nyelvi adatok két könyvből), ezek megegyeztek a két kérdőívben. A mondatok keverve voltak, viszont blokkokat alkottak (alanyi, tárgyi és határozói alárendelés szerint). Az átszövődött mondatrész szerinti bontással az is kiderül, van-e eltérés az egyes átszövődésfajták megítélése között.

Kulcsszavak: kulcsszavak: mondatátszövődés, mondatrend, nyelvi attitűd, grammatikalitási ítéletek

VI. Interkulturális kommunikáció ÁPRILIS 16. KEDD, 13:30–15:30 Helyszín: 11

BAJZÁT TÜNDE

Az egyetemi honlapok kulturális értékközvetítése világszerte

A felsőoktatási intézmények az egyetemi honlapok segítségével toborozzák leendő hallgatóikat, tájékoztatják korábbi, meglévő és jövőbeni hallgatóikat, családjaikat, és az intézmény oktatóit egyaránt. Az egyetemi honlapok a nemzetköziesítésben és a kapcsolati hálók kiépítésében és fenntartásában is fontos szerepet játszanak. Az említett célok elérése mellett fontos, hogy a honlap felhasználó-barát legyen, naprakész és tetszetős. Mivel felsőoktatási intézményekkel világszerte találkozunk, ezért fontos megvizsgálni azt is, hogy az egyetemi honlapok – a korábban említett szerepükön kívül – milyen mértékben közvetítik az egyes országok kulturális értékeit. Ennek jegyében született előadásom, melynek első része a kutatás elméleti háttérét mutatja be, nevezetesen a Hofstede-i kulturális dimenziókat. A második rész az empirikus kutatás eredményeit ismerteti. A Hofstede-i modell alapján 8 ország (Ausztrália, Brazília, Egyiptom, Japán, Magyarország, Malajzia, Svédország, USA) 80 egyetemi honlapját vizsgáltam meg (országanként 10 honlapot). A honlapok kulturális értékközvetítését a képi ábrázolások és a nyelvhasználat tekintetében végeztem el. Az előadásból megtudhatjuk, hogy mely honlapok esetében mutatható ki korreláció a Hofstede által leírt az országra jellemző kulturális dimenziók és az egyetemi honlapokon található információk között.

Kulcsszavak: kulturális értékek, kulturális dimenziók, Geert Hofstede modellje, egyetemi honlapok

ABLONCZYNÉ MIHÁLYKA LÍVIA

Elmélet és gyakorlat találkozása

A világban zajló társadalmi és gazdasági változások következtében a felsőoktatási intézmények stratégiájuk újragondolására kényszerülnek hazánkban is. A felsőoktatási stratégia kulcseleme a nemzetköziesítés, ami az intézményeket angol nyelvű szakok indítására inspirálta. Már nem elégséges a határokon átnyúló tudásáramlás vagy újabb nemzetközi kapcsolatok felvétele, egyre nagyobb hangsúlyt kapnak az idegen nyelvű képzések. A nemzetközi orientáció, a diplomaszerezési lehetőségek megteremtése külföldi diákok számára a Széchenyi István Egyetemen is a prioritások között szerepel.

Az előadás célja, hogy bemutassa az International Relations BA szakot, amely az első angol nyelvű alapszak volt a Széchenyi István Egyetemen 2017-ben. Az International Relations alapképzés célja, hogy a nemzetközi kapcsolatok világában eligazodni képes, a nemzeti és regionális értékeket megfelelően képviselni tudó, más kultúrák megismerésére nyitott értelmiséget képezzen, akik legalább két nyelven el tudjanak igazodni világunkban. A nemzetközi kapcsolatok szakértő tájékozott a magyar és egyetemes politikai, gazdasági és kulturális jelenségek általánosan elfogadott tendenciái, jellemzői körében, továbbá összefüggéseiben értelmezi a szűkebb szakterületéhez általában kapcsolódó civilizációs ismereteket és eseményeket.

Az előadás felvázolja a kurzusfejlesztési folyamatot (új képzési és kimeneti követelmények figyelembevételével; hazai és külföldi mintatantervek tanulmányozása; kérdőíves vizsgálat a már végzett hallgatók körében; a munkaerőpiac elvárásai), bemutatja a képzés tartalmát különös tekintettel a nyelv és kultúra tárgykörök vonatkozásában. Az előadás ismerteti és elemzi a 2017–2018. tanévben a szakon tanuló külföldi hallgatókkal folytatott interjúk alapján kapott eredményeket.

A vizsgálatok alapján megállapítható, hogy a külföldi hallgatók megjelenése magával hozza azt a jelenséget, hogy a magyar hallgatók is mélyebb, illetve közvetlen interkulturális tapasztalatot szereznek – a hallgatók jobban értékelik a csoportjukon belüli kulturális különbségek meglétét, szemben az eddig megszokott homogenitással, illetve intézményi szinten a nemzetközi vérkeringésbe való bekapcsolódás hozzáadott értéke, hogy az egyetemi oktatók erősebb késztetést éreznek arra, hogy nemzetközi oktatási/kutatási programokban részt vegyenek.

Kulcsszavak: Nemzetköziesítés, International relations BA, Képzési tartalom: nyelv és kultúra, Külföldi hallgatók – elégedettség vizsgálat, Magyar hallgatók – interkulturális tapasztalat

MURPHY SINEAD KATALIN

A kultúra reprezentációja gyermekeknek szóló kínai tankönyvekben

Kína soha nem látott ütemben fejlődik, és ezzel párhuzamosan nyit a világ felé. Az elmúlt években tapasztalható az a tendencia, hogy a gyermekek körében is rohamosan növekszik a kínai nyelvet tanulók száma, új kihívás elé állítva ezzel a tankönyvírókat. A sikeres kommunikáció alapfeltétele, hogy egy népnek ne csak a nyelvét, hanem a kultúráját is megértsük. Ehhez olyan tankönyvekre van szükség, amelyek mindkettőről megfelelő ismeretet közölnek.

Kutatásomban két kínai tankönyvet hasonlítottam össze, amelyek az általános iskola első osztályos tanulóinak szólnak. Az egyik tankönyv a kínai gyermekek számára a Népi Oktatási Kiadó (Renmin Jiaoyu Chubanshe) által kiadott anyanyelvi olvasókönyv (Cui és Kuai, 2001), a másik egy külföldön elterjedt, gyermekeknek szóló kínai nyelvtankönyv, a Chinese Made Easy for Kids (Ma, 2005). Megvizsgáltam, hogy a két könyvben a kínai kultúra milyen aspektusai szerepelnek. Kutatásom során elemeztem a két tankönyv felépítését, szövegeinek formai és tematikai jellegzetességeit, a szókincset, az illusztrációkat, valamint a szövegekhez tartozó feladatokat a kultúrákövetítés szempontjából. Megállapítható, hogy a két tankönyv között jelentős különbségek vannak, különösen tematikai szempontból. Feltételezésem szerint ez az oktatási, tanulási kultúrák különbözőségéből fakad. A kínai hivatalos tankönyv írói különös hangsúlyt fektettek a gyerekek nevelésére. Nemcsak esztétikai szempontokat vettek figyelembe a szövegek megválasztásakor, hanem a társadalom által elvárt erkölcsi értékeket is igyekeztek átadni nekik, vagyis mindent megtettek azért, hogy megfelelő állampolgárokat képezzenek a társadalom számára. A külföldieknek íródott tankönyv célja viszont az volt, hogy a jellegzetesen kínai tartalmat, nyelvet és kultúrát átadja úgymond „nyugati köntösbe bújtatva” a befogadhatóság érdekében.

Kulcsszavak: kínai nyelv, kínai kultúra, kínai oktatás, tankönyvelemzés

Szakirodalom

Cui Luan, Kuai Fudi 2001. Yuwen yinianji shangce Jilin: Renmin Jiaoyu Chubanshe

Ma Yanmin 2005. Chinese Made Easy for Kids Textbook 1. Hong Kong: Joint Publishing

H. TOMESZ TÍMEA

A kultúráközi kommunikáció jellemzői többnemzetiségű sportcsapatokban

A kultúráközi kommunikáció vizsgálatának fontos kérdése lehet, hogy miként – milyen verbális és nem verbális eszközökkel – valósítható meg egy-egy kisebb közösség tagjainak információcseréje. Azokban a sportcsapatokban, amelyekben többféle nemzetiségű játékos van, a közös nyelvi kód hiányán túl nehezítheti a felek kommunikációját az eltérő kulturális háttér is.

Előadásomban empirikus kutatási eredményekre támaszkodva arra keresem a választ, hogy csapatsportok esetében az egy csapatban játszó, különböző kulturális kódokkal rendelkező játékosok milyen közlésformákat alkalmaznak, a közös nyelvi kód hiányának, közvetítő nyelv alkalmazásának milyen jellemzői lehetnek, milyen kommunikációs eszközökkel és formákkal tehető hatékonyvá a közlés.

A vizsgálatot – amely egyrészt a csapattagok által kitöltött kérdőív, másrészt az edzővel készített interjú – a DVTK férfi futballcsapatánál szeretném végezni, ahol ötféle nemzetiségű játékos alkotja a csapatot.

Kulcsszavak: kultúráközi kommunikáció, nyelvi kód, közlésformák, csapatsportok, kommunikációs hatékonyság

NAGY JULIANNA

Az identitás konstruálása a mai magyar irodalomban

Jelen előadás arra keresi a választ, hogy hogyan konstruálódik meg nyelvileg az identitás az irodalomban, és ehhez az elméleti keretet a kognitív szemantika és hermeneutika adja (Tolcsvai Nagy 2013; Heidegger 2007; Pethő 2010). Ez azért releváns kérdés, mert a gondolkodás lenyomata reprezentálódik az adott alkotásokban.

A nyelvi identitás alakulását részletesebben a kortárs magyar irodalomban, azon belül is a gyermekversekben vizsgálom. Az előadás célja, hogy a szubjektumba zárt egyéni világokat, mint identitás reprezentációkat értelmezzük. A nyelv mindig specifikusan konstruálja meg a világot és annak elemeit, így, amikor Varró Dániel verseit ebből a szempontból vizsgáljuk, meglátjuk, hogy az identitásképző-elemek hogyan jelennek meg.

Az előadás felépítése a következő: 1. nyelvi identitás értelmezése; 2. kortárs példa bemutatása (Varró Dániel versei); 3. összefoglalás, kitekintés.

Kulcsszavak: identitás, kognitív vers

Szakirodalom

Heidegger, Martin 2007. *Lét és idő*. Budapest: Osiris Kiadó.

Pethő József 2010. *Nyelvi stílus és identitás*. *Acta Academiae Beregsasiensis*. 9/1. 7–13.

Tolcsvai Nagy Gábor 2013. *Bevezetés a kognitív nyelvészetbe*. Budapest: Osiris Kiadó.

KOVÁCS TÍMEA

Kétnyelvűség és kódváltás egy empirikus kutatás utóélete

A szociolingvisztikai kutatások egyik alapvető részét képezik a két- és többnyelvűek beszédmódjára jellemző kódváltás működési mechanizmusának megértésére irányuló vizsgálatok. A szakirodalomban mára már elfogadott tézis, hogy a kódváltás nem öntörvényű mechanizmus, működését strukturális és funkcionális (szociopragmatikai) szabályok irányítják. Kutatók azonban eltérően vélekednek arról, hogy a kódváltás strukturális és funkcionális működése mennyiben tekinthető idioszinkratikusnak vagy univerzálisnak.

A kódváltás funkcionális, szociopragmatikai szabályszerűségeit vizsgáló kutatók egy csoportja úgy véli, hogy a szociopragmatikai szabályszerűségek kizárólag az aktivizálódott nyelvpárok beszédaktusainak pragmatikai jellemzői és a nyelvek egymáshoz való tágabb szociolingvisztikai viszonyrendszerének ismeretében értelmezhetők (Fishman, Myers-Scotton, Woolard, McClure és McClure, Gal). Velük szemben állnak azok a kutatók, akik szerint a kódváltás szociopragmatikai szabályszerűségei kizárólag egy az adott kontextusban értelmet nyerő és teremtő megnyilatkozás szöveggözpontú elemzése során rajzolódhatnak ki (Auer, Wei, Stroud, Gafaranga).

A kódváltás-kutatásban legújabbán tetten érhető tendencia a kódváltás szociopragmatikai szabályszerűségeit egyesítő univerzális modell kidolgozására való törekvés (Bhatt és Bolonyai 2011).

Előadásom célja kettős. Elsőként a 2018. decemberben megjelent kötet, *Code-switching and Optimality* (Kovács 2018), alapján bemutatni a kódváltás szociopragmatikai szabályszerűségét leíró irányzatok elméleti hátterét és saját – az észak-karolinai amerikai-magyar emigráns közösségben végzett – empirikus kutatásom eredményeimet. Másodsorban tervezem a kötet empirikus anyagát szolgáló interjúk (összesen 54 óra, 2200 oldal) további vizsgálatát felvázolni. Az empirikus adatok lehetséges további kutatása az első- és második generációs beszélői alkorpuszok korpusznyelvészeti eszközök (SketchEngine) segítségével történő összehasonlítására irányulna, elsősorban a rájuk jellemző kódváltási minták és a két nyelv kölcsönhatásából adódó interferencia jelenségek szempontjából a magyar és nemzetközi szakirodalom legújabb kutatási eredményei alapján.

Szakirodalom

- Bhatt, Rakesh M. – Bolonyai, Agnes: Code-switching and the optimal grammar of bilingual use, *Bilingualism: Language and Cognition*, 14(4), 2011, 522–546.
- Kovács Tímea (2018). Codeswitching and optimality. 1–281. Budapest: L'Harmattan.

VII. Kontrasztív nyelvészet

ÁPRILIS 16. HÉTFŐ, 16:20–18:20 Helyszín: 11

ZSOLCSÁK-DIMITROVA EDINA

Az irányhármasság kifejezőeszközeinek megfelelői a bolgár nyelvben

A dolgozat első része áttekinti az irányhármasság kérdéskörét (milyen szófajok esetében beszélhetünk irányhármasságról, és ez hogyan jelenik meg, mik a kifejezőeszközei, stb.) a magyar nyelvben, párhuzamba állítva a bolgár nyelv rendszerével. A két rendszer eltérései rámutatnak a magyarul tanuló bolgár anyanyelvű hallgatók előtt álló alapvető kihívásokra. A bolgárban nincs névszóragozás, és teljesen ismeretlen a grammatikai eset fogalma. Nincs formai különbség sem a „hol?” és „hová?” kérdésre adott válaszokban, sem a „honnan?” kérdésre válaszoló alakokban. A második részben konkrét nyelvi anyagon, magyar nyelvű irodalmi szövegen és annak bolgár fordításán végzek vizsgálatokat, hogy felderítsem az irányhármasság kifejezőeszközeinek, elsősorban a magyar esetragoknak a bolgár megfelelőit. Az eredmények többnyire tükrözik az összevetéskor feltárt különbségeket, de vannak eltérések a superessivusi és az inessivusi ragok használatában, valamint tovább árnyalja a problémát a vonzatok kérdése.

Kulcsszavak: kontrasztív, bolgár-magyar, irányhármasság

SZATZKER SZILVIA

A függő beszéd német-magyar kontrasztív megközelítésben

A függő beszéd tárgyalása elengedhetetlen része minden német nyelvtankönyvnek és B2-C szintű nyelvkönyvnek, hiszen a németben a konjunktívusz igemóddal egy külön morfológiai paradigma grammatikalizálódott a függő beszédben megvalósuló evidenciális modalitás kifejezésére. Ugyanakkor a konkurens igemódok, igeidők, würde+főnévi igeneves analitikus szerkezetek használata és szemantikai szerepe nem kellően körülhatárolt, ezekben a kérdésekben az egyes nyelvtanok álláspontja eltérő lehet.

Előadásomban egy adott szövegfajtában, saját korpuszon végzett empirikus vizsgálat adataival és az azokból levont következtetésekkel egészítem ki a kutatási eredményeket. Mivel a függő beszéd többek között jellemzően zsurnalisztikai szövegekben fordul elő, egy német újsághírekből összeállított szövegtesten elemzem:

1) morfológiai szempontból a konkurens igemódok és igeidők, würde+főnévi igeneves szerkezetek előfordulását, morfológiai motivációját (pl. a formai egybeesés szerepét),

2) szintaktikai szempontból a mondat szerkesztés, szórend, kötőszó használatának szabályszerűségeit,

3) lexikális szempontból a főmondat állítmányát,

4) szövegnyelvészeti és pragmatikai szempontból az utalószók előfordulását, a deiktikumok használatát (változásukat a direkt idézethez képest), a közlés forrásának megnevezését, a főmondat (Redeeinleitung) jelenlétét, a függő mondat fajtáját,

5) a fentiek közötti korrelációkat.

A magyar igemódok rendszerében nem alakult ki morfológiai eszköz a kvotatív/reportatív evidencia jelölésére, ezért várhatóan más nyelvi szintek kifejezőeszközei lépnek előtérbe. Ugyanakkor magyar vonatkozásban elvéve találunk a függő beszéd sajátosságait tárgyaló nyelvtant vagy tanulmányt. Német-magyar kontrasztív viszonylatban a J. Pilarský szerkesztésében megjelent leíró nyelvtan megállapításaira támaszkodhatunk (Pilarský 2018: 41ff.), amik megerősítik a fenti hipotézist. A részletek differenciáltabb feltérképezése érdekében a 2)-5) pontokat egy a német korpuszal funkcionálisan ekvivalens magyar nyelvű szövegtesten is elemzem. Összegzésül kiemelem a két korpusz vizsgálata során előtérbe került különbségeket.

Kulcsszavak:

függő beszéd, kvotatív/reportatív evidencialitás, konjunktívusz, kontrasztivitás, korpuszelemzés

Szakirodalom

Pilarský, Jiří (Hg.) 2018. Deutsch-ungarische kontrastive Grammatik. 2., durchges. u. erg. Aufl. Debrecen: DUPress.

VISOGRADSZKA-MEYER, INA

Magyar–bolgár nyelvi kontaktus megvalósítások a X. vs. XX. században

Az előadás a nyelvi kontaktus néhány sajátosságát tekinti át és megvizsgálja azoknak konkrét megvalósulásait két típológiailag és genealógiailag különböző (magyar és bolgár) nyelv esetében. Ismertetésre kerülnek a vizsgálat alapvető szempontrendszerei és az elemzés során a magyar–bolgár nyelvi kontaktus két periódusa kerül bemutatásra: az egyik magyar–bolgár irányú kontaktusjelenségek korszaka, a 20. század 10-es éveiben Magyarországra került bolgár kisebbség nyelvében található megvalósítások. Míg a másik, bolgár–magyar irányú nyelvi hatás korszaka a 9–10. század, mely nyelvi kontaktus során a bolgár nyelv „nyomot” hagyott a magyar nyelv szókészletében

Kulcsszavak: nyelvi kontaktus, szláv jövevényszavak, nyelvek kölcsönhatása

BALÁZS-PIRI PÉTER

Kicsinyítő képzők a spanyolban és a magyarban – korpuszalapú egybevetés

Előadásomban egy empirikus vizsgálat eredményeit mutatom be az értékelő morfológia egy területével, a kicsinyítő képzőkkel kapcsolatban. A célom néhány adalékkal hozzájárulni a spanyol és a magyar nyelvben egyaránt megtalálható kicsinyítő képzők közti hasonlóságok és különbségek feltérképezéséhez. Arra próbálok választ keresni, hogy a két nyelv említett elemei (különösen a legproduktívabbnak számító spanyol *-ito/a*, *-illo/a*, illetve a magyar *-(cs)ka/(cs)ke*) mennyire feleltethetők meg egymásnak a jelentés és a pragmatika szintjén; milyen eltérések tapasztalhatók köztük az előfordulási gyakoriság, termékenység tekintetében.

Az ehhez felhasznált adatok főként több, XX. századi spanyol nyelvű irodalmi műből és azok magyar fordításából származnak, de a következtetéseket igyekszem akadémiai szövegtárak, valamint egy audiovizuális forrásokból összeállított korpusz segítségével is árnyalni.

Az előzetes eredmények alapján az látszik kirajzolódni, hogy a vizsgált nyelvek között, a nyilvánvaló párhuzamokon túl, különbség mutatható ki elsősorban e képzők pragmatikai értékében (pl. az udvariasság kifejezésében játszott szerepüket tekintve, pl. *un momentito* – egy pillanat; *un favorcillo* – egy kis szívesség), valamint abban, hogy a magyar fordítások, nyelvünk e téren mutatkozó morfológiai gazdagsága ellenére, feltűnően gyakran folyamodnak a szóképzéstől eltérő eszközökhöz a spanyol kicsinyítő képzős alakok visszaadásakor (*unas llamitas* – kis lángnyelvek; *pueblecitos* – aprófalvak), illetve egyáltalán nem élnek kicsinyítéssel olyankor, amikor a spanyol szövegben ezt a megoldást találjuk (*puentecillo de tablas* – deszkahíd; *florencias de colores* – színes virágok).

Kulcsszavak: szóképzés, kicsinyítő képzők, kontrasztív nyelvészet, pragmatika, fordítás

A MŰHELYEK összefoglalása

I. FONETIKA

A Röntgen-sugártól az elektromágneses indukcióig, avagy artikulációs kutatások a 21. században

ÁPRILIS 15. HÉTFŐ, 14:00–16:00 Helyszín: 20

Az MTA-ELTE Lingvális Artikuláció Kutatócsoport kísérletes kutatásaiban a nyelv mint beszédszerv artikulációs és koartikulációs viselkedése képezi a vizsgálatok központi tárgyát. Ezekhez a vizsgálatokhoz elektromágneses artikulográfia és ultrahangos képalkotó eljárás áll a kutatócsoport rendelkezésére. A nyelv helyzete ugyanakkor nem független a gége helyzetétől, és ennél fogva a nyelvhelyzet összefüggést mutat a zöngeminőséggel is. A zöngeminőség vizsgálatára elektroglottográfot alkalmazunk. A zöngeminőség ugyanakkor természetesen nemcsak a nyelv helyzettel összefüggésben, hanem attól függetlenül is vizsgálható. A műhely bevezető előadásai a kutatócsoport által végzett vizsgálatok módszertani hátterét ismertetik, az eszközök működését, valamint az adatkinyerés és -feldolgozás módját. Ezeket követően néhány olyan kutatási kérdést és hozzájuk tartozó elemzést mutatunk be, amelyek a vizsgálati módszertanok különféle alkalmazási lehetőségeit fedik fel. Ezek között szerepel néhány fonológiai folyamat artikulációs implementációja, a beszédpatológia körébe tartozó jelenségek vizsgálata, illetve a nyelvi viselkedés pragmatikai sajátosságainak artikulációs vetületei

MARKÓ ALEXANDRA, BARTÓK MÁRTON

A zöngéképzés vizsgálata elektroglottográfiával

Az elektroglottográf érzékelőit a nyakon, a pajzsporc magasságában elhelyezve képet alkothatunk arról, hogy a hangszalagok milyen időközönként és nagyjából milyen mértékben érintkeznek. Ez alapján a zöngre jellemző sajátosságait számszerű adatok segítségével vizsgálhatjuk.

CSAPÓ TAMÁS GÁBOR, MARKÓ ALEXANDRA

Az ultrahangos képalkotás az artikulációs vizsgálatokban

A beszélő álla alatt rögzített ultrahangfej a nyelv felszíni kontúráját teszi láthatóvá jó térbeli és időbeli felbontással. A rögzített képsorozatból ki kell nyerni a nyelv körvonalát, ezt követően végezhetők az adatokon további elemzések. Például a nyelvkontúr variabilitásával számszerűsíthetünk koartikulációs jelenségeket.

DEME ANDREA

Az elektromágneses artikulográfia

Az elektromágneses artikulográfia módszerével a folyamatos artikuláció vizsgálható, elsősorban a mobilis beszédszervek (a nyelv, az ajkak és az állkapocs) mozdulatainak iránya, sebessége és gyorsulása, bizonyos referenciaként szolgáló fix pontok helyzetéhez viszonyítva. Az eszköz segítségével a mérési pontokon elhelyezett szenzorok útja követhető, ami alapján számszerűsíthetővé válnak a vizsgált paraméterek.

BARTÓK MÁRTON, CSAPÓ TAMÁS GÁBOR, DEME ANDREA, HORVÁTH DONÁT,
KONDOR KITTI, MARKÓ ALEXANDRA, MRÁZIK ISTVÁN, PUZDER ZSÓFIA, SZÁRAZ
BETTINA, TURCSÁNYI IVETT

Az artikuláció vizsgálatának tanulságai a nyelvészet számára, a fonológiától a pragmatikáig

A magyar fonológiai irodalom egyik jól ismert állítása, hogy a hosszú mássalhangzók másik mássalhangzó mellett rövidülnek, ezt a fonológiai folyamatot degeminációnak (rövidülésnek) nevezzük. A szingletonok és gemináták (rövid és hosszú mássalhangzók) elektromágneses artikulográfiával végzett vizsgálatának eredményei szerint a degemináció azokhoz a szingletonokhoz teszi hasonlóvá a geminátákat, amelyek jobbról egy heterorgán mássalhangzóval szegélyezettek, azaz kéttagú

klaszterek tagjai. Nyelvultrahang és elektroglottográf összekapcsolásával kerestünk választ arra a kérdésre, hogy a mondatkezdő topik-, illetve fókuszpozícióban álló magánhangzók esetében a mondatbeli szerep (és annak eseteleges hatása a hangsúlyviszonyok eltérésére) eltérően alakítja-e a magánhangzók egyes artikulációs és akusztikai paramétereit, mind statikus, mind dinamikus nézőpontból. Az eredmények arra utalnak, hogy az akusztikai paraméterek és az artikulációs sajátosságok, illetve ezek kondíciófüggő eltérése nem feleltethető meg egymásnak. A különféle érzelmek és attitűdök függvényében változhat a zöngeminőség, erre vonatkozóan a kutatócsoportban már több kísérletes vizsgálat is készült elektroglottográfiával. Az előadás ezekből mutat be néhányat.

WEIDL ZSÓFIA, MRÁZIK ISTVÁN

Az artikulációs vizsgálatok eredményeinek alkalmazási lehetőségei

Az előadás a közoktatásban, valamint a beszédzavarok diagnosztikájában és korrekciójában megvalósítható alkalmazási lehetőségeket mutatja be.

II. NÉVTAN:

Alkalmazott névtan

ÁPRILIS 15. HÉTFŐ, 14:00–16:00 Helyszín: 24

BÖLCSKEI ANDREA, FARKAS TAMÁS, SLÍZ MARIANN

KECSKÉS JUDIT

Onomasztikai terminusok egy korszerű közoktatási magyar nyelv tankönyvben

A Nemzeti alaptanerv (Nat2012) által szabályozott magyar nyelv tananyag a nyelvtudomány részrendszereinek (fonológia, morfológia, szintaxis, lexikológia, szemantika, szövegten stb.), és tudományterületeinek (dialektológia, szociolingvisztika, pragmatika stb.) bemutatására épül. A nyelvtudomány belső differenciálódása azonban az utóbbi bő fél évszázadban – ahogyan azt HOFFMANN ISTVÁN (2015) is összefoglalta különösképpen felgyorsult. S e folyamatba a 20. század második felében jelent meg az onomasztika. Ezért a magyar nyelv tananyag korszerűsítése indokolja az onomasztika megjelenítését az oktatásban, ahogyan az egymást váltó Nemzeti alaptantervek is tükrözik a nyelvtudomány diszciplináris változását. Az utóbbi évtizedben sorra jelentek meg olyan tanulmányok, amelyek a névtan helyét keresték a kerettantervekben (HAJDÚ 1994, LISZKA 1996), újabban hasznosíthatóságát mutatták be a magyar nyelv tananyaghoz kapcsolódóan (VARGA 2011, VÖRÖS 2015, F. LÁNCZ 2016, ZÁNTÓ 2018). Ahhoz azonban, hogy tudományterületként jelenhessen meg egy korszerű tananyagban, a terminusait is szükséges bevezetni. kutatásom arra vállalkozik, hogy a közoktatás 5–12. évfolyamán használt két tankönyvcsalád statisztikai elemzése alapján bemutassa azokat a névtani szakszavakat, amelyeket e tankönyvek onomasztikai feladataiban megjelennek, de fogalomként nem definiáltak. Összegzésében javaslatot tesz a tanulmány az új kerettantervekbe beépíthető onomasztikai kulcsfogalmakra.

Kulcsszavak: onomasztikai terminus, közoktatás, tanterv

Szakirodalom

- HAJDÚ MIHÁLY 1994. Magyar tulajdonnevek. Szende Aladár: A magyar nyelv tankönyve középiskolásoknak című könyv tematikus füzetei 3. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- HOFFMANN ISTVÁN 2014. Név és jelentés. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN (szerk.), A nevek szemiotikája. Nyitra Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 5–21.
- F. LÁNCZ ÉVA 2016. Névtudományi ismeretek a magyar nyelvi órán. Anyanyelv-pedagógia IX. évf. 4. szám: 47–61.
- LISZKA GÁBOR 1997. A névtan a nyolcosztályos gimnáziumokban. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY (szerk.). A magyar névtani kutatások legújabb eredményei. Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. aug. 28–30). ME–MNYTK Miskolc–Budapest. 2: 513–518.
- VARGA JÓZSEFNÉ 2011. Interkulturalitás a névtan tanításában. In: KOVÁTS-NÉMETH MÁRIA (szerk.), Globális problémák – alternatív megoldások határon innen és túl. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Győr. 21–29.
- VÖRÖS FERENC 2015. Névtani Értesítő. Miként taníthatók a Névtani Értesítő tanulmányai a magyartanításban? Anyanyelv-pedagógia VIII. évf. 3. szám. (<http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=585>)

ZÁNTÓ EDINA 2018. FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN (szerk.): Magyar névkutatás a 21. század elején. Hajdú Mihály emlékére. Hogyan használható egy névtani kötet a középiskolai tanításban? Anyanyelv-pedagógia XI. évf. 1. szám: 64–70.
Nat 2012 = Nemzeti alaptanterv. Magyar Közlöny 2012. évi 66. szám: 10639–10847

SLÍZ MARIANN

A szentek neve mint politikai-ideológiai eszköz

A szentkultuszokat, ezekkel együtt pedig a szentek neveit számos politikai és ideológiai cél szolgálatába állították már az idők során. Ilyen cél lehet például egy trón megszerzése, trónutódláshoz való jog igazolása, valamely más konkrét kül- vagy belpolitikai, társadalmi vagy gazdasági cél hangsúlyozása vagy alátámasztása, politikai program hirdetése stb. Az előadás a magyar történelemből (elsősorban, de nem kizárólagosan a középkorból) vett példákra alapozva, névtudományi szempontból dolgozza ki azoknak a módszereknek a tipológiáját, amelyek révén a szentek nevei politikai célok szolgálatába állíthatók. A legjellemzőbb ezek közül a dinasztikus névadás, de fontos szerepet kaphat a helynévadás; a szervezetek, intézmények, eszközök stb. elnevezése; a névváltoztatás; a név sajátos etimológiai magyarázata és a névadás indoklása legendákban vagy történetírói munkákban; valamint a névazonosság kihasználása.

Kulcsszavak: szentek neve, tipológia, magyar történelem, politika

BARANYINÉ KÓCZY JUDIT

Asszonynév, család és identitás összefüggései a XXI. század elején

A hagyományos asszonynévformát (azaz a férj teljes neve + asszonynévképző szerkezetet) a 80-as évek elejéig a magyar nők egyetlen opcióként vehették fel a házasságkötésükkor. Ez alól csupán néhány kiemelt társadalmi státuszú nő képezett kivételt. Napjainkban már hét névtípusból választhatnak a házasuló nők. Az asszonynévtípusok kutatása a magyar nyelvtudományban nem újszerű, azonban viszonylag kevés kutatás vizsgálta eddig a névstruktúra és a szociokulturális háttér közötti összefüggéseket. Az előadás célja ehhez kapcsolódóan az egyes asszonynévtípusok és a névvisezők által képviselt kulturális családsémák közötti összefüggés feltárása kulturális nyelvészeti keretben, egy 2017 őszén 533 nő részvételével végzett felmérés alapján, amelynek kérdései három fő területre irányultak: családszerkezet, munkamegosztás, valamint az asszonynévválasztás motivációs tényezői. A vizsgálat eredményei szerint az asszonynévválasztás bizonyíthatóan függ az egyénnek a családhoz kapcsolódó (hagyományos vagy modern) kulturális értékrendjétől, amely a házas nők identitásának fontos részét képezi.

Kulcsszavak: asszonynév, család, identitás, kulturális séma, névszerkezet

TAKÁCS JUDIT

Közzóvá vált tulajdonnevek a börtönszlangban

A tulajdonnevek apellativizációja minden nyelvben és a nyelvek minden szintjén gyakori jelenség. Tapasztalataim szerint ez a szóalakulásmód különösen gyakori a szlangban, s a szlengszótárakban elsősorban a személynéven kívüli egyéb tulajdonnévfajta (főként a család- és helynevek) közzói alakjai jelennek meg legnagyobb számban, pl. zrínyizik 'fizetés

nélkül elmegy, elszökik’, mengele ’börtönorvos’, blöki ’kutya’, nyelesdemalgon ’vodka (üvegből)’, rákóczitér ’folyosó a női börtönben’, antaljózsi ’LSD-vel átítatott bélyeg, kábítószer’, csikágó ’veszélyes környék’, balkán ’rendetlenség, zűrzavar’. Főleg újabb börtönszlengszótáraink tartalmaznak igen sok köznevesült alakot, amelyek sok esetben analogikus változások alapjául is szolgálnak: egész köznevesült szócsaládok jöttek létre hasonló vagy akár ugyanolyan jelentéssel, pl. mengele, csaucseszku, bubó ’börtönorvos’, terminátor, zsan, mikrobi, kintekunta ’az elítéltek hierarchiájában a legalsó fokon lévő, zárkatársa(i) kiszolgálására kényszerített, megalázott személy, csicska’, dzsémszbandi, geréb, júdás, matahari, donibraszko ’áruló, besúgó, vamzer’. Előadásomban két börtönszlengszótárunk kb. 300 köznevesült tulajdonnévi eredetű adatát vizsgálom szemantikai és morfológiai szempontból, hogy a változás alapvető tendenciáit felvázoljam.

Kulcsszavak: köznevesülés, apellativizáció, börtönszleng

SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ

Irodalmi művek tulajdonneveinek fordítása német-magyar esettanulmány

A tervezett előadás célja, hogy német-magyar nyelvpárban bemutassa az irodalmi művekben előforduló tulajdonnevek fordításának lehetőségeit és gyakorlatát. Irodalmi művek és a nyomtatásban megjelent fordításuk ideális korpuszt kínálnak a tulajdonnév-fordítás kérdésének vizsgálatához. Az irodalmi szövegekben nemcsak elszigetelt tulajdonneveket, hanem azok szövegekörnyezetét is vizsgálhatjuk. A tervezett előadásban Thomas Mann novelláin és magyar fordításaikon keresztül mutatjuk be a különböző típusú tulajdonnevek fordításakor alkalmazott idegenítő és honosító eljárásokat. Az elemzés abból a feltételezésből indul ki, hogy a tulajdonnevek reáliák, amelyek közvetítésekor a fordítói megoldások a közvetlen átvételtől a teljes kihagyásig terjedő széles skálán mozognak.

Kulcsszavak: tulajdonnevek fordítása, reália, alkalmazott névtudomány

FARKAS TAMÁS

Alkalmazott névtan és irodalom – a Korongvilág nevei

Az előadás az írói névadás és a névfordítás néhány kérdését tárgyalja Terry Pratchett Korongvilág-regényeinek példáján. E kötetek a fantasy-irodalom népszerű és sikeres képviselői, melyekben szerzőjük saját, egyedi humorról megalkotott, gazdag és sokszínű univerzumát – számos vonatkozásban saját világunk paródiáját – teremtette meg. A számos szereplőt felvonultató, eredetileg angol nyelven íródott Korongvilág-regények többsége (egyelőre 31 kötet) magyar nyelven is olvasható, közülük egy tucat kétféle fordításban is. Mindezek a tényezők nagyszerű terepet kínálnak az írói névadás lehetőségeinek, illetve a névanyag fordításával kapcsolatos kihívásoknak és dilemmáknak a tanulmányozására. Az előadás ezek közül villant fel néhány kérdést és szempontot.

Kulcsszavak: írói névadás, névfordítás, Terry Pratchett, Korongvilág, tulajdonnevek funkciói, alkalmazott névtan

BÁRTH M. JÁNOS

A névadás területi változatosságának ábrázolása és elemzése digitális eszközökkel

Az elmúlt bő két évtized informatikai fejlődése új lehetőségeket nyitott a nyelvi adatok kezelésében, adatbázissá formálásában és térképes ábrázolásában egyaránt. A digitális nyelvföldrajzi atlaszokhoz hasonlóan online is elérhető adattárak és térképes alkalmazások készültek a családnevek és a helynevek térbeli variabilitásának vizsgálatára is (magyar példák: csaladnevatlasz.hu, eha.elte.hu).

Előadásomban a jelenleg is elérhető, illetve készülő digitális névtárak bemutatásán keresztül azt vizsgálom meg, hogy a nyelvészeti-névtani kutatási célokon túl milyen oktatási, ismeretterjesztő, standardizálási funkciói lehetnek ezeknek a tudományos adattáraknak, internetes adatbázisoknak; milyen tartalmi, etikai, adatvédelmi kívánalmaknak kell megfelelniük; és milyen technikai megoldások szolgálják leginkább többirányú hasznosíthatóságukat.

Kulcsszavak: névföldrajz, adatbázis, digitális atlasz

BÖLCSKEI ANDREA

Névgenerátorok az üzleti életben

Az előadás egy jellemző, modern alkalmazott névtani kérdéskörrel foglalkozik: az üzleti vállalkozások névadásának online informatikai támogatottságát tárgyalja. Ennek keretében több, az interneten szabadon hozzáférhető, főként az angol nyelvre optimalizált üzletnévgenerátor működési elveit és kísérletképpen létrehozott konkrét javaslatait mutatja be, s veti össze az üzleti nevek sajátosságaival kapcsolatos névtudományi és gazdasági vizsgálatok főbb eredményeivel. Kitér továbbá arra is, hogy a korpuszelemző szoftverek egyes funkciói (pl. a szógyakorisági listák készítése, a konkordancia megjelenítése, a kollokációk azonosítása, a szinonimák keresése, szavak használatának összevetése, idegen nyelvű ekvivalenciák feltüntetése párhuzamos korpuszok alapján, a szavak használati gyakoriságában történt változások feltérképezése) miként segíthetnek az üzleti vállalkozások kifejező, identifikáló, egyedi nevének kialakításában.

III. PRAGMATIKA, DISKURZUSELEMZÉS:

„(Meta)pragmatika és műfaj” műhely 1.

ÁPRILIS 15. HÉTFŐ, 14:00–16:00 Helyszín: 236

DÉR CSILLA, CSONTOS NÓRA

A műfajra vonatkozó kutatások a pragmatikai elemzések frissebb vonulatához tartoznak, így a szinkrón és diakrón diskurzusvariációs vizsgálatoknak is szerves részét képezik, szisztematikus összefüggéseket igyekezve feltárni egyes nyelvi-pragmatikai és nyelven kívüli változók között.

A műhely előadásai különböző (meta)pragmatikai jelenségeknek (diskurzusjelölők, megszólítások, háttércsatorna-jelzések, beszédaktusok stb.) a műfajisággal összefüggő sajátosságait járják körül a funkcionális kognitív nyelvelmélet különböző irányzatainak, a diskurzuselemzésnek, illetve a variációs pragmatikának, valamint egyes nyelvészeti területek (fonetika, pragmatika, stilisztika, nyelvtörténet) módszertanainak az összekapcsolásával.

A kutatások számos műfaji területre kiterjednek (on- és offline társalgások, a közösségi média nyelvhasználata, offline szótárak, illemtanok, sajtónyelv, szépirodalom) és több korosztályt is lefednek (középiskolások, felnőttek), képet nyújtva az eltérő műfajokkal kapcsolatos tudás elsajátításáról is.

BALLAGÓ JÚLIA, TÁTRAI SZILÁRD

A műfajiság metapragmatikai reflektáltsága internetes receptportálokon

DOMONKOSI ÁGNES

Az egészségügy megszólítási változatai az internetes metadiskurzusok tükrében

SÓLYOM RÉKA

Metaforikus és metonimikus jelentésviszonyok egy magyar nyelvű minőségügyi szótárban

CSONTOS NÓRA, FURKÓ PÉTER

A mondom mint idézésjelölő a különböző műfajokban

DÉR CSILLA ILONA, CSONTOS NÓRA, FURKÓ PÉTER

A mondván diskurzusjelölő műfaji sajátosságai

IV. FONETIKA:

A beszédhangzás változatossága – beszélők közötti és beszélőn belüli variabilitás

ÁPRILIS 15. HÉTFŐ, 16:20–18:20 Helyszín: 20

GRÁCZI TEKLA ETELKA

Kutatócsoportunk a beszéd akusztikai szerkezetének variabilitásával foglalkozik nagyszámú beszélő beszédanyagán: az elemzések nemcsak a beszélők közötti, hanem a beszélőn belüli változatosság megragadását is célozzák. Ez utóbbi célból mintegy 10 éves eltéréssel rögzített hanganyagokat vetünk össze. Különböző szegmentális és szupraszegmentális jellemzők akusztikai és percepciós elemzését végezzük el. Vizsgáljuk, hogy a beszédműfaj, a fonetikai pozíció és pragmatikai jellemzők hogyan befolyásolják a fonetikai variabilitást, és azt is, hogy a beszélő bizonyos (pl. életkori, fiziológiai) jellemzőinek változása milyen hatással van az akusztikai szerkezetre. A kutatócsoport tagjai: Markó Alexandra, Gósy Mária, Krepsz Valéria, Huszár Anna, Damásdi Nóra, Száraz Bettina, Gocsál Ákos.

KREPSZ VALÉRIA, DAMÁSDI NÓRA

Módszertani lehetőségek és nehézségek a variabilitás vizsgálatában

A beszéd időbeli változásának vizsgálata sokféle módszertani nehézséggel szembesíti a kutatót. Az életkori (pl. fiziológiai, hormonális) változások mellett több más tényező is hathat a beszédre pl. a személy szociokulturális jellemzői is változhatnak. A korábbi nemzetközi kutatások alapján tekintjük át, hogy ezen tényezők tekintetében milyen kérdések merülnek fel a keresztmetszeti és a longitudinális kutatások során, azaz a saját kutatássorozatunk kapcsán várható módszertani nehézségeket és a megoldási lehetőségeket.

GRÁCZI TEKLA ETELKA, GÓSY MÁRIA, HUSZÁR ANNA,
DAMÁSDI NÓRA, GOCSÁL ÁKOS

A beszédjellemzők változása az életkor és nem függvényében

Vizsgálatunkban 150 húsz és hetvenkilenc év közötti felnőtt adatközlő zöngjellemzőinek akusztikai paramétereit elemeztük (f0, jitter, shimmer, HNR). A zöngjellemzők a fiatalabb életkorokban eltérőbbek a nemek között, variabilitásuk pedig a fiatalabb és az idősebb életkorokban magasabb.

GRÁCZI TEKLA ETELKA

Évek múltán a zöng

A beszélőre jellemző a használt alaphangtartomány és a zöngperiodicitás variabilitása. Feltételezik, hogy a humán beszélőfelismerés, a beszélői jegyek (pl. nem, életkor, alkat) megbecslése, illetve az alkalmazott területen a beszélőazonosítás nagy mértékben támaszkodik ezekre a jellemzőkre. Kérdés, hogy mindezek milyen mértékben változnak rövid idő elteltével egy személy beszédében. Első longitudinális elemzésünkben 5 felnőtt 21–40 éves férfi beszédében vetjük össze az alapfrekvencia variabilitását és periodicitási jellemzőit egy évtized elteltével.

SZÁRAZ BETTINA

Zöngelkedési idő idősödők és fiatal felnőttek felolvasásában

A zöngelkedési idő (=VOT) a zár feloldásától a zöngé megindulásáig eltelő időtartam. A magyarban a zöngétlen felpattanók esetében rövid pozitív VOT-t, a zöngések esetében a zöngés zárszakasz miatt hosszú negatív értéket várunk. Az zöngés obstruensek létrehozása azonban fonetikailag változatosabb realizációt eredményez a zöngések esetében. Magyar nyelvű korábbi kutatások a zöngétlen explozívákat elemezték fiatal és idős felnőttek ejtésében (Bóna 2012): a /p/ és a /t/ VOT-je az idősök ejtésében hosszabb, mint a fiatalokéban, míg a /k/ esetében rövidebb volt. A jelen kutatásban a zöngétlen és a zöngés alveoláris és veláris felpattanók VOT-jét vetjük össze a fiatal felnőttek (18–28 év, 10 nő, 10 férfi) és az idősödők (65–75 év, 10 nő, 10 férfi) beszédében.

HUSZÁR ANNA

A karakterábrázolás szupraszegmentális és szegmentális jellemzőinek variabilitása

A jelen kutatásban azt vizsgáltam, hogy a semleges, hétköznapi felolvasástól hogyan térnek a beszéd szupraszegmentális és szegmentális jellemzői, amikor a beszélő extrém beszélői szerepeket hangosít meg. Az eljátszandó karakterek sztereotip tulajdonságokkal rendelkező állatfigurák voltak. A vizsgálat során temporális tényezőket (artikulációs tempó, szünetezés, magánhangzók időtartama), alaphangjellemzőket (átlagos alaphangfrekvencia, hangterjedelem, zöngeminőség), illetve néhány mássalhangzó és magánhangzó akusztikai paramétereit elemeztem középiskolás dráma szakos diákok beszédében.

V. FORDÍTÁSTUDOMÁNY:

Műhely a fordítói kompetenciáról

ÁPRILIS 15. HÉTFŐ, 16:20–18:20 Helyszín: 117

BAKTI MÁRIA, LESZNYÁK MÁRTA, DRÓTH JÚLIA

A MANYE Fordítástudományi Szakbizottsága és a Szegedi Fordításkutató Műhely műhelyének célja a fordítói kompetenciához kapcsolódó hazai kutatások bemutatása és eszmecsere a fordítói kompetencia fejlesztéséről.

LESZNYÁK MÁRTA, BAKTI MÁRIA

Empirikus kutatások a fordítói kompetenciáról hallgatók, oktatók és gyakorló fordítók nézőpontjából.

Az előadás a két szerző hazai fordítóképző intézményekben végzett empirikus kutatásainak eredményeit foglalja össze. Empirikus kutatások a fordítói kompetenciáról: hallgatók, oktatók és gyakorló fordítók nézőpontjából.

FISCHER MÁRTA

(Szak)fordítói kompetenciák – az eTransFair projekt eredményei

Az előadás az Erasmus+ eTransFair projekt keretében, nemzetközi együttműködésben és hazai szakértők bevonásával felállított kompetenciaprofilt és e munka tapasztalatait mutatja be. A bemutatás nagy hangsúlyt fektet arra a kérdésre, miben különbözhetnek a fordító és a szakfordító kompetenciái, és miben új e kompetenciaprofil más modellekkel összevetve. Az előadás – e kérdésre is válaszolva – a lektori és a terminológiai kompetenciával, és ez utóbbi megközelítés újdonságával foglalkozik részletesen.

ROBIN EDINA

Lépések a lektori kompetencia meghatározás felé

Robin Edina (ELTE): Lépések a lektori kompetencia meghatározás felé A minőségbiztosítási szabványok a fordítási folyamat szükséges részének tekintik a lektorálást, sőt az új kompetenciamodellek (EMT, eTransfair) is a fordító készségei közé sorolják a fordított szövegek ellenőrzését és javítását, a gépi fordítások utószerkesztését. Éppen ezért egyre sürgetőbbé válik a lektori kompetencia pontos meghatározása, hogy a szükséges ismereteket beépíthessük a fordító- és lektorképzésbe. Az utóbbi években nagy figyelem irányult a lektorálás kutatására a fordítástudományon belül, így a hazai és nemzetközi szakmunkáknak köszönhetően lassan kibontakozni látszik a kép, milyen tudásra van szükségünk a fordított szövegek hatékony lektorálásához.

SEIDL-PÉCH OLÍVIA, KÓBOR MÁRTA, SERMANN ESZTER

A terminológiai kompetencia a fordítóképzésben – Egy intézményközi projekt tanulságai.

A terminológiai kompetencia fejlesztésének alapvetően kétféle vetülete lehet a nyelvi közvetítők képzésében. Elméleti megközelítésben a terminusok kezelése és a célnyelvi megfelelőik felkutatására vonatkozó elvek kerülnek előtérbe, míg a gyakorlati vonatkozás

egyebek mellett a terminológiakezelő fordítástámogató szoftverek használatának megismertetését foglalhatja magába. Az előadás célja olyan intézményközi, fordítóképzős hallgatók közreműködésével megvalósított projekt (BME, PTE, SZTE) bemutatása, amelynek keretében egy fordítási feladat előkészítésével terminológiai adatbázis kidolgozása valósult meg. Ez a feladat a terminológiai kompetencia fejlesztése mellett a kooperatív tanulás elősegítésében is hatékony lehet.

UGRIN ZSUZSANNA

A technológiai kompetencia fejlesztése előnyök és kockázatok

A fordítói kompetenciamodellekben régóta fontos helyen szerepel az instrumentális vagy technológiai kompetencia, amelynek fejlesztése alatt elsősorban a (számítógépes) eszközhasználat megfelelő elsajátítását értik. Fontos azonban e tárgyak oktatásakor a szoftverhasználat lépéseinek gyakoroltatása mellett hangsúlyt helyezni az ilyen felhasználói felületen keletkező fordítások nyelvi jellemzőire is. A CAT-es környezetben született fordítások szövegszintű vizsgálata számos tanulsággal szolgálhat a fordítóképzések és a fordításkutatás számára is.

VI. PRAGMATIKA, DISKURZUSELEMZÉS:

„(Meta)pragmatika és műfaj” műhely 2.

ÁPRILIS 16. HÉTFŐ, 16:20–18:20 Helyszín: 236

DÉR CSILLA, CSONTOS NÓRA

A műfajra vonatkozó kutatások a pragmatikai elemzések frissebb vonulatához tartoznak, így a szinkrón és diakrón diskurzusvariációs vizsgálatoknak is szerves részét képezik, szisztematikus összefüggéseket igyekezve feltárni egyes nyelvi-pragmatikai és nyelven kívüli változók között.

A műhely előadásai különböző (meta)pragmatikai jelenségeknek (diskurzusjelölők, megszólítások, háttéracsatorna-jelzések, beszédaktusok stb.) a műfajisággal összefüggő sajátosságait járják körül a funkcionális kognitív nyelvelmélet különböző irányzatainak, a diskurzuselemzésnek, illetve a variációs pragmatikának, valamint egyes nyelvészeti területek (fonetika, pragmatika, stilisztika, nyelvtörténet) módszertanainak az összekapcsolásával.

A kutatások számos műfaji területre kiterjednek (on- és offline társalgások, a közösségi média nyelvhasználata, offline szótárak, illemtanok, sajtónyelv, szépirodalom) és több korosztályt is lefednek (középiskolások, felnőttek), képet nyújtva az eltérő műfajokkal kapcsolatos tudás elsajátításáról is.

GORTVA TAMÁS

A szerintem attitűdjelölő szövegtopik-formáló hatása háromfordulós Facebook-kommentvitákban

NÉMETH LUCA ANNA

Az illemtan mint metapragmatikai műfaj

HÁMORI ÁGNES, HORVÁTH VIKTÓRIA, DÉR CSILLA ILONA, GYARMATHY DOROTTYA,
KREPSZ VALÉRIA

Háttéracsatorna-jelzések határterület és új szempontok a diskurzusok elemzésében

WEIDL ZSÓFIA

Az egyszerre beszélés jelensége középiskolások egyet nem értéseiben

VII. NYELVTÖRTÉNET:

Alkalmazott nyelvtörténet 1. Elmélet és alkalmazás

ÁPRILIS 16. KEDD, 10:20–12:20 Helyszín: 24

SZENTGYÖRGYI RUDOLF

A magyar nyelv és nyelvhasználat történeti leírására vonatkozó kutatások a közelmúltig jellemzően elméleti keretben folytak, akár a nyelv történeti szinkroniáinak leírását, akár a nyelvi és nyelvhasználati változások diakrón bemutatását tűzték is ki célul, a nyelvtörténeti kutatások hasznosíthatóságáról legfeljebb érintőlegesen esett szó. Az Alkalmazott Nyelvtörténeti Kutatócsoport elsőként tesz kísérletet arra, hogy egy konferencia keretein belül az elméleti nyelvtörténeti kutatások alkalmazására, illetőleg hasznosíthatóságára irányítsa a figyelmet. A műhelyszekció keretein belül be kívánjuk mutatni az alkalmazott nyelvtörténeti kutatások lehetséges vizsgálati területeit, választ keresünk arra a kérdésre, hogy az alkalmazott kutatások számára is szükség van-e egységes elméleti keret és módszer meghatározására. Az általános megfontolásokat konkrét vizsgálatokat bemutató előadások egészítik ki.

A műhely munkáját bevezető előadásának (Hasznos nyelvtörténet? Bevezetés az alkalmazott nyelvtörténetbe: elmélet és alkalmazás) első részében Szentgyörgyi Rudolf a nyelvtörténeti kutatások lehetséges hasznosulásának főbb témaköreit tekinti át: „a nyelvtudományon innen és túl”. A második részben az alkalmazott nyelvtörténeti kutatások elméleti hátterének szükségességéről és lehetőségeiről kíván szólni.

Ez utóbbi megközelítést folytatja Bátor Gyopár Az alkalmazott nyelvtörténet lehetséges funkcionális nyelvelméleti hátteréről Anonymus helynevei kapcsán című előadása.

Kutatásában az anonymusi helynevek példáján tesz kísérletet az elméleti háttér, illetve módszerek körvonalazására. Témáját Anonymus Gesta Hungarorumának különös nemzetközi útja ihlette, a műnek ugyanis számos idegen nyelvű fordítása létezik. A helynevek fordításában azonban nincs konszenzus: ahány fordítás, annyi névadaptációs módszer létezik. Így történhetett az, hogy az angol (nemzetközi) kiadványban, a jelenkori térképeken való könnyebb tájékozódás miatt román, szlovák, ukrán nevek váltják fel az anonymusi neveket. Az előadó célja javaslatot tenni egy olyan helynévfordítási módszerre, mely alkalmas a történeti művekben szereplő nevek következetesebb, vagy inkább nem megtévesztő fordítására, átültetésére.

A régi magyar grammatikáknak azt a kérdést kellett megoldaniuk, hogy az agglutináló típusú magyar nyelvet a flektáló nyelvekre kialakított latin kategóriáival írják le. C. Vladár Zsuzsa Honnan származik a tő és a toldalék fogalma a magyarban? című előadásában végigkísérhetjük, hogyan alakult ki a tő és a toldalék fogalma a héber nyelvészet eredményeinek felhasználásával, és ez hogyan alapozta meg a magyar szóelemző helyesírást.

Korompay Eszter A magyarországi latin kiejtés vizsgálata a nyelvtörténet segítségével című előadása arra keresi a választ, hogyan lehet bármit is megtudni a magyarországi latin kiejtésről írott szövegeket vizsgálva. E kérdés körüljárásához a magyar hangtörténetet, a helyesírástörténetet, az etimológiakutatást hívja segítségül, a vizsgálandó szövegek pedig klasszikus nyelvemlékek (oklevelek, kódexek), régi magyar nyelvtanok és szótárak, amelyek mind arról árulkodnak, hogyan ejthették Magyarországon a latin szövegeket egy-egy adott nyelvtörténeti korszakban.

Ha a kutató Czuczor Gergely életével, munkásságával és megítélésével kezd foglalkozni, óhatatlanul feltárulnak az egymással versengő eltérő szemléletek és módszertanok. A XIX. század iskoláinak, paradigmáinak váltása olyan iskolapélda, mely a tudománytörténeti,

esztörténeti megértés segítése és a konfliktus feloldása mellett (amely nem korlátozódik csupán a nyelvészet tudományterületeire) egyben módszertani illusztrációval is szolgálhat, mely akár az oktatásban is segítségünkre lehet. A tudománytörténeti és esztörténeti kontextus vizsgálatával nem csupán az ismert konfliktusok okait ismerhetjük meg, de gazdag képet kaphatunk a reformok koráról és a tudomány működéséről is. E kérdéseket járja körül

Szécsi Kata „Midőn az utómaradék fog ítélni felőlünk” – Czuczor nyelvszemlélete és módszertana című előadásában. Kulcsszók: alkalmazott nyelvtörténet, magyar nyelvtörténet, hasznos nyelvtörténet, funkcionális nyelvelmélet, ómagyar helynevek, helynévadaptáció, korai grammatikák, morfémafogalom, latin kiejtés, hangtörténet, helyesírás-történet, etimológia, nyelvészet és irodalom, nyelvtörténetírás, nyelvpolitika, nyelvújítás, kontextusvizsgálat, alteritás, hiányzó paradigma-modell.

SZENTGYÖRGYI RUDOLF, KUGLER NÓRA

Hasznos nyelvtörténet? Bevezetés az alkalmazott nyelvtörténetbe elmélet és alkalmazás (A műhely felvezetése)

BÁTORI GYOPÁR

Az alkalmazott nyelvtörténet lehetséges funkcionális nyelvelméleti hátteréről Anonymus helynevei kapcsán

C. VLADÁR ZSUZSA

Honnan származik a tő és a toldalék fogalma a magyarban?

KOROMPAY ESZTER

A magyarországi latin kiejtés vizsgálata a nyelvtörténet segítségével

SZÉCSI KATA

„Midőn az utómaradék fog ítélni felőlünk” – Czuczor nyelvszemlélete és módszertana

VIII. FONETIKA:

Temporális jellemzők korpuszalapú vizsgálata gyermekek beszédében

ÁPRILIS 16. KEDD, 10:20–12:20 Helyszín: 20

BÓNA JUDIT

A műhely előadásai kisgyermek beszédének temporális jellemzőit vizsgálják szegmentális és szuprasegmentális szinten. Az elemzések a GABI gyermeknyelvi beszédadatbázis és információtár hanganyagain készültek Praat 5.0 és SPSS szoftverrel. A vizsgált temporális paraméterek: szóidőtartam, szünetidőtartam, beszédszakasz-időtartam, reparandumok, szerkesztési szakaszok és hibajavítások teljes időtartamai. Emellett az egy- és kétnyelvű hezitálásokat összevető vizsgálatban formánsértékeket is mértünk. Több előadás elemzi a vizsgált nyelvi elem funkcióját, fonetikai pozícióját, típusait is. Az eredmények fontos temporális változásokat mutatnak be a vizsgált életkori intervallumon belül. A tervezett előadások a következők:

GÓSY MÁRIA

Szótagszám és szóhosszúság gyermekek spontán beszédében

Az előadás célja annak bemutatása, hogy hogyan változnak a szóidőtartamok gyermekek spontán beszédében és mondatismétlésében. A fő kiinduló kérdés az, hogy a vizsgált életkorokban megjelenik-e, illetve hogyan jelenik meg a felnőtt nyelvre jellemző rövidülési tendencia. A kétféle beszéd típus adatainak összevetése a beszédtervezési folyamatok szegmentális szintre gyakorolt hatásáról is árulkodik.

VÁRADI VIOLA

A beszéd feladat hatása gyermekek beszédének temporális szerkezetére

A vizsgálat célja, hogy három életkori csoportban (5, 7 és 9 éves gyermekek) összehasonlítsa a beszéd feladat (mondatvisszamondás, képsorozatról való történetmesélés) és az életkor hatását a temporális szerkezetre. A GABI adatbázis 90 véletlenszerűen kiválasztott beszélőjének hangfelvételeiben elemeztük az artikulációs tempót, a beszédtempót és a szünetezést két változó, az életkor és a beszéd feladat mentén.

VAKULA TÍMEA

A beszéd szakaszok és szünetek fonetikai jellemzői 5-7 éves korban

Az előadás óvodások és kisiskolások spontán beszédében vizsgálja a beszéd szakaszok és a szünetek időtartamait. A vizsgálatba bevont korosztályok beszédének elemzése azért különösen fontos, mert az óvoda–iskola átmenet időszakára fókuszál. Az eredmények azt mutatják, hogy a vizsgált paraméterek nem mutatnak lineáris változást az életkorral – több egyéb tényező is hatással lehet rájuk.

HORVÁTH VIKTÓRIA

A néma és a kitöltött szünetek összefüggései gyermekek beszédében

A kutatás célja a szünetek realizációjának vizsgálata gyermekek spontán beszédében: miként változik a szünetek funkciója, időtartama, a néma és kitöltött szünetek együttes megjelenése óvodáskortól tinédzser korig. A kutatáshoz 4, 8 és 15 évesek felvételeit használjuk a GABI adatbázisból (korosztályonként 10 fő). Az elemzés kitér a beszéd típus, az életkor és a nem mint szünetezést befolyásoló tényezők vizsgálatára.

JORDANIDISZ ÁGNES, AUSZMANN ANITA, BÓNA JUDIT

A kitöltött szünetek fonetikai jellemzői a magyar-angol kétnyelvű gyermekek beszédében

Jelen vizsgálatban arra a kérdésre kerestünk választ, hogy szukcesszív magyar-angol kétnyelvű gyermekek hezitálására hogyan hat az angol nyelvi közeg. 6–8 éves kisiskolás gyermekek kitöltött szüneteinek jellemzőit vizsgáltuk magyar és angol spontán beszédükben. Az eredmények szerint a kétnyelvű gyermekek hezitálásai eltérnek az egynyelvű kortársaikétól, továbbá, az angol és magyar spontán beszédük kitöltött szünetei is különböznek.

BÓNA JUDIT

Gyermekek önkorrektív folyamatai spontán beszédben és felolvasáskor

Az előadás azt mutatja be, hogy milyen különbségek vannak az önkorrektív folyamatokban két eltérő beszédtervezést igénylő beszéd típusban: spontán beszédben és felolvasásban. Az időzítési jellemzők és az egyes példák nyelvi elemzése nemcsak a beszéd típusok közötti különbségeket mutatják meg a javítási stratégiákban, hanem az életkori és az olvasásban való jártasság (kezdő és gyakorlott olvasók) szerinti eltéréseket is.

IX. NYELVTÖRTÉNET: *Alkalmazott nyelvtörténet 2. Nyelvtörténet és oktatás*

ÁPRILIS 16. KEDD, 13:30–15:30 Helyszín: 24

SÁROSI ZSÓFIA, SZENTGYÖRGYI RUDOLF

Az Alkalmazott nyelvtörténet 2. műhelyszekció az első szerves folytatásaként a magyar nyelvtörténet és az oktatás (különös tekintettel a középiskolai oktatás) kapcsolatát járja körül. Az iskolai kapcsolatok vonatkozásában mindenekelőtt, de nem kizárólagosan három területre gondolhatunk: 1. A nyelvtörténet mint tananyag (a szakmai tartalom oldaláról, tehát nem tantárgy-pedagógiai, módszertani nézőpontból közelítve); 2. a (szinkrón) grammatikai és nyelvhasználati jelenségek sokaságának okadó magyarázata; 3. régi (de nem feltétlenül csupán ómagyar kori) irodalmi szövegeink értelmező háttére (explication de texte, stílus és nyelvtörténet kapcsolata stb.). A műhelyszekció számos szempontból kívánja e kérdéskört bemutatni, középpontjában mégis mindenekelőtt az egyetem (mint tudományos műhely és mint a magyar szakos tanárképzés bázisa) valamint a középiskolai oktatás sok szálú kapcsolata áll.

Sárosi Zsófia a műhely munkáját bevezető előadásában az egyetemi oktatás keretei között a „Mire jó a nyelvtörténet?” kérdésre adott válaszok tanulságait kívánja levonni. E kérdést – más, a nyelvtörténetre vonatkozó kérdések mellett – harmadéves, a magyartanári képzésben részt vevő hallgatóknak tette fel az ELTE BTK-n, kérdőíves formában, 2015 és 2018 között. A (részben attitűd)vizsgálattal többek között arra keresi választ, hogy hogyan viszonyulnak a magyar nyelvtörténet kutatásának és oktatásának „értelméhez” és „használhoz” azok a fiatalok, akik hamarosan diplomás szakemberekként közvetítők lesznek a kevesek számára elérhető magas tudomány és az érdeklődő laikusok között. Az adatok részleges feldolgozottsága is elgondolkoztató eredményeket hozott.

Friczné Terbe Erika Nyelvtörténeti témák és feladatok a magyar nyelvi OKTV-n című előadása áttekintést kínál a középiskolai tanulmányi verseny nyelvtörténeti feladatainak és pályamű kiírásainak tapasztalatairól.

Tóth Etelka a középiskolai OKTV bizottságnak idestova 15 éve a tagja. Miért nehéz a nyelvtörténet? című előadásában – különösen az idei év leíró nyelvtani feladatainak a megoldásai nyomán – arra a kérdésre kíván rávilágítani, hogy a középiskolások miért nem értik a nyelvtörténetet, illetve: Miért is nehéz a nyelvtörténet? Az ok forrása számos esetben a szinkroniában keresendő. A leíró grammatika egyes jelenségeit középpontba állítva mutatja be a magyar nyelvi OKTV ilyen típusú feladataira született megoldásokból és más forrásokból kiszűrhető problémákat, bizonyítva azt, hogy ha nem alakul ki pontos kép ezekről az egyidejűség metszetében vizsgált kérdésekről a jelen nyelvhasználatban és leírásban, akkor igen kevés az esélye annak, hogy jó válaszok szülessenek, ha a nyelvi tényeket fejlődésükben vizsgáljuk.

Witzl Balázs a székesfehérvári Comenius Angol-Magyar Két Tanítási Nyelvű Iskola tanáraként Középiskola – alkalmazott nyelvtörténet című előadásában a középiskolai munka felől láttatja a nyelvtörténet hasznosíthatóságát (magyar és idegen nyelvi nyelvtörténeti elemek, tananyagok összevetése: párhuzamok, különbségek, ellentmondások), illetve fogalmazza meg az ezzel kapcsolatos oktatói igényeket egy speciális iskolatípus, a két tannyelvű felső és gimnáziumi tagozat szempontjából.

A műhelymunka végén kerül sor a műhelyben folyó kutatás ismertetésére. Szentgyörgyi Rudolf műhelyvezető az ELTE-n immár negyedik éve folyó alkalmazott nyelvtörténeti kutatásról számol be. E kutatás első fázisa a középiskolai magyartanárok (interjú formájában történő) megszólítása, a nyelvtörténetről való gondolkodásmódjuk, tapasztalataik és igényeik

megismerése. Az ezt követően kitűzendő cél, hogy az egyetemi műhely – mind a tanárképzés, mind a kutatás műhelyeként – hathatós segítséget nyújthasson a középiskolákban oktató tanárok számára a magyar nyelvtörténettel közvetlenül és közvetve érintkező oktatói munkájukban.

Kulcsszavak: alkalmazott nyelvtörténet, magyar nyelvtörténet, hasznos nyelvtörténet, nyelvtörténet a középiskolában, attitűdök, Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny (OKTV), nyelvtörténeti feladatok, nyelvtörténeti pályamunka, leíró grammatika, szinkrónia és diakrónia, középiskola, két tannyelvű oktatás.

SÁROSI ZSÓFIA

„Mire jó a nyelvtörténet?”

TERBE ERIKA

Nyelvtörténeti témák és feladatok a magyar nyelvi OKTV-n

TÓTH ETELKA

Miért nehéz a nyelvtörténet?

WITZL BALÁZS

Középiskola – alkalmazott nyelvtörténetet. Beszámoló a műhelyben folyó kutatásról

SZENTGYÖRGYI RUDOLF

Nyelvtörténet a középiskolában (Egy kutatás vázlatja)

X. TERMINOLÓGIA:

Gyakorlati megoldások a fordítás és terminológia területén – 150 éves az állami fordítószolgálat

ÁPRILIS 16. KEDD, 13:30–15:30 Helyszín: 20

TAMÁS DÓRA MÁRIA

A műhely célja az OFFI Zrt. tevékenységének bemutatása, különös tekintettel az utóbbi években zajló terminológiai műhelymunkára. A terminológiai projektek több területet is felöleltek: a IUSTerm jogi és közigazgatási terminológiai adatbázis kiépítését, az Igazságügyi Minisztérium jogszabályfordítási programjának keretében készült szövegek terminológiai feldolgozását, a hiteles fordítás területén a szakfordítás végzésének megkönnyítését és egységesítését, oktatási tananyag készítését. A műhely keretében megtörténik a különböző tevékenységek eredményeinek bemutatása, majd az angol, a francia, a német és a szerb, illetve horvát nyelvű szakfordítás területén megjelenő nyelvspecifikus terminológiai kihívások és megoldások bemutatása.

Kulcsszavak: állami fordítószolgálat, terminológiai projektek, hiteles fordítás, TB, jogi terminológia

TAMÁS DÓRA MÁRIA

Az OFFI Zrt. tevékenységének és terminológiai projektjeinek bemutatása

BORONKAY-ROE ZSUZSANNA

Miért fontos a terminológiai munka? Példák az OFFI angol-magyar fordítói gyakorlatából

PABLÉNYI MAGDOLNA

Jogszabályfordításokról francia–magyar viszonylatban

GUELMINO SZILVIA

A szerb és a horvát jogi és közigazgatási terminológia megfeleltetési problémáiról

PÖSCHL DÁNIEL

Az Alaptörvény német nyelvű fordításának gyakorlati jellegű kihívásairól

